

TV-15

Štev. 19

XXVII.

Izhaja tedensko

18. maja
1989

Cena: 2.000 din

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

Iz vsebine

Str. 2: Delo – spotika človeka

Str. 4: Po Madžarskem in Poljskem

Str. 6: Politkomisar Sime je spet ošilil pero

Str. 10: Pravna posvetovalnica

Str. 13: 300 let Slave vojvodine Kranjske

Za preživetje... Kje pa je boljše življenje?

Nekateri že kar glasno zahtevajo zamrznitve plač in temeljnih potrošnih artiklov, socialni kruh delijo le po štrucu na glavo (če je revna družina bolj lačna, mora prositi koga v vrsti, ki ne kupuje tega kruha, da ji ga vendar pomaga kupiti...), povprečna aprilsko pokojnina v Sloveniji je znašala 1.300.000 dinarjev, povprečni OD pa dva milijona. In kaj kupimo za največji bankovec, ki je ta hip v obtoku? Kaj jemo? Kako se oblačimo, če vidimo, da stane povprečna poletna ženska konfekcijska obleka približno 1 milijon dinarjev?

To so dejstva, med katerimi moramo zadnje čase krmariti prav vsi, tisti, ki smo na robu eksistenčnega minimuma in tudi tisti, ki jim gre zaenkrat še malo bolje – vsakakor pa ne tako imenitno, kot je pred nedavnim izjavila beograjska teve-novinarka, ki je številnim Slovencem pripisala 15 do 20 milijonov plače!

Učitelji v šolah pravijo, da postajajo otroci nemirni, nervozni, da se slabše učijo in – da se starši s tem ne ubadajo pretirano. Kajti, vse preveč imajo skrbi s tem, kako bodo od prvega do drugega sestavili družinski proračun in nekateri pri tem še vedno upajo, da bodo vsaj za prvo silo (in s popoldanskim in okrepljenim delom) prikriji domačim vsesplošni rapidni padec standarda. Zato premnogi avtomobili počivajo v garažah, večajo se gneče v vlakih, avtobusih in mestnih trolah...

Reklamna sporočila na televiziji ponujajo vsakovrstno potrošno blago, po katerem se nam lahko cedijo le še sline in največkrat nas ne premami niti ponudba plačevanja v obrokih, brez obresti ali kar s čeki na obroke – kajti naše plače so v mnogih primerih že razdeljene na štirinajstdnevno plačevanje...

In človek se sprašuje: komu so še namenjene ponudbe morja za 170.000 na dan, komu izdelujejo na primer vse številne velike avtomobile (razen katrc in bolh), kdo se vozi v dragih limuzinah in kako je prišel do njih?

V isti sapi spravlja na primer Beograjčane v trepet novi osnutek zakona o stanovanjskih odnosih (ki napoveduje zapik liberalnemu podeljevanju in prehajanju iz rok

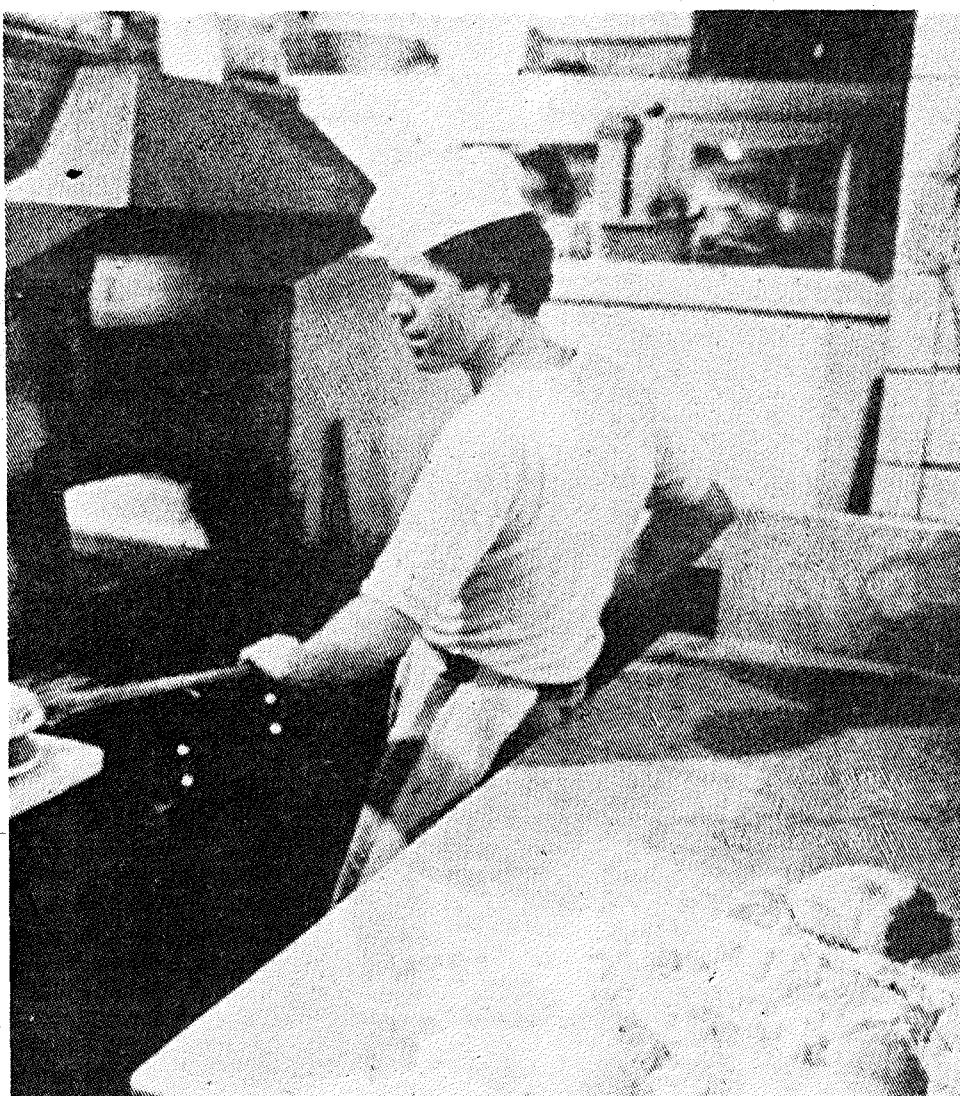
v roke s številnimi mahinacijami), ponekod delavci trepetajo za svoja delovna mesta, ker se pojavljajo (v Ivgradu, Kladuši, Splitu, Reki, Kotorju in drugod) prva podjetja, ki neizbrisno drsijo v stečaj... Stavkajo na primer zagrebški akademiki, ki z mizernimi plačami ne morejo več... V Črni gori pa so, zanimivo, prešli s parole »imaš hišo – vrni stanova-

oziroma, da mu kaj slaba prede, če zares zboli, potem je podoba o naši vsesplošni bedi že skoraj zaokrožena.

Pri vsem tem pa na vsakem vogalu lahko naleteimo na pravo balkansko nakladanje, v katerega je vpleteno govorjenje o velikanskih vsotah (mark seveda), megalomansko pogovarjanje o mercedesih in beemvejih, o potovanjih okoli sveta in drugih luk-

pci, že uvrščeni v vrste pri blagajnah, pogledajo na cene in vračajo blago na police. Zato in seveda predvsem zato, ker smo že poznali boljše čase, nam je vse težje.

Prečrtavamo vse pogrešljive drobnarije iz spiskov za nakupe, omejujemo se na vseh koncih, vendar naša narava še vedno butne na dan pri nekaterih ostankih tradicije – v obliki dragih »ohce-

nje» k novi delovni krilatici »Imaš njivo – pusti plačo«...

Kako preprosto in lahkotno si ponekod predstavljajo, da bodo stvari uredili. Meni pa blodijo po mislih besede nekega angleškega gospodarstvenika, ki je ob naših vse hujših socialnih zagatah pripomnil, da bi nas vojska brezposelnih stala manj kot trume bedno zaposlenih, ki ne dajejo ustreznih gospodarskih učinkov...

Če k vsemu povedanemu pristavimo še dejstvo, da današnjemu zaposlenemu »sam bog« pomaga, da še kolikor toliko zdrav hodi v službo,

suzih. Psihologi pravijo, da je to značilno za družbo, ki drsi resno navzdol. V takšnih razmerah namreč začenjajo ljudje, ki so vse življenje varčevali in imeli pred seboj določene cilje (ki se jim spričo inflacije in drugih nesporazmerij vztrajno izmikajo), reagirati s pretirano in svojim prejšnjim nameram čisto nasprotno logiko.

Ali še sploh drži podatek izpred meseca, dveh, da porabimo pol plače za hrano? Najbrž se že kar lepo nagibljemo k dvema tretjinama. Vse več obupanih in zmedenih obrazov lahko srečate v samopostrežnicah, ko ku-

ti« ter drugih družinskih obredov... Naše veselice (čeprav jih je res odločno manj), ne minejo brez potokov vina, tega splošnega ljudskega izletovanja v pozabo... Smo več ali manj ljudstvo pijancev in ta strup napada tako preproste kakor tudi visoko šolane in bolj odgovorne ljudi. Naša skupinska podoba ni vse bolj, ampak je vse manj evropska in zato seštevek vsega povedanega tako neodložljivo kliče po nekaterih potezah in odločitvah vlade. Tisočodstotna inflacija namreč ni več bogoskrunsko natolcevanje, ampak zelo bližnja nevarnost.

B. Ž. J.

Te scenarije zavračamo

V času, ko smo dobili novo predsedstvo SFRJ, hujskaška gonja proti Sloveniji ne pojenjuje

V sobotnem Delu smo prebrali naslednjo Tanjugovo vest:

Beograd, 12. maja (Tanjug). V imenu 3500 borcev NOV beograjske občine Savski venac je predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV najostreje obsodilo žalitve iz SR Slovenije, ki letijo na SR Srbijo in njeno vodstvo; jemljejo jih kot neposreden napad na izročila revolucije, delo Josipa Broza Tita in politiko Zveze komunistov Jugoslavije in premišljeno razbijanje bratstva in enotnosti. Zahtevajo, da najvišja državna vodstva čimprej ocenijo dogajanje v Sloveniji in da ugotovi osebno in kolektivno odgovornost vseh, ki so za take razmere odgovorni.

Podobna pavšalna, že kar bedavo izmišljena poročila, narejena po enem kopitu in scenariju, prihajajo iz raznih krajev Jugoslavije, zlasti iz Srbije in obeh njenih avtonomnih pokrajin. V tisku, radiu in na televiziji se povsem neargumentirano naštevajo naglavni grehi, ki da jih počenjajo Slovenci; hkrati se pojavljajo zahteve, naj »pošteni« slovenski narod že enkrat obračuna s svojim vodstvom, ki ga poosebljajo Janez Stanovnik, Milan Kučan in Jože Smole. Večina obsodb in zahtev je kajpada posrednih, torej takih, ki jih sredstva informiranja samo »prenašajo« z raznih sestankov in shodov. Vse zveni nekako takole: »Mi sami nič ne rečemo, toda dolžni smo posredovati glas ljudstva.« Potem se seveda najde prenekatero »ugledno« komentatorsko pero (posebno iz trusta beograjske Politike), ki so mu Tanjugove in druge dopisniške vesti podlaga za dodatne pavšalne »osvettitve«, etiketiranja, umovanja in zaključevanja, katerih skupni imenovalac je vselej tak ali drugačen ščuvajoč poziv: zares, čas je že, da se Slovenci upro svojim vodilnim politikom in jih odstranijo. Ker pa se na take notranje »samoprevrate« že vse predolgo čaka, bo treba pač slovenskemu ljudstvu in njegovim »zdravim silam« odločneje pomagati: če ne gre drugače, naj slovenski vodstveno-kadrovski problem prisilno razrešijo kar jugoslovanske državne oblasti.

Nekoliko starejšim Slovencem zvenijo takšni pozivi dokaj znano. Spomnimo se jih že iz leta 1948, ko jih je začela trobiti informbirojevska propaganda, trajali pa so vsaj do Stalinove smrti 1953. Podobni scenariji so bili v rabi ob madžarskih dogodkih 1956, na Češkem 1968 ter še kje in kdaj, če omenjamo samo boljševisistični slog, in ne sežemo po starejših primerjavah (v dobo začetnih Hitlerjevih osvajanj). Da ta dramaturgija ni zgolj čvekaško platonične narave, povedo nedavni dogodki v Vojvodini, Črni gori in še zlasti na Kosovu, ko sta se »homogenizacija« in »diferenciacija« v prid velikosrbskih apetitov zgodili v vsej svoji drastični resnici.

Socialistična republika Slovenija se mora tem poskusom v brk držati čvrsto in suvereno. Zavezana kultu dela v dobro same sebe in v dobro vse jugoslovanske skupnosti ter zaupajoč prav svojemu vodstvu, mora storiti vse, da bo dostojanstveno zavrnila hujskaško gonjo, po kateri naj bi bila brez krivde kriva. Ubriniti se mora nezasluženi obsodb, sicer jo bo kar mimogrede doletela podobna usoda, garnirana s kakimi »izrednimi ukrepi«, kakor je doletela Kosovo.

Težko nam je opominjati slovensko javnost na omenjene zgodovinske vzporednice in na dolžni odpor zoper položaj, ki nam te paralele kliče v spomin – komaj dan po zaprisegi novega predsedstva SFRJ, ko so ob slovesnih obredih prevladovali tako konstruktivni, trezni, pametni, iskreno doneči, spravljači toni, da bi se človek razjokal. Četudi smo zadnji, ki ne bi slišali teh sporočil, moramo vendar opozoriti, da ne gre zatiskati ušes tudi pred grožnjami, ki se ohranjajo ali celo množe kljub zagotovilom z državnega vrha, da bo naša nadaljnja pot poštena, ustvarjalna in demokratična.

Z. K.

Center za socialno delo Celje

Delo – spotika človeka

Vse več je občanov, ki ne zmorejo plačevanja visokih stanarin

Vse naše zmešnjave, trnove poti, ki smo si jih uspeli ne brez truda narediti kar sami (iščoč krivca – seveda – drugje), afere in divje galopirajoča inflacija, ki nervira in spodjeda duševno – in telesno – zdravje delavskega razreda v vse širših razsežnostih, vse pa vse bolj pospremljano z budnimi očmi samozvanih »varuhov«, kriče odzvanja in bije plat zvona: kako dolgo še. Vprašanje, ki grozeče visi nad vse večjim delom prebivalstva, s tega večnega razpravljanja in političnih razprtij, ki jim ni videti konca, je seveda porojeno iz eksistenčne stiske, ki je prav nič ne zanima politična kombinatorika, garnirana z namigi, dvoličnostjo in prepričevanjem v svoj lastni prav. V razmerah, ko postajajo vprašljivi vsakodnevni nakupi osnovnih življenjskih potrebščin in je vse več nekakšnih nadomestil, podpor, dodatkov, enkratnih pomoči in podobnih oblik gašenja, ne pa zdravljenja, topoumno in brezglavo politizirane sili v jezo, odpor, kajkrat tudi – največkrat – nemočen bes, katerega posledica je znano dejstvo: delati le toliko, da se obdrži videz.

Stopicanje po robu socialnega korita postaja vse bolj način življenja, ki spet, po drugi strani, oblikuje nov pogled na svet in dogajanja v njem. Socialno varstvene službe, centri za socialno delo in podobne ustanove so se znašli pred začaranim krogom, saj morajo reševati nekaj, kar bi moralo rešiti delo samo in kar je neposredno posledica gospodarske, politične, moralne in tudi kulturne krize.

Delavec, ki še vedno dela dobro in zavzeto, šteje dni do plače, upokojenec, ki je prebil svoj vek na delovnem mestu, se ozira za socialno pomočjo, siva ekonomija poganja vse globlje korenine...

Socialno ogroženih je že skoraj 50 odstotkov prebivalstva

O vseh temah in dilemah je, kajpak, slišati kaj malo, pa zato več o preštevilnih političnih aferah.

Brane But, direktor celjskega Centra za socialno delo, diplomirani psiholog, o tem začaranem krogu in pritiskih na njegovo delovno okolje ne govori s pretiranim navdušenjem, čeprav mu je po svoje v zadovoljstvo, da približa trpko resnico širši javnosti, resnico, za katero meni, da je po krivici odrinjena na rob.

Center je v svoji dejavnosti osredotočen pravzaprav na strokovno posvetovalno delo, le manjši del predstavlja, na področju socialnoskrbstvene dejavnosti, denarne pomoči, ki pa so seveda indikator razmer. Pred kakšnimi petnajstimi leti (o tem je narejena posebna študija) je obseg materialnih pomoči znašal kakšnih dvajset odstotkov celotne dejavnosti, preostalo pa strokovno svetovno delo. Še pred nekaj leti se je delež gmotnih pomoči skrčil na šest do sedem odstotkov, prav v zadnjem času pa je znova vidno porastel; to pa je, po Butovem mnenju, znak za preplah.

»Natančnejših podatkov sicer nimam, upam pa predvideti, da je že okoli 50–60 odstotkov prebivalstva socialno ogroženih!«

Podrobnejši sprehod med številkami te trditve potrjuje. Primerjalni podatki za obdobje od januarja do novembra 1988 in prvimi meseci letošnjega leta kažejo, da je varstveni dodatek k starostnim pokojninam zrasel za 7,9 odstotka, invalidskim za 3,1 odstotka, pri družinskih pokojninah pa za 4,3 odstotka.

V celjski občini je bilo konec lanskega februarja 75 denarnih pomoči za brezposelne, konec lanskega novembra že 94 in v zadnjih aprilskih dneh celo 118.

Krizni ogenj se najbolj razplamteva pri številu uporabnikov subvencij za stanarine, natančneje za delne nadomestitve. Konec decembra 1987 je to pomoč dobivalo 518 občanov, konec marca 1988 596 in oktobra 781,3. maja letos pa že 967.

»To je, brez pretiravanja,« pravi But, »strahoten skok, ki bi moral zresniti ljudi na odgovornih mestih, ne pa da se prepiramo, kdo je pravzaprav dolžan reševati socialne stike ljudi. Še več: ugotovim lahko, z ogorčenjem, da človek z normalnim delom ni več zmožen zagotavljati dostojnega preživetja sebi, kaj šele družini, svojim bližnjim.

Seveda je treba povedati še to, da je bilo teh vlog bistveno več. Stanovanjska skupnost je dobila natančno 1376 vlog. Znova je bilo treba preveriti in izostriti merila, opravljati neljub in v vsakem primeru zoprn posel...

Vidno raste tudi število štendij dijakom socialno ogroženih družin ali v odstotkih: gre za 26,2 odstotni porast.

Podobno je tudi z otroškimi dodatki. Odveč je torej tarnanje o nepripravljenosti Slovencev, da bi si ustvarili velike družine ali vsaj »normalne«. V nenormalnih okoliščinah tudi dva potomca ni sta več »normalno« dejstvo.

Pred dvema letoma je otroški dodatek v celjski občini dobivalo 3080 družin, lani pa 3373, kar pomeni 9,5 odstotno povečanje.

Denarne pomoči kot edinega vira za preživljanje je bilo predlani deležnih 182 občanov, lani za deset manj, letos pa že 190.

Največji pritisk za dodatno pomoč doživljajo stanarine

Sistem pomoči ureja v Sloveniji poseben dokument, samoupravni sporazum o uresničevanju socialno varstvenih pravic, ki je to področje povsem poenotil in izdelal natančna merila in prioritete. Dogovorjene so tudi različne ravni za različne kategorije upravičencev. Za otroke in ostarele je pomoč v znesku 43 odstotkov od povprečne (čiste) slovenske plače, za zaposlene 55 za prizadete pa 50 odstotkov. Razlika med dohodkom družinskega člana in dogovorjeno ravni je socialna pomoč, ki pa se vsako leto valorizira vsaj štirikrat, po potrebi pa še večkrat.

»Če primerjamo višine teh denarnih pomoči s pokojninami,« opozarja na nekatere nedorečenosti sogovornik, »gre za znesek 651.000 dinarjev, je takoj jasno, da je prenekatera pokojnina pod tem nivojem, kar je svojvrstno

neskladje, predvsem pa grobe nepravilnosti, ne glede na to, da je tudi s tem denarjem skorajda nemogoče živeti.«

Od kod največji pritiski? Prav gotovo pri subvencijah za stanarine. Ob koncu leta

občinski skupnosti socialnega varstva, ki se sestaja enkrat mesečno, predlani obravnaval na eni seji skoraj trideset primerov, lani pa enkrat več. Za letos sicer nimam podatkov, vem pa, da se je število prosilcev znatno povečalo.

Denarja pa ni

Delovanje Centra in sorodnih služb je seveda normalno za sleherno, še tako bogato družbo, kjer pa gre v večini primerov za marginalne pojave in le redko za povsem razvidne družbene plasti v večjih razsežnostih. Ni pa normalno, da te in podobne probleme družba odkriva specializiranim ustanovam, ki so povrh vsega obremenjene še z večnim pomanjkanjem denarja in vsiljeno dilemo, kdo je pravzaprav odgovoren za razčiščevanje problematike: družbenopolitične organiza-

in konča v delovni organizaciji, ki je prva v vrsti ustreznih (ali manj ustreznih) »senatorjev« socialne zmede, kot posledice krize. Tako na primer Center nima na voljo nikakršnih podatkov o takojimenovalnih »tehnoloških viških«, ki so v očeh njegove statistike nova ogrožena socialna skupina, še ne prav opredeljena, vsekakor pa skrb vzbujajoča. Tehnološki viški so dejstvo, s katerim bo treba močno in brez odlašanja računati, z dostavkom, da ponekod občinskim možem že teče voda v grlo. Zapisovalcem – odrešenikom naše stvarnosti, vseh vrst futurologom in vedeževalcem se je zadeva že razjasnila v obliki socialnih programov, ki pa, vsaj zaenkrat, nastopajo v vlogi nekakšni vse razrešujočih elaboratov, ki se dlje od splošnosti ne pretolčejo in ostajajo naravni »bi morali, bomo, treba je«...

alnega varstva, Center za socialno delo, Center za rehabilitacijo invalidov, Občinska konferenca ZSMS, kadrovska služba IS in delovne organizacije EMO, AERO ter Cinkarna Celje ob podpori priznanih strokovnjakov.

Projekt se ukvarja pravzaprav z enim samim, temeljnim vprašanjem, z razpetostjo med zaposlenostjo in brezposelnostjo, o možnih oblikah razreševanja tako nastalega stanja, o korektivnih instrumentih uravnavanja družbenih neenakosti, o vlogi institucij v luči tako zastavljenih programov, dotika pa se tudi že uveljavljenih rešitev kot možne podlage. Semkaj sodijo številne alternativne možnosti, ki še zdaleč niso upoštevane, kaj šele izrabljene, pogosto, tako je moč slišati, tudi naravnost odpravne. Omenimo predlog, da naj bi dovolili zasebno poučevanje – potreb po dodatnem viru izobraževanja, predvsem pri primerih slabših učencev, je več kot preveč.

V projektu ima pomembno mesto človeka dostojna delovna motivacija (kolikokrat že povedano?!), uvajanje podjetništva, večja avtonomija, fleksibilni delovni čas, možnosti profesionalnega razvoja itd. Seveda je družba najprej dolžna omogočiti pogoje za produktivno (ne le tržno uspešno) delo.

»Jemanje« tistim, ki bolje zaslužijo in dajanje tistim z manj osebnega dohodka je jalov posel in ne rešuje ničesar, »... rešitve so možne le v kreiranju kakšnih programov proizvodnje, ki bodo zagotavljali takšno raven osebnih dohodkov, ki bo zadostovala za potrebno socialno varnost.« Predvsem naj bi probleme socialne varnosti najprej reševala delovna organizacija, če pa to resnično ni več mogoče – iz takšnih ali drugačnih razlogov, naj priskoči na pomoč za to določena ustanova.

Ni mogoče reči, da spis ne posega na domala vsa področja socialnega delovanja v različnih primerih in različnih okoliščinah in da zelo podrobno ponuja tudi rešitve ali jih vsaj nakazuje z dobršno mero razumevanja in ob upoštevanju sodobnih spoznanj doma in v svetu. Vendar bo treba v marsičem presekat socialistično miselnost, ki je – in še – prevladovala. Tudi se ne moremo spuščati v podrobnosti, venar kaže zapisati, da pričujoča študija stvari – ob ustreznem razumevanju odgovornih – postavlja na svoje mesto in je seveda lahko koristen napotek, nikakor pa ne operativen program. Tega bo šele treba narediti in zanj zagotoviti tudi denar, za katerega But pravi, »da ga ni kje vzeti.« Obubožana podjetja – v kolikor jih premiero vnaša za tržno gospodarstvo ne bo spravila na zeleno vejo ali vsaj k voljnosti – si tudi sicer s tem programom ne bodo imela kaj pomagati in se bodo slej ko prej znova koprneče ozirala k Centru za socialno delo in drugim. To pa je, ne glede na to, da But sodi, da je omenjeni socialni programeden najboljše v Sloveniji in ponuja praktično vse, kar si je na tem področju možno izmisliti, ponovno vrtenje v krog, ki postaja naša usoda.

Milenko Strašek

1987 je bilo v celjski občini 10.824 družbenih stanovanj, v začetku maja lani pa 10.974, okoli pet odstotkov upravičencev pa je dobivalo nadomestilo. Letos je teh občanov že deset odstotkov, število stanovanj pa se ni bistveno povečalo iz znanih razlogov.

Posebno poglavje so socialno-skrbstvene pomoči, ki jih je – po postopkih sodeč – za trideset odstotkov več, podobno pa velja za domsko oskrbo.

Zanimiv je tudi podatek, da je svet za odločanje o pravicah do materialne pomoči pri

cije, občina, delovne organizacije, socialno varstvene ustanove... Podajanje žogice torej, nesmiselno sprenevanje, ki ne išče vzrokov, temveč kaže le posledice, ki se jim skuša izogniti. »Široko razvejana dejavnost«, s kakršno se pohvalijo te ustanove (prej v negativnem kot pozitivnem smislu), bi izginila svojo zablodo in bi človek odločal o sebi sam, s svojim delom in ko mu nad glavo ne bi zlovesče čepela država.

V Centru menijo, da celostno reševanje te zagate zagotovo ni samo in zbolj njihova stvar, da se problem začne

Socialna politika ali zakaj in kako do oblikovanja socialnih programov

V marcu je društvo kadrovskega delavca celjske občine izdalo svojo publikacijo KADRI, kjer lahko preberemo nadvse široko zastavljen sestavek s pomenljivim naslovom, ki smo ga navedli zgoraj in ki je delo skupine strokovnjakov z različnih področij. So iz celjske regije, pa tudi izven nje, ali natančneje, program so zasnovali v tesnem sodelovanju Strojarna služba SIS družbenih dejavnosti občine Celje, Skupnost soci-

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO

Pogovor z Bojanom Polakom-Stjenko

Kaj je rekel Pribić?

Tovariš predsednik, v glasilu Zveze borcev Jugoslavije 4. jul je bil 25. 4. 1989 objavljen obsežen intervju z zveznim borčevskim predsednikom Milanom Pribićem. Pod naslovom »Jaz sem vendar optimist« je spregovoril o številnih vprašanjih, ki zadevajo borce in borčevsko organizacijo. Kaj menite o tem intervjuju vi?

»Intervju je izredno dolg in Pribić v njem govori o vsem mogočem. V pogovoru je veliko takega, s čimer se lahko vsi strinjamo, so pa tudi nekateri zaključki, ki so, vsaj zame, nesprejemljivi. Sicer pa menim, da so vsa ta vprašanja stvar odprte in argumentirane razprave.«

Kaj vas je najbolj zbadlo?

»Najbolj me je zbadel tisti odstavek, v katerem govori Pribić, o »škodljivi in nevarni tezi o tem, da so Slovenci

ogroženi«. V nadaljevanju te svoje misli pa, ko govori o tem, da nihče nima pravice, da bi ocenjeval sodelovanje Slovencev v NOB.

»Slovenački narod se častno borio sa nama onoliko, koliko je mogao, kako je umeo...«.

Mislim, da lahko to ocenim še najblajše kot nerodno povedano, dejansko pa izzevni na moč omalovažujoče, češ, »več niso mogli, znali...«. S to mislijo se dejansko postavlja Pribić (hočeš – nočeš) ob bok tistim, ki naš boj podcenjujejo. Bil bi zelo vesel, če bi se izkazalo, da je bil to le lapsus.

In če se vrnem k ogroženosti Slovencev – mislim, da bi se tudi tovariši v Srbiji morali resno zamisliti in se vprašati, zakaj Slovenci tako čutijo – ne pa, da tako občutenje odvrta z zamahom roke in

pristavijo, kako srbski narod prijateljsko in z naklonjenostjo gleda na slovenski narod.«

Kar pa zadeva naš delež v NOB, menim, da bomo morali dejansko storiti več, kot smo storili doslej, da slovensko mlado generacijo, še bolj pa ljudi v drugih predelih Jugoslavije, seznanimo, kaj se je pri nas res med vojno dogajalo, kako smo se borili na svoji zemlji – ne glede na to, v kako težkih okoliščinah je potekal ta boj – upošteva je specifičen geostrateški položaj Slovenije.«

Pribić govori tudi o republiško-pokrajinski obarvanosti posameznih borčevskih vodstev. Kako pa je s tem?

»Da, precej govori o tem, pri tem pa nič ne reče, katera vodstva so to. Po mojem globokem prepričanju so to prav srbsko, vojvodinsko in kosov-

sko vodstvo – čeravno cika na nas.«

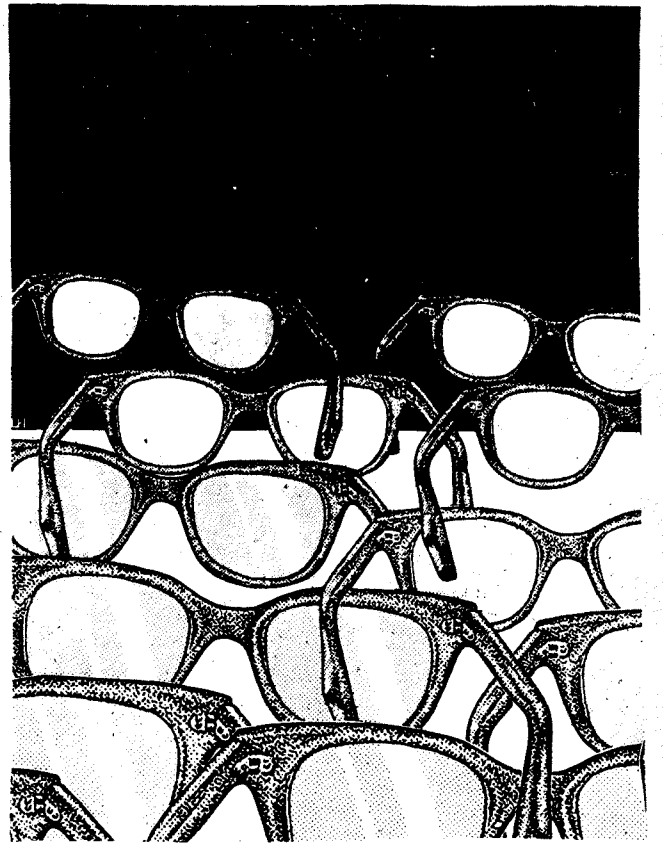
»Tudi o Cankarjevem domu spregovori Pribić in daje naši oceni tega dogodka – svojo negativno oceno. Mi pa smo že povedali, kar in kako o tem dogodku mislimo in pri tem tudi vztrajamo.«

V tem intervjuju je precej govora tudi o reformi zveze borcev. Nismo prav razumeli, za kaj gre.

»Da, precej je govora o tem, vendar zelo nekonkretno, posplošeno in na način, ki zbujajo človeku strah, kam pravzaprav spremembe merijo; zdi se, da Pribić moti republiško-pokrajinska organiziranost borčevskih organizacij.«

Bojan Polak-Stjenka si je sicer zabeležil kar dvanajst točk iz omenjenega intervjuja, ki bi jim bilo treba ugovarjati, začeni z vprašanjem, ali je bila res borčevska organizacija tista, ki je prva zahtevala izredne ukrepe na Kosovu...

Pogovarjala se je B.Ž. J.

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO

Posvet o oblikah in vsebini NOB in uporabi izkušenj v SLO

Kdor zanika NOB, zanika tudi našo suverenost

V Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah je bil v ponedeljek, 15. maja letos, posvet o oblikah in vsebini narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem in uporaba izkušenj pri razvoju splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite. Posvet je pripravil svet za SLO pri Predsedstvu SR Slovenije, potekal pa je na dan, ko je pred štirinširidesetimi leti tudi na našem ozemlju utihnilo orožje v drugi svetovni vojni.

Kot je uvodoma poudaril generalpolkovnik Ivan Dolničar, ki je posvet vodil, to srečanje sodi v okvir dejavnosti ob sedemdeseti obletnici ustanovitve KPJ, ki je bila organizator in vodilna politična sila tega boja, na čelu z njenim generalnim sekretarjem Josipom Brozom Titom.

Dejal je tudi, da je posvet logično nadaljevanje lanske okrogle mize, na kateri so obravnavali vlogo in delež NOV in POS v sklepnih operacijah za osvoboditev Jugoslavije. Že takrat je bila ena izmed tem tudi posebnost narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji ter organizacijske in

taktične značilnosti partizanskega načina bojevanja NOV in POS. Zaradi obširnosti in posebnega pomena te teme, glede izkušenj in udeležencev, ki naj bi te izkušnje uporabili pri razvoju in uresničevanju splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite, so se odločili za poseben posvet.

Ivan Dolničar je tudi dejal, da se za posvet niso odločili zato, da bi prikazali ali obravnavali vse posebnosti in značilnosti narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem in iz tega potegnili vse ali najbolj bistvene izkušnje za današnjo rabo pri razvoju SLO in

DS. Za kaj takšnega bi bilo potrebno veliko več časa in veliko tem, če ne že kar obširen program.

Zgodovina se ne ponavlja, morda le kot farsa. Neka prihodnja vojna bo drugačna in za branilca neprimerno težja; zlasti za partizanski način bojevanja (oziroma za odpor) na zasedenem ozemlju. Prav gotovo pa bodo nekatere značilnosti narodnoosvobodilnega gibanja veljale tudi takrat, takrat pa bo svoj pomen dobila tudi marsikatera izkušnja. Ivan Dolničar je še poudaril, da je zasnova SLO edina možna in uspešna alternativa z naslonitvijo na dobro pripravljenost vseh družbenih subjektov in dejavnikov, ali celotne družbe, z vsemi njenimi človeškimi in materialnimi potenciali in možnostmi ter dobro usposobljenostjo posebno organiziranih obrambnih in zaščitnih sil, kot so operativna ar-

mada, teritorialna in partizanska vojska, narodna in civilna zaščita in sistem opazovanja ter obveščanja.

Uvodno gradivo za posvet je pripravil Rudolf Hribnik-Svarun, v njem pa je skrbno povzel vse temeljne značilnosti NOB na Slovenskem. Predvsem je pomembna njegova ugotovitev, da je bil narodno-osvobodilni boj eno najpogumnejših in najbolj humanih dejanj v zgodovini slovenskega naroda. V tem boju je vsak Slovenec ponovil podvig svojih prednikov-kmečkih puntarjev. V narodnoosvobodilnem boju smo Slovenci pokazali visoko narodno zavest, borbenost in pripravljenost na žrtve, hkrati pa smo pokazali sposobnost za organiziranje in vodenje oboroženega boja. Ta pa je bil, spričo razmer, v katerih je potekal, zelo zapleten. Kot je poudaril Rudolf Hribnik-Svarun, ni bil noben majhen narod med drugo svetovno vojno tako razkasan kot ravno slovenski. Naše etnično ozemlje si je delilo kar šest okupatorjev. Cilj vseh teh pa ni bila samo okupacija, ampak iztrebitev naših ljudi.

Kljub temu pa je bilo v Sloveniji veliko partizanskih akcij, čeprav je bilo na našem ozemlju na stotine sovražnikovih postojank, oziroma oporišč.

V svojem gradivu je Rudolf Hribnik-Svarun natančno obdelal začetek upora, nastanek prvih partizanskih čet in bataljonov in kasneje brigad, divizij in korpusov. Prav tako pa je obdelal tudi pomembnejše politične dogodke na naših tleh v teh časih, vloga partije, sistem zvez, sistem partizanskih bolnišnic in drugo.

V nekajurni razpravi je sodelovalo devet udeležencev, in sicer Lado Ambrožič-Novljan, Bogdan Osolnik, Lado Kocijan, Branko Babić, Branko Jerkić, Edo Kranjčević, Mitja Ribičič, Zdravko Klanjšek in Ivan Dolničar.

Lado Ambrožič – Novljan je med drugim poudaril, da je bistvo narodnoosvobodilnega boja v tem, da so iz nič razvili zadosten obrambni potencial, saj je slovenska vojska šela prav toliko ljudi, kot so posamezne naše armade ob svoji ustanovitvi. Menil je tudi, da bi morali odstraniti tisti element, ki krni našo

obrambno moč, to pa je neenotnost med narodi in posameznimi skupinami. Dotaknil se je tudi sovražnikovih ofenziv med vojno in dejal, da psihično reagiranje partizanov na večkratno sovražnikovo premoč ni dovolj natančno obdelano. Večjo pozornost pa bi morali nameniti tudi prebivalstvu in ga obvarovati pred nepotrebnimi žrtvami.

Bogdan Osolnik pa je v svoji razpravi obravnaval dve vprašanji. Najprej je nekaj misli namenil pomenu narodnoosvobodilnega boja za uveljavitev pojma slovenske suverenosti v jugoslovanskem prostoru. Poudaril je, da je ta tema zelo aktualna, saj je v NOB ta pojem doživel svojo polno uveljavitev. Takrat sta bila postavljena tudi temelja slovenske suverenosti in državnosti. Kdor zanika NOB, zanika tudi ti dve pridobitvi.

Dotaknil pa se je tudi organizacije zaledne oblasti med narodnoosvobodilnim bojem. Našel je nekatere primere, iz katerih je razvidno, da so obstajali denar, boni in drugi vrednostni papirji ter druge oblike ljudske oblasti.

B. K.

Štajerski Slovenci v Avstriji se organizirajo

Ob dejstvu, da je naša javnost o položaju Slovencev na avstrijskem Koroškem relativno dobro informirana, tega ne moremo trditi za slovensko manjšino na avstrijskem Štajerskem. Kot je znano so Slovenci na avstrijskem Štajerskem mednarodno-pravno imeli zagotovljene pravice že po nekaterih določenih senžermenske mirovne pogodbe, konkretnije v členih 62 do 69. Teh določb prva avstrijska republika ni zagotavljala niti v eni črki. Tako v nasprotju s Koroško, kjer je lastna politična organiziranost in pa seveda vsaj utrakvistična oblika šolstva ohranjala manjšino pri življenju, na Štajerskem slovenski jezik ni bil priznan niti na eni ravni.

Po drugi svetovni vojni je Jugoslavija v pogajanjih zahtevala (na podlagi moskovske deklaracije iz leta 1943 o obnovi neodvisne Avstrije) obmejne dele Štajerske v površini 130 km² in s približno 10 tisoč prebivalci. Kot vemo, teritorialne zahteve tako na Koroškem kot na Štajerskem niso bile uspešne. Pap pa je v členu 7 avstrijske državne pogodbe, ki je osnova za manjšinsko zaščito Slovencev in Hrvatov v Avstriji, izrecno govora tudi o štajerskih Slovencih.

Območje, na katerem še danes prebivajo Slovenci, je omejeno na tki. radgonski trikotnik ter območji Lučan (Leutschach) in Sobota (Soboth). Vprašanje je, ali so vsi, na teh območjih, danes še dvojezični. Toda vsaj za nekatere lahko na podlagi ugotovitev raziskav na terenu z gotovostjo trdimo, da v njih še danes prebiva znaten del prebivalstva, ki obvlada vsaj prekmursko narečje slovenskega jezika in ga ob določenih priložnostih tudi uporablja.

Neutemeljeni argumenti

Glavna argumenta avstrijskih oblasti za neizvrševanje obvezno-

sti do slovenske narodne skupnosti sta bila neorganiziranost in statistična majhnost. Na podlagi tega Avstrija zagovarja tezo, da so štajerski Slovenci zašli v državno pogodbo »po pomoti«.

Na podlagi znanstvenih raziskav in aktivnosti štajerskih Slovencev danes oba argumenta lahko zavrnamo. Če bi verjeli avstrijskim uradnim izjavam ter avstrijski uradni statistiki, bi tudi mi lahko zapisali, da slovenskega življa na Štajerskem ni več, oziroma da ga je zanemarljivo malo. Toda zakaj ne verjamemo avstrijskim podatkom? Avstrijski popisi prebivalstva sprašujejo po pogovornem jeziku, ne pa po materinem jeziku ali narodnosti. Vsekakor pa je jezik samo ena izmed komponent etnične identitete. Še posebej se nam to zdi pomembno z vidika, da je bilo šolstvo na Štajerskem vseskozi nemško, prav tako velja tudi za upravo. Prav tako ni bilo razvitega kulturnega življenja, kot tudi ni bilo stikov z matično domovino in tudi ne s koroškimi Slovenci. Samo z upoštevanjem teh dejstev lahko zavrnamo avstrijsko uradno statistiko kot nerealno, s tem da so pomanjkljivosti popisov, ki jih poznamo na Koroškem, na Štajerskem toliko bolj očitne.

Največji problem, ki je tako argument za avstrijsko stran, kot tudi dostikrat za našo premajhno odločnost pri zavzemanju za štajerske Slovence, je dejstvo, da med Slovenci na avstrijskem Štajerskem ni bilo do nedavnega niti ene kulturne ali politične organizacije. Poleg enega ali dveh odborov OF, ki sta na tem območju delovala kratek čas leta 1945, je bil dr. Wolfgang Leopold Gombocz, sicer docent na graški univerzi in mednarodno priznani filozof, dolgo časa edini štajerski Slovenec, ki je o njihovi problematiki v povojnem obdobju spregovoril tudi javno. Njegova aktivnost seže tja v leto 1979, ko je skupaj z dr. Vilkom Novakom, dr. Tonetom Zornom in drugimi strokovnjaki in znanstveniki ter 19-članskim komitejem predlagatelj iz radgonskega kota pred-

lagal okvirni program projekta Avgust Pavel in hiša v Potrni 35. Program je vseboval šest točk: izdelati poročilo in objaviti gradivo o dejanskem stanju, publicirati takojmenovane programe vsebine, zavarovati zgodovinsko, narodopisno in drugo gradivo v slovenskem in madžarskem jeziku in odkupiti hišo Pavlovih.

Ustanovljeno kulturno društvo

Takrat izvedba programa ni uspela, vendar to dr. Wolfganga Gombocza ni omajalo v njegovih prizadevanjih. V zadnjih letih je znova pritegnil k sodelovanju vrsto štajerskih Slovencev. Že nekaj časa pa je bilo pričakovati ustanovitev prve organizacije štajerskih Slovencev.

To se je 30. decembra 1988 tudi zgodilo. Skupina štajerskih Slovencev je namreč ustanovila Kulturno društvo 7. člen za štajerske Slovence oz. s polnim naslovom Znanstveno društvo prijateljev za uveljavitev, uresničevanje in pospeševanje v 7. členu državne pogodbe iz leta 1955 navedenih humanih, kulturnih in šolskih pravic, zahtev in dejavnosti avstrijskih državljanov na Štajerskem. Predsednica društva je postala študentka Andreja Zemljčič.

Vsekakor je to za obstoj štajerskih Slovencev izrednega pomena. Delo novega društva nikakor ne bo lahko in bo potrebno podpore in sodelovanja tako na političnem kot znanstvenem področju. Skupaj s štajerskimi Slovenci lahko upamo, da jih bosta podprla in pomagala tako matični narod v SR Sloveniji, kot tudi koroški Slovenci. Res gre za majhen, vendar pa prav tako pomemben del enega slovenskega naroda, ki je v svoji zgodovini bil prikrajšan za večino pravic, ki mu kot narodni skupnosti pripadajo.

Boris Jesih

Bo okrogla miza kdaj napolnila izpraznjeno mizo?

Prizor iz prejšnjih let

Neverjetno domače sem se tokrat počutil na Poljskem. Še bolj kot lani, ko se je zdela okrogla miza še daleč, revščina pa tudi ni bila tako očitna kot letos. Domače sem se najbrž počutil zato, ker tudi Poljaki nenehno nekaj meljejo o demokraciji, plače pa so zmeraj manjše, cene zmeraj višje, še bolj kot kaj drugega pa raste apatija, popolna brezdušnost in otopelost. Domače sem se najbrž počutil tudi zato, ker na Poljskem (ali pa kjerkoli v vzhodnoevropskem socializmu) kratko in malo ne moreš ne gledati ne razmišljati tako, da bi odmisli sebe in svojo domovino.

Že lani v Gruziji se mi je zdelo, da hote ali nehot gledam lastno prihodnost, zdaj na Poljskem pa še toliko bolj. Ne vem, morda take čudne občutke ustvarjajo tudi bežna doživetja in bežni spomini na čase, ko smo po svetu srečevali vzhodne novinarje z neznansko neznatnimi dnevnici; zdaj tudi mi potujemo na podlagi nekakšnih izmenjav in sodelovanj in zdaj tudi nam gostitelji dajo tako neznansko neznatno dnevnic, da si zanjo lahko na tržnici kupiš pol kilograma paradižnika. Marsikaj vpliva na celovito sliko o neki deželi, ne samo politične analize!

Na Poljsko so me poslali zato, da bi poročal o zgodovinski okrogli mizi, ki je razburila ves svet. Zlasti režime v bratskih socialističnih državah, ki jim še pred kakšnim letom v najbolj morečih sanjah ne bi prišlo na misel, da se bodo morali kdaj pogajati z drugače mislečimi. Ne zato, ker bi tako hoteli, pač pa zato, da bi preživeli pri koritu in da jih zgodovina ne bi, nekoč v prihodnosti, zapisala med tiste, ki so ves narod, vso državo, pahnili v brezno obupa. Ves svet je tiste aprilske dni pisal o poljski okrogli mizi in njeni zgodovinski. Le v Varšavi, kamor sem prišel prav zadnji dan okrogle mize, prelomnosti in zgodovinski ni bilo čutiti. Prvi, ulični vtis je lahko zmoten in varljiv, sem si rekel in naslednje jutro povabil na kavo (ali pa sebe povabil nekam na kavo) nekaj starih prijateljev in znancev. Namenoma nikomur nisem rekel – dober dan, kako pa komentiraš okroglo mizo. In ker tega nisem storil, se je zgodilo, da so prve minute klepeta minile kar tako, ob kavi in o najbolj vsakdanjih stvarih, le okrogle mize ni bilo nikjer. Prav

nihče izmed sogovornikov je ni sam omenil. Nikomur kaj takega še na misel ni prišlo! Skoraj vsi so najprej potarnali, da so si nakopali na glavo nešteto honorarnih zaposlitev. Da bi preživeli. Ali pa, da bi živeli malo bolj dostojno. In še to so pribili, da imajo srečo, ker lahko izbirajo honorarne zaposlitve. Take, ki službo odpravljajo na stranski tir in človeka prisilijo, da v službi kolikor se le da varčuje z močmi.

Okrogla miza je prišla ob kavi na vrsto šele, ko sem podrezal vanje. Analizirali so in analizirali (o tem kasneje), na koncu pa skoraj vsi po vrsti dodali nekaj, kar bi lahko strnil v stavku: okrogla miza – vse lepo in prav, ampak rajši bi imeli polno mizo. Ko smo naslednje dni po katoviškem vojvodstvu in po Varšavi snemali oddajo Mednarodna obzorja, smo se pogovarjali še s premnogimi naključnimi sogovorniki, temeljni vtis pa je ostal podoben kot prvi dan. Okrogla miza je bila pomembna skoraj samo za tiste, ki so bili kakorkoli neposredno povezani z njo, na eni ali na drugi strani. Eliti se nista več pogovarjali zgolj o sporazumevanju vseh Poljakov, ampak že o rezanju kolača, o razmerju sil pri koritu, o delitvi oblasti. O oblasti torej. Vladajoča elita je v zadnjih osmih letih, po uvedbi vojnega stanja, toliko izgubila in zamudila, da mora zdaj odstopati del kolača drugi eliti, ki je za okroglo mizo na tehtnici ideološkega razhajanja dveh elit sicer kar precej močna, med ljudmi pa je tudi ta druga, opozicijska elita v zadnjih letih izgubila moč množičnega ljudskega, vsehpoljskega gibanja, ki jo je nekoč nedvomno imela. Za okroglo mizo, ki je za obe eliti prišla nekolikant pozno, je vladajoča elita mirno žrtvovala partijske, pred sedmimi leti umetno skrupuljene uradne priznane državne sindikate, opozicijska elita pa tudi svoj radikalnejši delavski del sindikalnega gibanja Solidarnost. Oboji so se pravzaprav obnašali, kar globalno politiko in iskanje skupnih imenovalcev zadeva, kolikor se le da zrelo. In oboji so prispevali, da se zdaj na Poljskem rojeva nova opozicija, v kateri bosta, najbrž že prav kmalu, (zadnje stavke kažejo, da se to pravzaprav že dogaja) združeni sili, ki sta si bili doslej najbolj nasprotni: doslej edini priznani partijski sindikat in nekdanje jedro sindikata Solidarnost (Solidarnost v celoti sicer na Polj-

skem pomeni veliko več kot samo sindikat). Dokaj množični gibanji torej, ki v resnici obe izhajata iz hudo realsocialističnih zamisli o delavskem razredu, ki na prvo mesto postavljajo nekakšen egalitarizem, uravnilovko, enake želodce. Reforme ju motijo; tržno gospodarstvo, ki naj prinese tudi trg delovne sile, pa jima vzbuja srh in strah.

Poljska politična paleta se torej spreminja kljub tistemu prvemu občutku, da ljudem okrogla miza ni prav nič mar. Prvi občutek morda celo ni prava beseda za resnično stanje. Ljudem prav zares ni dosti mar za politično dogajanje. Štiri desetletja neizmerno zmotnih in neumnih oblastniških odločitev in štiri desetletja hudih izkušenj so jih pač skoraj do konca izbrusila in otopela. Precej dolgo bo najbrž trajalo, da bodo komu verjeli. Pa naj bo to general Jaruzelski, ki ga zdaj skušajo predstavljati kot človeka, ki je Poljake rešil pred ruskim vojaškim vdorom in ki bo junija postal predsednik države. Ali pa Lech Walensa, ki je iz zagnanega, zaletavega delavskega tribuna zrasel v zrelega, preudarnega politika velikega formata. Verjeli bodo šele, ko bodo imeli namesto okrogle pred seboj polno mizo.

Priznam, kar zaneslo me je v zadnjih odstavkih in kar preveč sem razmišljal tako, kot razmišljajo Poljaki. Konec koncev hodimo novinarji po svetu zato in tako, da gledamo dogajanja skozi lastna očala, iz lastnih in za lastne izkušnje. In če gledam po svoje, po naše, je poljska okrogla miza vendarle velika stvar. Ta okrogla miza pomeni, da so Poljaki nehali zgolj govoriti o pluralizmu (zanj sicer tudi pri nas priznamo, da je naravna lastnost in pravica homo sapiensa), pač pa so ga priznali in začeli uresničevati. Še več, celo vnovčiti ga znajo. Lastne razlike, ki so od zmeraj, le dovoljene niso bile, že prelivajo v tuje kredite, v prva tuja vlaganja, predvsem pa v več zaupanja v razvitih državah, odkoder edino lahko pričakujejo tehnologijo in denar. Da bi popravili, kar so zavozili v štirih desetletjih. Z evropskega vzhoda, iz nerazvitih držav torej, si ne morejo obetati nič otipljivega. Že to jim veliko pomeni, da poljskih procesov, ki daleč prekašajo glasnosti in perestrojke, nihče ne pride zaustavljat s tanki.

Tone Hočevar

Na Madžarskem so izvedli veliko zamenjavo

Zakaj je ugled partije okrnjen

Z madžarskega političnega prizorišča je odšel Janos Kádár, politik, ki je ostal s svojim ljudstvom tedaj, ko je bilo za Madžarsko najtežje. Odšel je tako, kakor verjetno ni želel in tudi ne pričakoval. Namesto z voščili so ga odpravili z molkom, vendar pa nikakor ne z zlobo.

Nova, radikalno reformirana madžarska vlada, mora do konca junija letos predložiti parlamentu nov program, s katerim je treba zagotoviti pogoje za strukturalno reformo gospodarstva in za redno odplačevanje precejšnjega tujega dolga pri zahodnih upnikih. Poleg tega je treba sprejeti še program socialnih ukrepov za olajšanje težkih dni, ki se obetajo marsikateremu Madžaru!

Ko je napovedoval rekonstrukcijo kabineta, je premier Nemet zahteval radikalno ločitev partije od države. Po njegovem mnenju bi se morala partija ukvarjati izključno z dolgoročnimi strateškimi vprašanji, ko gre za konkretna vprašanja, pa bi se morala omejiti samo na preučevanje tistega, kar je načelnega pomena za madžarsko politiko in razvoj. Premier Nemet je še posebej poudaril, da sodijo vsa konkretna vprašanja v izključno pristojnost vlade, ne pa partije.

Zamisel o ločitvi partije in države

V intervjuju za vladno glasilo Magyar Hírlap je Nemet očital dosedanji vladi pomanjkanje »nujne harmonije« pri sprejemanju in izvajanju njenih sklepov. V zvezi z za Madžarsko neizogibnim pluralizmom je pripomnil, da je vsekakor zaželen pri oblikovanju interesov ter v političnih strukturah in v intelektualnem življenju,

»Nikjer na svetu nimajo pluralistične vlade,« je še dejal Nemet.

Že konec aprila letos je Nemet objavil seznam kandidatov za nove člane madžarske vlade. Očitna je bila njegova želja, da bi dosledno izpeljal zamisel o ločitvi partije in države. Prej so o kandidatih za člane vlade odločali v bistvu v CK partije in v Rodoljubni fronti. Nemet je zahteval, da po novem kandidate najprej »zaslišajo« v ustreznih parlamentarnih odborih, o njihovi izvolitvi pa bi odločali na plenarnem zasedanju.

Po zamisli predsednika vlade naj bi prišli na mnoge ključne položaje v vladi novi ljudje. Namesto Varkonija naj bi bil novi zunanji minister dosedanji državni sekretar v zunanjem

ministrstvu in zagovornik reform Gyula Horn. Ta je konec aprila letos govoril na kongresu italijanskih radikalcev v Budimpešti – gre za isti kongres, ki so ga nekateri imeli za pogubnega za jugoslovanski socializem, Madžari pa so znali iz tega skovati politično in materialno korist – in dejal, da je oviranje reform v današnji Madžarski isto kakor »kontra-revolucionarno delovanje«. Opredelil se je tudi za spremembe na družbenem, političnem in gospodarskem področju.

Velike spremembe se nadalje obetajo v finančnem ministrstvu. Za novega ministra so predlagali dosedanjega namestnika Laszla Bekesija. To je eden iz grupe finančnih strokovnjakov, štiridesetletnikov, avtorjev številnih predlogov za finančne in gospodarske reforme v državi. Napovedujejo tudi spremembe v uradih za načrtovanje, v ministrstvu za industrijo, za kmetijstvo in za kulturo.

Posebna pozornost velja osebi, ki ji bodo zaupali ministrstvo za zdravstvo. Omenjajo Judith Czehak, če jo bodo poslanci potrdili. Bila je že na tem položaju, vendar je izpadla med aprilsko rekonstrukcijo partijskega politbiroja. V vladi ne bo imela lahke naloge. Na novo bo morala izdelati program socialne politike in zdravstva. Za to področje velja, da je zabredlo v katastrofalen materialni položaj. Czehakova pa bi ga morala postaviti na kar najbolj zdrave tržne osnove. Vprašanje je, poudarjajo v Budimpešti, ali je kaj takšnega res mogoče uresničiti v popolnosti kjerkoli na svetu...

Ni dvoma, da se obeta korenita reforma madžarske vlade, vendar gre za ukrep, ki je po mnenju mnogih ocenjevalcev prišel veliko prepozno. Madžarska »Liga svobodnih demokratov« je na kongresu, ki je bil sredi aprila v Budimpešti in na katerem je sodelovalo 1300 delegatov, zahtevala ustanovitev

prehodne vlade, ki bi svojo dolžnost opravljala do prihodnjega leta, ko so predvidene volitve, na katerih bo že sodelovalo več strank! Predsednik te prehodne vlade naj bi bil po zamisli Lige svobodnih demokratov (LSD) eden izmed dveh najuglednejših zagovornikov reforme KP Madžarske Nyers ali pa Imre Poszgay.

LSD trdi, da je »dosedanja vlada izgubila vse zaupanje madžarskega ljudstva«. Iz teh krogov izhaja mnenje, da se bo mogoče le s težavo izogniti gospodarskemu zlomu Madžarske, če bo državo še vedno vodila vlada, ki jo imenuje partija. Predstavniki LSD izjavljajo, da bi partija lahko še obdržala obrambno in zunanje ministrstvo, vse druge resorje pa bi bilo treba po njenem mnenju zaupati »prizanim strokovnjakom«.

Manjše število članov?

Madžarska partija ima trenutno veliko težav ne le z reševanjem države iz krize, temveč tudi sama s seboj. Nekateri krogi v tujini omenjajo celo možnost, da se bo moral posloviti od funkcije generalni se-

cretar partije Karoly Grozsl Magyar Hírlap je pisal, da so se komaj izognili razcepu v partiji. To se je dogajalo na posvetovanju zagovornikov reforme.

Sodelovalo je 600 pomembnih reformistov, med njimi tudi pet članov politbiroja. Omenjali so celo možnost za ustanovitev reformske KP s 500 do 600.000 člani, kar je bila huda grožnja, če vemo, da šteje Madžarska komunistična delavska partija 780.000 članov, samo v minulemu letu dni pa je izgubila okoli 100.000 članov. Zelo blizu je bila usoda, kakršno je doživela na primer španska ali grška KP!

Komunisti na Madžarskem so spoznali, da bi bila cepitev nevarna, kajti »v prazen prostor bi lahko vdrle konzervativne sile«. Kljub temu pa reformisti nameravajo izdelati lasten program. Naslednji korak utegne biti sklicanje izrednega partijskega kongresa, za katerega bi delegate volili na temelju programskih odločitev, je pisal Magyar Hírlap in pristavil, da je nauk zborovanja zelo jasan: samo partija z jasnim reformskim programom ima še kakšne možnosti.

Te svoje programske novosti bo morala Madžarska socialistična delavska partija brniti že na parlamentarnih volitvah prihodnje leto, ko ne bo več sama. Do tedaj bo treba imenovati organ, ki bo registriral nove politične stranke, nakar bi parlament sprejel zakon o strankah, katerih načrt je že znan.

Janos Kádár ne bo več vplival na ta dogajanja, ki bodo pokazala, ali je upadanje formata Kádárjeve osebnosti res toliko vplivalo na ugled madžarske partije.

Politična pot Janosa Kadarja se je začela v senci neprijetne sovjetske navzočnosti na Madžarskem pred več kakor 33 leti. Kadarjevo obdobje je v nekem času napovedovalo renesanso socializma na Madžarskem in v tej smeri že storilo nekaj korakov, končalo pa se je s poraznim odhodom. Tisti, ki se je s svojo politično veščino in mnogimi človeškimi vrlinami že skoraj vplisal v madžarsko zgodovino kot velikani, bo ostal v spominu samo kot zaslužni državljani!

Kádár se lahko pohvali z modrostjo državnika v času, ko je bilo Madžarsko najtežje. Povezal je narod, ki se je razcepil po drami jeseni 1956. leta, obnovil je razpadlo partijo in zgradil temelje za obnovo razbite države. Modrost mu je pošla prav v trenutku, ko ga je celotni razvoj opozarjal, da je prišel čas za slovo. To priložnost je Janos Kádár zadnjič zamudil marca 1985. na 13. kongresu madžarske partije, ko bi moral poveljujoči položaj dokončno

prepustiti mlajšim, sposobnejšim in borbenejšim, da bi ustavili tedaj že očitno nazadovanje države v vseh smereh.

Njegova osebna tragika se kaže v tem, da se je hotel v svoji karieri – kot pravijo zanesljivi viri – vsaj štirikrat umakniti v pogoji, ko je bila njegova državniška premišljenost nujno potrebna madžarskemu ljudstvu, ni pa tega storil tedaj, ko mu je zmanjkalo invencije, moči in sposobnosti, da bi še vodil tako narod kakor partijo.

Zgodovina ne bo pozabila tistega, kar je storil s tem, da je ustvaril vizijo bolj humanega socializma, ki so ga opazovalci na zahodu omenjali s privoščljivim izrazom »komunistični golaž«. Janos Kádár je v Madžarih obnovil vero v lastne sile, zasul je madžarsko ladjo v veter reform in iz grobege ukazovalca spremenil partijo v vodilno usmerjajočo silo. Vse to je storil z osebnim zgledom izjemno skromnega človeka. Vendar pa vse to ni bilo dovolj!

Neuvrščeni v Beogradu:

Življenjski izpit

Jugoslovansko predsedstvo je potrdilo priprave za deveti vrh neuvrščenih in določilo, da bo beograjska konferenca od 4. do 7. septembra letos. Hkrati je zunanji minister Budimir Lončar odšel na pomembno turnejo v nekatere dežele Srednjega vzhoda in Azije, da bi se s tamkajšnjimi državniki pomenil zlasti o prpravah na konferenco.

To potovanje je zanimivo. Lončar je med drugim obiskal tudi Indijo, ki je z Jugoslavijo in nekaterimi drugimi deželami še zmeraj ena stebrov gibanja neuvrščenih. Razumljivo je, da je treba glavna vprašanja, ki jih nameravajo pretresati v Beogradu, vnaprej preučiti, predvsem s tistimi, ki so v gibanju najpomembnejši. Lončarjevo potovanje v ta del sveta pa kaže tudi, da neuvrščeni menijo, da bi bilo treba pozitivni azijske silnice, ki so zadnja leta dokaj mirovale. Trdijo, da utegnejo azijski dejavniki mnogo bolj prispevati k posodabljanju, morda celo spreminjanju gibanja, kot to lahko store na primer afriški predstavniki, ki so zdaj v gibanju takorekoč najbolj glasni.

Listine za beograjsko konferenco seveda še niso pripravljene; vse bolj pa izstopa, da bodo obravnavale niz novih izvirnih problemov in se jih lotile z zornih kotov, ki dosedaj niso bili najbolj značilni za neuvrščene. Bržčas bodo listine izhajale iz temeljne potrebe po vsebinski prenovi gibanja na pragu 21. stoletja. Če mu gre za uspeh, se mora gibanje spremeniti, so poudarili tudi na pogovorih v New Delhiju.

Tako bodo v Beogradu, kakor napovedujejo, globoko kritično ocenili dosedanje dejavnosti gibanja zlasti v luči korenitih premikov, ki jih doživljamo na svetovnem političnem prizorišču. Ti premiki so nedvomno pozitivni. Velesili sta že opustili politiko konfrontacije in ubrali pot pogovorov in dogovorov. Razoroževanje se razmika, posebno v Evropi so pri tem zmeraj bolj stvarni. Vse bolj pogosti so gospodarski in tehnološki izzivi. Sliši se tudi, da nameravajo neuvrščeni v prihodnje usmeriti pozornost na nekatere nove takorekoč civilizacijske vzgibe, kakor so na primer človekove pravice in ekologija.

V dosedanjih pripravah na konferenco prodira mnenje, da bi bilo najbolje, če bi temeljne listine pripravili kar v Beogradu, kot gostitelju »vrha«. Pretirana razčiščevanja okrog teh dokumentov pri članicah gibanja, bi lahko usodno zapletla priprave. Odločnejši pogledi v prihodnost pa ne dovoljujejo zavlačevanja. Pravijo, da bodo že v predlogih za sklepne listine menda spet in nedvoumno poudarili, da zamisli o takoiemo-

vanem tajništvu gibanja, o stalnem svetovalnem telesu in o večinskem glasovanju (namesto konsenza) niso sprejemljive, saj bi s tem gibanje takorekoč institucionalizirali in ga napravili še manj gibljivega.

Gibanje neuvrščenih, je slišati v Beogradu, bi moralo, če mu gre za aktivno, vidno vlogo, svet ne samo dohitevati, temveč mestoma celo prehitevati; to pa sili v napredek, pa čeprav njegovi »materialni« potenciali večinoma niso veliki. Navsezadnje je treba priznati, da si je za zdajšnje svetovne tokove v smeri odpiranja in sodelovanja gibanje prizadevalo od samega začetka. Zdajšnja podoba ustreza viziji gibanja. Jedrska nevarnost se zmanjšuje, v svetu se krepi zavest, da bo treba, denimo, gospodarske razlike le začeti odpravljati.

Zato ne bi ustrezalo, če bi spet rekli, da se mora gibanje »spremeniti«. Njegovi poglobljeni strateški pogledi kajpak ostanejo in lahko še pridobijo na veljavnosti. Prenoviti pa bi bilo le treba njegovo vsebino, spodbuditi njegovo akcijsko pripravljenost, vcepiti v njegovo zavest spoznanje, da se bodo smele uveljavljati samo prvine, ki pomenijo napredek, pa čeprav bo to včasih na rovaš nekaterih v gibanju. Dejstvo je, da bo moralo gibanje na devetem vrhu v Beogradu storiti ne le enega, marveč kar več korakov, da bo ujelo razvoj, ki je zmeraj bolj nesluten.

Miro Kocjan

Jeseni se bodo Vietnamci umaknili (1)

Če se vrne Pol Pot...

Potem ko sta v Sovjetski zvezi dobila besedo Mihail Gorbačov in perestrojka, ko so na Kitajskem pod vodstvom Deng Xiaopinga krenili po novih poteh, je bilo logično pričakovati nov veter tudi v Indokini. Vietnam je sklenil, da bo do septembra letos umaknil svojo vojsko iz Kampučije, zdaj znova Kambožde in s tem sprožil celo vrsto vprašanj.

»Sprašujete, kako bi bilo, če bi se Pol Pot vrnil v državo?« Ya Phalla si je z dlanjo otrl čelo in odgovoril: »Samomor bi bil boljša rešitev, kakor pa še enkrat preživeti tisti pekel.« Ya Phalla je bil star šele šest let, ko je aprila 1975 prevzel v Kamboždi oblast Pol Pot. Phallovo družino so pregnali iz province Svay Rieng ob vietnamski meji daleč na zahod, prav k tajski meji.

Trnova pot družine se je začela potem, ko so Vietnamci pregnali morilski Pol Potov režim, v začetku leta 1979. zasedli glavno mesto Pnom Penh in začeli prodirati naprej proti zahodu. Tam so pregnani Rdeči Kmeri poskušali zadržati pri sebi kar največ prebivalcev. Pošiljali so jih visoko v gore. Kdor je bil prešibak za to nalogo, so ga ustrelili. Spotoma so pregnance začeli deliti na tiste, ki so prišli iz zahodnih in tiste iz vzhodnih provinc. Preseljenec iz zahodnih provinc so gnali naprej v gore, tisti iz vzhodnih krajev pa so si morali z golimi rokami izkopati množični grob. Kot domnevne zarotnike in sodelavce Vietnamscev so jih pobili in zmetali v grobove.

Phallovega očeta so Rdeči Khmeri pobili s sekuro. Zatem je njegovo 17-letno sestro Chantah pred očmi matere ter bratov in sestre posililo deset vojakov. Na koncu so ji prerezali vrat, mater, mlajšo sestro in dva brata pa so pobili s puškinimi kopiti. Tedaj devet mesecev starega mlajšega brata so živega vrgli v množični grob.

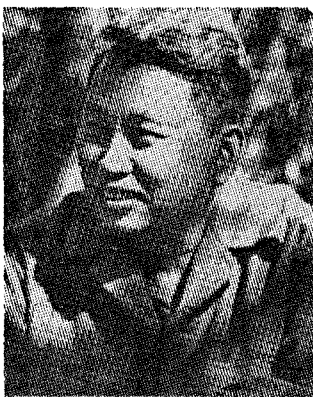
Phalla ni bil mrtev, temveč samo nezavesten. Prebudil se je, ko je dojenček pod njim zajokal. Kmerski vojaki so to slišali, se vrnili in Phalla štirikrat z bajonetom zabodli v hrbet. Enkrat je pri tem bajonet zadel mlajšega brata Yorna v uho. Oba otroka sta tudi ta napad preživela. Tedaj osem in pol letni Phalla se je štiri dni plazil po gozdu in

reševal brata, dokler ju niso našli vietnamski vojaki.

Danes je Ya Phalla star 19 let, zaposlen pa je v Pnom Penhu v neki manjši krojaški delavnici. Skrbi tudi za brata Yorna, ki hodi še v šolo. Ko so se vietnamske čete lani po priložnostni slovesnosti umaknile z letališča v kampučijem glavnem mestu, je stal Phalla ob robu ceste in se s solzami v očeh poslavljaj od Vietnamscev. »Ti ljudje so meni in mojemu bratu rešili življenje. Tega jim ne bom nikoli pozabil«, je dejal.

Bankovci v šopih

Vietnamci se načrtno umikajo iz Kampučije in se ukvarjajo s svojimi težavami. Natakaraica v neki manjši restavraciji v Hanoju je zamenjala denarnico s košarico in z njo v roki hodi od mize do mize. Ta zamenjava je bila bolj praktična kakor pa estetske narave, kajti bankovci, ki so potrebni za plačilo kosila v restavraciji, ne bi šli v nobeno normalno denarnico več.

Bojijo se izgovoriti že samo njegovo ime. Pol Pot na sliki iz leta 1980. Njegovi Rdeči Kmeri so za vselej zaznamovali domovino.

Inflacija v DR Vietnam divja. Natančnih podatkov o njeni rasti ni, slišati pa je, da je tisoč odsotna. Vietnamu je uspelo prehiteti Argentino in Brazilijo. Še hujše razvrednotenje domače valute imajo le v Nikaragvi. Zniževanje vrednosti vietnamskega donga je samo eno izmed znamenj gospodarske katastrofe, s katero se mora država spoprijemati 15 let po koncu druge indokitajske vojne. Premalo živil, pomanjkanje dobrin vseh vrst, naraščajoča brezposelnost in kronično pomanjkanje kapitala, to so elementi, ki še dopolnjujejo nezavidljivo podobo države.

Po ulicah, na trgih, povsod je mogoče videti ljudi, ki štejejo denar in bankovce povezujejo v šope. Cena enega kilograma govejega mesa se je v enem mesecu dvignila s 4000 na 5000 dongov. Po cenah na črni borzi je to natančno en ameriški dolar, to pa je hkrati tudi polovica mesečnega zaslužka srednjega državnega uradnika. Ljudje so se navadili računati z drugimi vrednotami, ne le z dongom. Uveljavile so se tri neuradne valute. Ena angleška cigareta znamke »555«, – menda jih je zelo rad kadil še Ho Si Minh – je enakovredna enemu ameriškemu dolarju. Ameriška valuta je ohranila svojo vrednost v državi, iz katere so nekdanje pregnali Američane. Tudi v Vietnamu morajo skoraj vse plačevati z »greenbacks«, pa tudi sicer, med Vietnamci samimi, je plačilno sredstvo v vseh večjih kupcijah dolar. Kdor želi kupiti hišo, mora imeti dolarje ali pa zlato: zlato se je uveljavilo kot tretja neuradna valuta v Vietnamu.

Medtem ko je bil uradni tečaj dolarja v narodni banki v Hanoju konec lanskega leta še 400 dongov za dolar, je bil na črnem trgu že precej več kakor 5000 dongov za dolar. Ta čas so domačo valuto nekajkrat devalvirali, da bi se

V Vietnamu se ljudje preživljajo predvsem s črno borzo. Zaradi posega v Vietnamu je zahodni svet prekinil vsako sodelovanje z vlado v Hanoju. Na sliki – vsakdanji prizor s trga v Hošiminhu, prej Saigonu.

uradni tečaj izenačil s tistim na črnem trgu. Zdaj plačujejo 4500 dongov za en ameriški dolar tudi uradno.

Namesto pomoči embargo

Največji krivec te revščine so menda velika državna podjetja, saj imajo skoraj vsa velike izgube. Kolikor več imajo administrativnih moči, toliko manjša je proizvodnja.

Tisto, česar Vietnamcem še posebej manjka, so izkušeni vodilni delavci v proizvodnji. Po zmagi nad Američani in njihovimi zavezniki so junake vojne nagradili z visokimi položaji v proizvodnji. Toda, ti veterani so bili le izjemoma usposobljeni za opravljanje takih nalog.

Po koncu vojne so vsi pričakovali, da bo Hanoi začel obnavljati državo in poiskal potrebna sredstva. Potem ko

je ameriški predsednik Richard Nixon leta 1973, preden je podpisal Pariške sporazume, obljubil v nekem tajnem pismu 4,7 milijona dolarjev gospodarske pomoči, so v Hanoju pričakovali, da bodo ZDA pripravile za Vietnam neke vrste Marshallov plan. Namesto tega pa so razglasile za Vietnam gospodarski embargo.

(nadaljevanje prihodnjič)
F. L.

Etiopija:

Toliko mrtvih kot v Vietnamu

Etiopskemu voditelju Mengistu Haile Miriamu se obetajo hudi časi. Že eno leto doživlja etiopska vojska hude udarce v obih uporniških severnih provincih: v Eritreji in Tigreju. Po podatkih ameriške revije Newsweek so vladne čete izgubile v spopadih z uporniki toliko vojakov kakor ZDA v vsej vietnamski vojni, kjer je padlo 56.000 Američanov. Od 600.000 etiopskih vojakov naj bi po teh podatkih padel v bojih z uporniki vsak šesti Mengistujev vojak.

Ameriško »poročilo o človekovih pravicah« za leto 1988 – v Evropi ga še niso objavili – pravi, da etiopske oblasti kar po ulicah lovijo mlade moške in jih vtaknejo v vojaške suknje, nekaj običajnega pa so tudi preiskave

po vaseh, kjer se domnevno skrivajo vojaški obvezniki.

Februarja letos so borci uporniškega gibanja EPLF iz Eritreje in TPLF iz Tigreja po šesturnem boju pregnali šest brigad redne vojske in mesta Enda Selassie v provinci Tigre. Če držijo podatki upornikov, potem ima gibanje TPLF prvič po strmoglavljenju cesarja Haile Sellasija leta 1974 oblast nad vso provinco Tigre, ne le nad območji zunaj glavnih prometnih zvez z Addis Abebo.

Že avgusta lani je neki reporter pisal v časopisu New African (izdajajo ga v Londonu), da je provinca Tigre skoraj povsem v rokah upornikov. Medtem ko gibanje TPLF napoveduje boj vse do strmoglavljenja Mengistuja, FPLF pa vse do razpisa refe-

renduma o prihodnosti Eritreje, je videti, da je Mengistuja hudo pritiskal tudi njegov glavni dobavitelj orožja, SZ! V začetku aprila letos je Moskva Mengistuja odkrito pozvala, naj išče pota za mir v Etiopiji. To je velik zasuk. Mengistu je bil komaj mesec dni v Moskvi, kjer se je dogovarjal o novih dobavah, zdaj pa nenadoma nevarnost, da bo SZ dovolila padec njegovega režima. Ni verjetno, da bi SZ opustila svoja oprorišča v Rdečem morju, jasno pa je namignila, da bo po letu 1991, ko se bo iztekla zdaj veljavna pogodba, ponovno razmislila o svojih obveznostih. Mengistu si ob tem že prizadeva poiskati nove dobavitelje, med drugim celo Južno Korejo.

Od Mengistuja tudi pričakujejo, da bo obnovil diplo-

matske odnose z Izraelom, prekinjene po oktobrski vojni leta 1973. Pravijo tudi, da je Izrael izšolal pripadnike etiopske tajne službe, ni pa bilo znano, ali je Izrael pošiljal Etiopiji večje količine oborožitve. Zahodni diplomati namigujejo, da se Mengistu zdaj pripravlja na zadnjo in odločilno bitko v – po podatkih Svetovne banke – najrevnejši državi na svetu, s sovjetsko pomočjo ali pa brez nje.

Aktivisti Mednarodnega združenja za človekove pravice – njegov sedež je v Frankfurtu ob Maini – izražajo bojazn, da bodo v tem boju trpeli predvsem civilisti. Kakor je zapisal New African, je samo med spopadi 12. maja lani pri vasi Sheeb v Eritreji izginilo okoli 400 civilistov. Za posledicami prisilne kolektivizacije kmetijstva, prisilnega preseljevanja in preganjanja politično ter versko drugače mislečih, je v Etiopiji umrlo okoli 100.000 ljudi.

fl

Politkomisar Sime zbira in komentira

Naši dragulji

Kot vse kaže, bo Jugoslavija, ki sedaj preživlja najhujšo krizo od osvoboditve sem, kmalu bogatejša še za tri junake socialističnega dela. Za to izredno visoko odlikovanje so namreč predlagani: donedavni predsednik predsedstva SFRJ Raif Dizdarevič, šef srbskih komunistov in zdaj še predsednik predsedstva SR Srbije Slobodan Milošević ter član jugoslovanskega cekaja in član sveta federacije Ali Shukrija.

Ob tem moram pojasniti, da je red junaka socialističnega dela v miru enak redu narodnega heroja v vojnem času. Vendar pa Jugoslavijo ta čas ne vznemirja le devalvacija dinarja, temveč tudi devalvacija podeljevanja odlikovanj...

Po zakonu o odlikovanjih je lahko odlikovan z redom junaka socialističnega dela le posameznik, »ki je s svojimi izrednimi delovnimi podvigi, z dolgoletnim priznanim delom imel izredne zasluge za družbeni, gospodarski, znanstveni in kulturni razvoj ali (kar so dodali kasneje po okusu in meri poklicnih politikov) za izgradnjo socialistične samoupravne družbe.«

Svoji, najbrže močno pomanjkljivi obveščenosti pripisujem mnenje, da predlagani Dizdarevič, Milošević in še zlasti Shukrija ne izpolnjujejo z zakonom predpisane pogoje za to visoko odlikovanje. Velik del krivde za to pa leži tudi na predlagateljih, ki se niso prav nič potrudili, da bi javnost podrobneje seznanili z njihovimi »dolgoletnimi delovnimi podvigi« in podobno, pri čemer pa po črki in duhu zakona ne pridejo v poštev organizacije mitingov, množičnih protestnih zborovanj in »dogajanja naroda«...

Najdlje od zakona so šli v Titovi Mitrovici. Tam so na skupni seji člani predsedstva vseh družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine Titova Mitrovica sprožili pobudo, da bi Alijo Shukrijo ob njegovi 70-letnici in 50-letnici članstva v KPJ-ZKJ odlikovali z redom junaka socialističnega dela. To visoko odlikovanje je Shukrija zaslužil, menijo Mitrovčani, ker je izkazal odločnost, načelnost in odgovornost v angažiranju in mobiliziranju zveze komunistov, delovnih ljudi in občanov za uresničevanje treh reform, za zlom kontrarevolucije na Kosovu, razvoj bratstva in enotnosti narodov in narodnosti in za graditev enotnosti v Srbiji in Jugoslaviji.

Menim, da po tej »utemeljitvi« lahko dobi Shukrija le eno izmed številnih nižjih odlikovanj, vsekakor pa ne red junaka socialističnega dela, saj zanj ne izpolnjuje prav nobenega pogoja!

Za njegovo 50-letnico članstva v KPJ-ZKJ pa naj poskrbi ZK po svojih pravilnikih in že ustaljenih običajih...

Poleg tega pa ne gre pozabiti, da je Shukrija pri svojih sonarodnjakih na Kosovu močno nepriljubljen, saj so od njega trmasto zahtevali ostavko na članstvo v jugoslovanskem cekaju. Zato menim, da bi tako visoko odlikovanje le priložilo olja na ogenj in znova razvnelo strasti, ki so se začele – tako vsaj zatrjujejo odgovorni – že umirati...

In še nekaj: red junaka socialističnega dela je tudi sila dragocen. V primerjavi z redom narodnega heroja so bili oblikovalci reda junaka socialističnega dela veliko bolj radodarni in ga poleg zlata in srebra obložili še s petimi ovalnimi rubini, dolgimi po 7,5 milimetra, in 38 manjšimi rubini. Red narodnega heroja

pa je edino visoko jugoslovansko odlikovanje brez dragocenih kamnov!

Ker sem že pri draguljih, naj navedem, da ima deset najvišjih jugoslovanskih odlikovanj (razen že omenjenega reda narodnega heroja) vdelanih kar precej draguljev, zaradi česar predstavljajo umetniško in vrednostno dragočeno. Za ta odlikovanja so do leta 1985 (podeljevali pa so jih še seveda tudi kasneje) porabili 82.925 dragih kamnov, od tega 51.228 rubinov in 31.697 briljantov! Ni pa podatkov, koliko so za navedena odlikovanja porabili zlata in srebra.

Red junaka socialističnega dela pa je dejansko prvenstveno namenjen poklicnim politikom, kar je svojevrsten absurd našega samoupravnega socializma. Dokaz: do konca leta 1985 (kasnejših podatkov ni na voljo) je bilo s tem visokim odlikovanjem odlikovanih 116 ljudi; od tega štirje gospodarstveniki (Emerih Blum, Dragutin Kosovac, Franc Oman, Drago Gizdič), štirje književniki (Krleža, Andrić, Davidić, Lalić), publicist Ivan Karaivanov in pet znanstvenikov (Pavle Savić, Bogdan Brecelj, Radivoje Davidović, Boris Zihel, Dragiša Ivanović). Vsi ostali odlikovanci pa so izključno poklicni politiki, katerim se bodo v kratkem pridružili – v to sem trdno prepričan – še Dizdarevič, Milošević in Shukrija...

Med odlikovanimi politiki so tudi Hamdija Pozderac, Džavid Nimani, Vidoje Žarković in Veselin Djuranović, letos pa se jim je ob odhodu v pokoj pridružil še admiral flote Branko Mamula, zvezni sekretar za ljudsko obrambo...

Edini tuji državljani, ki je bil odlikovan z redom junaka so-

cialističnega dela, je voditelj Romunije Nicolae Ceausescu, ki ga je prejel leta 1978 ob osebnem jubileju. Ni mi znano, zakaj so prav njega izbrali za to odlikovanje...

Naj to priliko izrabim še za zadevo, ki mi je že dolgo ležala na duši. Družba od nas, starih partizanov, venomer zahteva prenašanje tradicij NOB na mlade rodove, sama pa v praksi ravna večkrat prav nasprotno. V dokaz navajam razvrednotenje partizanskih odlikovanj.

Do leta 1955 je bil red narodnega heroja prvi na lestvici odlikovanj, sedaj je šele tretji. Podobno je tudi z drugimi partizanskimi odlikovanji: red za hrabrost je s sedmega mesta padel na 23. mesto, medalja za hrabrost (zlato in bakra) je bila 1944. leta osma na lestvici, sedaj je že 36-ta! Red partizanske zvezde s puškami je bil šesti, sedaj pa zaseda »visoko« 29. mesto, red Bratstva in enotnosti I. stopnje, ki je bil nekdanji četrti, pa se po letu 1985 nahaja na 19. mestu lestvice (rang liste)!

Zares svojevrsten prispevek negovanju tradicij NOB...

V naši samoupravno-delavski državi pa so najbolj globoko padla tako imenovana odlikovanja (redi) dela, najzaslužnejši za razvoj družbe medtem ko izrazito in najbolj ob enem tudi najodgovornejši pogosto delavsko odlikovanje za vsesplošno krizo družbe? Če

medalja dela – sploh ni več niti omenjena v uradni rang-listi naših odlikovanj! Nekateri redi iz zlata in srebra, bogato okrašeni z dragulji, pa so hkrati dostopni samo najožji državni in politični eliti, uvrščeni v sam vrh jugoslovanskih odlikovanj!

Ali to ni znak, da se danes pri nas veliko bolj ceni politična lojalnost in disciplina kot pa predano in zavzeto delo, humanizem in ne nazadnje tudi izkazano junaštvo!?

V beograjski Dugi sem našel tole razmišljanje o našem načinu podeljevanja odlikovanj. Navajam: »Ker po zakonu predsedstvo SFRJ sprejema odloke o odlikovanjih po predlogih ZIS-a in pristojnih državnih organov republik in pokrajin (torej visokih nosilcev birokratskih funkcij ali državne politične elite), to v praksi pomeni, da so najvišja odlikovanja dostopna izključno državnim, političnim in vojaški eliti, kar seveda pomeni, da ta elita odlikuje sama sebe! Zategadelj, ker se ta elita odlikuje z najvišjimi odlikovanji, pa to pomeni, da pripadniki te elite povzdigujejo svoje delo na piedestal nad vsemi drugimi družbeno koristnimi opravili, sami sebe pa nad ostale ljudi!«

Ali so najzaslužnejši Jugoslavlani – pripadniki privilegirane elite odlikovanih – kot najzaslužnejši za razvoj družbe medtem ko izrazito in najbolj ob enem tudi najodgovornejši pogosto delavsko odlikovanje za vsesplošno krizo družbe? Če

je to točno – trdijo, da je – potem bi bilo normalno pričakovati, da za krizo odgovorni del državne, politične in vojaške elite v najkrajšem času začne vračati svoja visoka in dragocena odlikovanja!« (podčrtano že v izvirniku, opomba Sime)

Mimogrede še tole: zdaj razumem, zakaj se Jovanka Broz kar naprej poteguje, da bi ji sodišče prisodilo tudi številna domača in tuja odlikovanja pokojnega moža, saj gre pač za veliko vrednost...

Sklepni komentar: vsesplošna kriza jugoslovanske družbe se nenehno pogloblja, na drugi strani pa nenehno raste število novih junakov socialističnega dela...

Kdo bo to prepričljivo pojasnil?

Proslava 600-letnice kosovske bitke

Beograd, 29. aprila – Izvršni svet skupščine SR Srbije je sprejel sklep, da bodo za proslavo ob 600-letnici kosovske bitke namenili 6 milijard 924 milijonov dinarjev.

To vsoto bodo zagotovili iz presežkov prihodkov republiške skupnosti za kulturo za prihodnje leto in iz rednih prihodkov skupnosti v prvi polovici letošnjega leta.

Se pred tem pa je srbska vlada sporočila, da ne more redno plačevati z zakonom določenih prispevkov za ne-rzviite.

Po Ekonomski politiki pa navajam, da je lani najslabše finančne rezultate v Jugoslaviji doseglo gospodarstvo Srbije brez pokrajin, in sicer neto izgubo v višini 1.286 milijard dinarjev.

Po obtožbah, ki so jih nedavno tega izrekli na beograjski televiziji, naj bi bile slabega gospodarskega stanja v SR Srbiji krivi Hrvaška in Slovenija, češ, da sta gospodarsko izkoriščali SR Srbijo.

Brez komentarja...

Vaš Sime

Odmevi

Srhljiva prvoaprilska noč na Jesenicah

Vsak četrtek izmed vseh časopisov, na katere sem naročen, najprej preberem TV-15. Na deveti strani TV-15 številka 15 sem 20. aprila prebral sestavek Jožeta Vidica pod tem naslovom. Želim ga popraviti v netočnosti podatkov. Zakonca Pajer (Polde in Avgusta – rojena Benigar) sta namreč imela samo devetmesečno hčerko Aljo, katera je ostala brez staršev. Drugi otrok je bil umorjen sočasno z materjo Avgusto, ker ga je nosila pod srcem.

Prvega aprila 1944 je zazvonil telefon pri moji sestri Doroteji v Radovljici. Telefonsko slušalko je dvignil njen mož. Zbujkratni ja... ja... v neobičajnem tonu je nekajkrat pozorno sestro, da je vzela telefonsko slušalko. Iz pogovora je izvedela za umor. Ob prvem sporočilu se je razhudila, češ, da so take prvoaprilske šale neokusne in žaljive. Vendar je bila kruta resnica. Sam se nisem mogel udeležiti pogreba. Na nemškem uradu za propustnice v Ljubljani je dobila dovoljenje za prestop meje samo mati Pajerja. Več kot uro po odhodu svakeve mame sem vprašal uslužbenca v domobranski uniformi, koliko časa bom še moral čakati na propustnico. »Bom vprašal,« mi je dejal in odšel skozi vrata v pisarno. Čez nekaj minut se je vrnil in mi dejal: »Fantič, takoj zgini od tu, če ne, te lahko še zaprejo, a ne veš, na kakšen pogreb hočeš!« Morda sem takrat celo prišel na spisek v notes urhovskega krvnika Frakla...

Kot vsako leto sem tudi letos za obletnico smrti prižgal na radovljiškem pokopališču svečko in položil šopek cvetja. S trpkostjo

v srcu in užalostčenostjo zaradi odnosa do žrtev terorja, obravnavanja borcev in aktivistov NOB po delu današnje družbe sem strmел v nagrobno ploščo. Oče, mati in sestra, izgnani v Vojnič v letu 1941, v letu 1942 pa pregnani na Rab in Gonars, brat – borec od julija 1941 – umrl po svobodi v prometni nesreči v Beogradu, sestra in svak, ki so jih ubili črnorokci 1. 4. 1944, Alja, vojna sirota, ki ni nikoli poznala svojih staršev, razen iz pripovedovanja so združeni v skupnem zadnjem domu...

Na pičlih osmih kvadratnih metrih je pokopanih sedem življenj in sedem zavednih Slovencev – borcev za lepšo prihodnost slovenskega naroda. Umrl so v času, ko so človeške in nacionalne vrednote še veliko pomenile tudi v jugoslovanskem merilu. Mirno počivajo v skupnem grobu – umirali niso na obroke – in sreča, da jim je prizanešeno današnje podcenjevanje slovenskega prispevka k osvoboditvi Slovenije in Jugoslavije izpod fašističnega škornja.

Še nekaj me moti, kar morda ni primerno obravnavati v tem sestavku, pa vendar: Moti me račun Komunalnega podjetja Radovljica za najemnino groba navedenih borcev, žrtev, internirancev in vojnih sirot.

Komunalno podjetje Radovljica mi je poslalo za leto 1989 položnico za skupni grob zgoraj navedenih, v katerem je pokopana tudi moja teta, ki sicer edina nima statusa borca NOB, v višini 179.400 ND. Nič ne bi imel proti plačilu prispevka k vzdrževanju pokopališča v Radovljici, če le-ta ne bi presegal normalne najemnine za stanovanja v radovljiški občini. Najemnina kvadratnega metra stanovanja se zaračuna 1400 ND mesečno, najemnina m² groba pa 1868 ND mesečno. Tak prispevek se zaračunava za odvoz odpadkov (cvetja, sveč, plevela), ki jih pri oskrbovanju grobov deponirajo v kontejner. Pri vzdrževanju starega dela pokopališča Komunalno gospodarstvo Radovljica opravi

še vzdrževanje poti, ostalo opravijo svojci umrlih; zato se mi upira plačevanje tako visokega prispevka za borce NOB!

Srečko Benigar, Bohinjska Bistrica

Resnica je samo ena!

V našem tedniku TV-15 z dne 16. marca 1989 je Franček Bizjak v rubriki Odmevi priobčil članek Spomin na komandanta Jesena, ki ne ustreza resnici. Gubčeva brigada je namreč bila tedaj v Grosuplju in je imela nalogo rekvirirati hrano pri tistih družinah, ki so imeli svojce pri sovražnikih (bela garda, domobranci, itd). Rekvirirana hrana je bila namenjena za potrebe partizanskih bolnišnic, ki so takrat bile v Kočevskem rogu.

Tedaj smo pričakovali, da bo iz Ljubljane prišel oklepni vlak. Zato sem se odločil, da v tej smeri postavimo zasado – vod partizanov, oboroženih s protitankovskim orožjem (»bazuko«). Ko je oklepni vlak pripeljal do naših položajev za zasado, sta Franček Bizjak (merilec) in njegov pomočnik zbežala, namesto da bi uničila lokomotivo vlaka. Pri pobegu sta izgubila naboje, za kar sva skupaj s komisarjem brigade sklenila, da jih prijavi-mo brigadnemu sodišču.

Brigadno sodišče je odločalo o usodi, ne pa komandant ali politični komisar, saj nisva bila niti člana omenjenega sodišča. Na brigadnem sodišču Gubčeve brigade je bilo sklenjeno (dokument je ohranjen), da se smrtna kazen izvrši takoj. Ta kazen je bila izrečena in izvršena zaradi tega, ker sta oba zbežala (podpisnik priobčenega članka in njegov pomočnik) in zapustila bojne položaje.

Zelo sem presenečen, da se je tovariš Franček Bizjak, borec naše brigade, spomnil, da omenjeni dogodek priobči po 45 letih, saj je nesoglasij med udeleženci NOB že dovolj.

Jesen

Kako je pravzaprav bilo?

Pojasnili k članku komemorativna svečanost v Zelini (TV-15, štev. 16–17)

Ko smo organizirali kozjanski borci živeči v Ljubljani prevoz z avtobusom v Zelino in nazaj, smo bili dogovorjeni s funkcionarji ZB Brežice, kakor jih pisec imenuje, da naredimo dva postanka: v Krškem in Brežicah, do tu pa vsak, ki prisede, pride in oddide po svoje. Po kosilu v Zelini je tajnik predlagal še en postanek med potjo proti Brežicam in ni bil nihče proti. Tako smo po dogovoru z organizatorji na povratku postali v Brežicah. Pred tem pa se piscu ni mudilo iz gostilne, da bi nam povedal svojo željo glede vožnje od Brežic do Dobove. V Brežicah so nam občinski možje pri povratku v Ljubljano dovolili postanek v Krškem. Nam se je mudilo, ker so nekateri borci – Kozjanci še ta večer v Ljubljani presedli na druge avtobuse, v smeri še do 30 km iz Ljubljane. Na avtobusu so bili borci iz okoliških krajev Sevnice, Senovo, Krškega, Brežic in ne samo iz Dobove. Do sedaj pa ni bilo v navadi, da bi jih avtobus vozil na dom.

Tudi mi, iz Ljubljane, smo imeli borce, celo invalide in v starosti do osemdeset let, vsi pa so bili s prevozom zadovoljni. So pa še ljudje, ki poznajo in vidijo samo svoje težave in se ne prilagodijo večini. Še to piscu v vednost – mi, iz Ljubljane, smo plačali prevoz. Zdi se mi, da pisec članka zelo slabo pozna ljudi, ki jih omenja (da so se pogospodili), ker še danes aktivno in prizadevno brezplačno delajo v številnih organizacijah za korist nas vseh.

Pisec je v omenjenem članku žalil, zato bi bila dolžnost, da bi se podpisal, saj je ilegala davno minila.

Jožica Komadina, Ljubljana

Novi dokumenti o zločincu Hessu

Priznajte, gospod Jonathan!

Andreas Hillgruber, veliki nemški zgodovinar, je pojasnil *Espresso*, da je po njegovem Rudolf Hess letel v Anglijo na Hitlerjevo željo. In je dodal: »Morda so bili poskusi namerjeni v besedne skrivnostne igre med pogajalci.«

Drobci pričevanj, ki so pred nami, so bili objavljeni v prvi majski številki italijanske revije *Espresso*, v katerih Rudolf Hess, s tajnim imenom Jonathan, po zapisnikih, tokrat prvič objavljenih, pripoveduje svoj del resnice. Zajetnega sestavka nismo mogli v celoti objaviti, zato pa smo iz njega izluščili vsaj nekatere najzanimivejše dele.

Zahvaljujoč delu angleškega državnega arhiva in profesorju Albertu Santoni u z univerze v Pisi je prišel tokrat na dan delček tajnih zapisnikov iz zasliševanj Rudolfa Hessa. Pa najprej strnimo nekatera vprašanja, ki so se ob tej enigmi pojavljala: Prvo vprašanje vsekakor velja osnovnemu nagibu – ali je bil Hessov let v Anglijo dejanje osebne nagiba duševno motenega človeka, ali pa je šlo za premišljeno taktično dejanje s Hitlerjevim blagoslovom?

Tako angleška vlada Winston Churchilla kakor tudi sočasna nacistična propaganda sta v presenetljivem sozvočju pohiteli javno oznanjati, da gre za neprišteveno dejanje, s čimer sta obe strani skušali akcijo Hessovega poleta v očeh svetovne javnosti postaviti na stranski tir pomembnosti.

Hitler je tisti čas izjavljal v javnosti, da je Hess popolnoma zblaznel. Prav tako so se podvzivali na angleški strani z izjavami češ, da je kazal Hess ob svojem spektakularnem prihodu očitne znake duševnih motenj. Članek v *L'Espresso* se torej upravičeno sprašuje, zakaj po vseh teh zatrdilih še vedno ni vse jasno. Kajti če bi bilo res vse jasno, potem ne bi hipoteze in ugibanja krožile tako po političnem še posebej v zgodovinskem svetu že dobrega pol stoletja. Vedno znova prihaja na dan dvom in ugibanje, ali ni morda potekala vsa stvar drugače, kakor pa je bila prvotno zamišljena – kot majhen drobec veliko širše vojaško-diplomatske igre, ki je vse takratne sile vpletla v boj, zlasti pa Anglijo, Nemčijo in Sovjetsko zvezo. Zato se poznavalci sprašujejo, ali naj bi pomenila Hessova smrt nek epilog, ki doživlja svoj prolog?

Njegovo truplo je zapustilo zapor v avgustu 1987. leta, tja pa je vstopil 18. julija 1947. Iz zapora je smel pisati pisma, ki niso obsegala več kot 2000 besed. V času prestajanja kazni je prebral 7000 knjig – od Tolstoj do Schopenhauerja – pa vse do knjig o okultizmu. Lahko je gledal televizijo, vendar ne tistih zgodovinskih oddaj, ki so zadevale nacistično obdobje in čas, katerega akter je bil tudi sam. Navajajo podatke, da se je najbolj razveseljeval ob oddajah o športu, zlasti ob nogometu in v zadnjem času ob velikih teniških uspehih Steffi Graf. Prejemal je številne časopise in revije – vse natančno cenzurirane članke o »njegovem« času. Pri vsem tem se mnogim še danes postavlja vprašanje, kako to, da je bil obsojen na tako drastično dolgo zaporno kazen, ko je znano, da so nekateri možje z veliko večjo krivdo od njegove, kot so bili Speer ali Donitz, Reader ali Baldur von Schirach – dobili znižane kazni ali pa bi bili končno tudi oproščeni?

Še vedno ostaja skrivnost, zakaj ni bilo nikoli v vsem tem času dovoljeno kakšne- mu zgodovinarju, da bi se pri-

bližal zaporniku. In končno – zakaj angleške avtoritete še danes zadržujejo zapisnike s Hessovih zasliševanj kot »top secret« – kot največjo skrivnost – z njimi pa tudi vse dokumente, ki so s primerom povezani. Navsezadnje se postavlja tudi vprašanje, kako to, da je Hess pristal na to, da so ga prepoznali za neprištevne, v nekem ključnem trenutku pritiska pa se je izkazal za čisto zdravega – za človeka, ki gospodari nad svojim umom?

Pravijo, da je Albert Speer, Hitlerjev vladni arhitekt o Hessu dejal, češ da je morebiti njegova izguba spomina le lagodna oblika tihega umika pred svetom. Morda. Nekateri pa menijo, da se je skušal umakniti celo samemu sebi. Pred odhodom iz domovi-

ne je o svoji nameri obvestil le svojo ženo in prijatelja Haushoferja, ki je bil tudi njegov idejni učitelj.

Tako se je 10. maja leta 1941 ob 18. uri in 10 minut Rudolf Hess, najboljši med nemškimi piloti, dvignil v nebo. Opravič je bravurozno nalogo, saj je prekosil vso nemško zračno obrambo, še posebno spretno pa se je izognil angleški in to istega dne, ko je Luftwaffe opozorilno napadla Anglijo s petsto bombniki. Kakorkoli že – ideja, ki jo je skušal uresničiti Hess – če je to res bila njegova ideja – je skoraj do potankosti ustrezala strateško-vojaški koncesiji, ki jo je imel v mislih Hitler in ki je ves čas preganjala firerja.

Že v sloviti knjigi *Mein Kampf* je namreč Hitler jasno izrazil nujnost, da se prisili Anglijo v sprejetje nemške nadvlade na celini. Znano je tudi, da je Hitler rad govoril, da »mora postati Rusija naša Indija«. Hessov polet se je zgodil komaj nekaj tednov pred začetkom vojnega pohoda na Rusijo. Rusiji se je zdelo potrebno zavarovati hrbet in zdelo se je, da je Anglija v tistem času že pokleknila. Zdi se kaj verjetno, da je imel Hess v mislih ponudbo stare firerjeve ideje o zvezi »saksonskih bratov«; v pletenju te zveze bi utegnil biti prav on »vloček« v igro – oziroma

talec, ki naj bi bil porok za to, da Nemci mislijo resno. Nek angleški zgodovinar si je zapisal ob Hessovem prihodu opazko, da je bil možakar videti nenavadno miren, kar je opazovalca navdajalo z mislijo, da je moral imeti na zalogi dobre obete za uspeh.

Zakaj se je operacija skazila, zakaj ni Hitlerjev namestnik ponudil nič resnega za pogajanja, zakaj je sam Churchill držal položaj okrog njegovega zasliševanja pod kontrolo? Vse to postane še bolj zavito v temo takratnih diplomatskih iger, ko se postavi primer Hess v širši evropski kontekst.

Takrat, ko se je Hessovo letalo spustilo na angleška tla, je bila sovjetska zveza še vedno uradna »zaveznica« Tretjega reicha, čeravno so bili znaki obrata in razjasnitve očitni. Tukaj, se zdi, se je Churchill odločil igrati na Hessovo karto, da bi pritisnil na Stalina. Z navideznim omahovanjem in dopustitvijo možnosti separatnega miru – je bil preizkusni kamen angleške vlade za ugotavljanje resnične namere Sovjetske zveze. Treba je bilo pridobiti čas na eni in drugi strani.

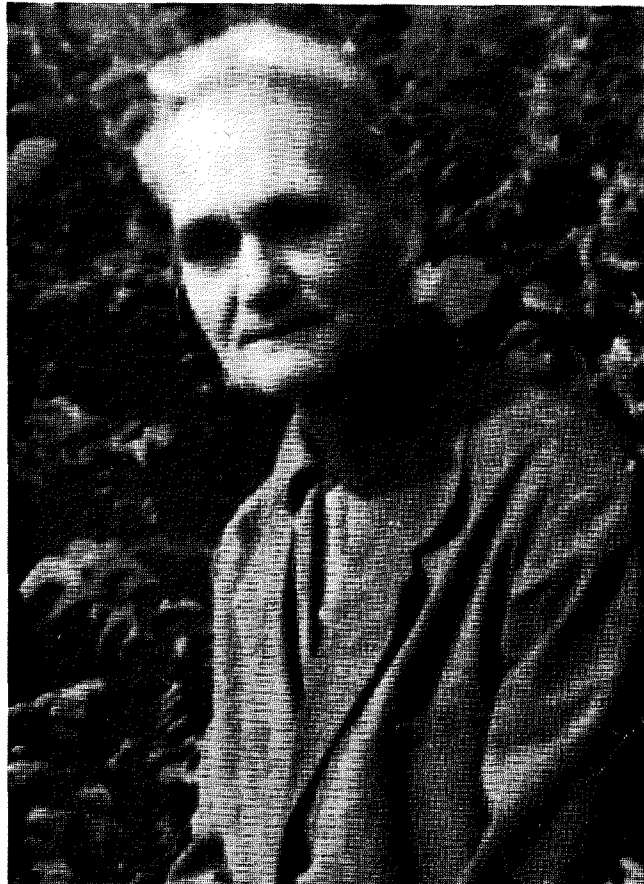
Podobno, čeravno v obratni smeri, so tipali Sovjeti. V trenutku, ko je postala grožnja agresije s strani nacistične Nemčije najbolj konkretna, so se Rusi zbal, da bi utegnili skrivaj načrtovana, hipotetična akcija o separatnem miru postati po prizadevanjih v nekaterih konzervativnih krogih – resničnost. V tej luči se je zdel Hessova akcija nekakšna potrditev. Prave razjasnitve primera pa le ni bilo. Zastor tišine je ostal neprodiren po Churchillovi volji. Hipotetična, dvojno nerealna, »nasprotujoča si« akcija bi utegnla voditi k razmišljanjem o načrtovanih poti post-hitlerjevske Nemčije. V tem mozaiku dogajanj pa manjka droben kamenček – z imenom Hess.

Nikoli ni hotel povedati resnice o svojem dejanju. Morda celo iz najbolj preprostega razloga, ker pač ni imel nobene želje, da bi razkril ozadje tega dejanja. Kaže pa se spomniti, da je bil prav on tisti, ki je razglasil: »Nemčija bo živela, ker živi Hitler!« In je sam zase verjel, da je prav on čuvar resnične hitlerjanske besede. In po neuspehu po letu 1945 njegove operacije ostajajo samo še ugibanja – v znanih dejstvih pa vidi vsakdo le tisto, kar od zgodovine hoče in želi videti. Tako eni kot drugi brskajo med skrajnostmi, prilagajajo razlago dogajanj, da bi ohranili svojo svetlo podobo – zlasti pa – da bi ohranili podobo Hitlerja kot moža, ki so ga pozdravljali kot nemškega Mesijo.

Odlomek, ki je priobčen v *L'Espresso*, je iz zapisnika, nastalega 9. junija 1941 med 14.30 in 17.30. Pogovoru so prisostvovali lord Simon (s psevdonimom doktor Guthrie), kapitan Barnes (kot prevajalec), dr. Mackenzie (kot funkcionar Foreign Officea) in poročnik Road (kot sekretar).

Dr. Guthrie je nagovoril Hessa z rajhministrom in previdno postavljaj besede češ, da je bil obveščen, da si želi Hess pogovora s katero od pomembnih osebnosti, ker da je v posebni pogajalski misiji.

Rudolf Hess-Jonathan pa se je sogovorniku zahvalil za njegov prihod in izrazil upa-

»Poglejmo v življenje enega velikih mračnih politikov tega stoletja. K dogodku, ki bi utegnil morebiti spremeniti tok druge svetovne vojne: k enigmi poslanstva Rudolfa Hessa v Angliji«. Pojasnilo Andreasa Hillgruberja, znanega nemškega strokovnjaka za obdobje nacionalizma, v eni prejšnjih števil omenjene italijanske revije – je navedlo k razmišljanju tudi nekatere druge zgodovinarje o potrebi po ponovnih raziskavah in branju dokumentov iz tistega časa. Hillgruber je namreč dejal, da verjame, da je Rudolf Hess izpeljal polet v Anglijo po Hitlerjevem nalogu ali pa vsaj z njegovim vedenjem in privoljenjem. Zdaj se, tako menijo nekateri, zdi, da je Hess s svojo smrtjo odnesel del skrivnosti v grob. Razen, če se rešitev morebiti ne skriva med dokumenti preiskovalcev, tistih, ki so jih shranili v zapisnikih iz zasliševanj Foreign Officea, ki vsebujejo Hessove izpovedi. Prav te pa, kakor je znano, hočejo ohranjati Angleži v tajnosti vse do leta 2015.

nje, da v Anglijo ni bilo čutiti kot pritisk na kogarkoli. Dejal je, da se zaveda, da gre za precej nenavadno dejanje in da ne pričakuje, da bi bilo splošno razumljeno. Dejal pa je tudi, da čuti potrebo, da mora pojasniti nagibe za to dejanje. Idejo da je dobil, ko je bil s Hitlerjem na vojnem pohodu v Franciji. Po takratnih pogovorih s Führerjem da je zagovarjal stališče, s katerim je skušal dokazati, da bi bilo treba »iznajti« določene zadeve – na primer vprašanje nemške trgovske mornarice in podobna; führer da je bil mnenja, da bi utegnla vojna pomeniti celo spobudo, s katero bi končno prišli do sporazuma z Anglijo – do sporazuma torej, na katerega je Hitler meril že od nekdaj.

Na podlagi takratnih pogovorov v Franciji je torej Hess menil, da je treba Angliji podrobneje osvetliti pomen in dejanske prednosti sporazuma z Nemčijo.

»Moram priznati,« je dejal, »da sem bil pred najtežjo odločitvijo v svojem življenju. Menim, da je lahko potala resničnost predvsem zato, ker sem jo imel nenehno pred očmi – tako z nemškega kot tudi z angleškega vidika – skozi podobo neskončne vrste otrok, ki jim sledijo jokajoče matere...«

Hess je nato govoril o različnih točkah psihološke igre, ki je imela v takratnih razmerah veliko vlogo. Po porazu v Veliki vojni in po podpisu

nem versailleskem miru, je menil Hess, ni pravega in resnega zgodovinarja, »ki bi bil danes mnenja, da nosi Nemčija vso krivdo tiste vojne...«

Možakar je nadaljeval, da versailleski mir ni bil le tragična pogodba z Nemčijo, ampak da je bila to tragedija za ves svet. Našel je vsa danes že zdavnaj preučena dejstva o tem, kaj vse so Nemčiji prepovedali. Ostro je povzdignil glas ob prepovedi vzpostavitve dvestotisočglave nemške vojske in »nekaj malega težke artilerije«. Pojasnjeval je, da se ob takšnih razmerah Hitler pač moral odločati, da bo svojo pobudo gnal naprej. S posebno ihto pa je razlagal spraševalcem, da Nemčija v primeru Češke resnično ni mogla ravnati drugače, saj se je nemškemu prebivalstvu v Sudetih tisti čas godila cela vrsta krivic, zapostavljanj in grozot...

Odlomek, ki ga objavlja *L'Espresso*, je kar zajeten, odgovori Jonathana na vprašanja spraševalcev so jasni, logični, predvsem pa v skladu s sočasnimi Hitlerjevim početjem. Kdo pa je bolje izkoristil v propagandne in protiprogandne namene njegov neverjeten polet v Anglijo, o tem zgodovinarji zanesljivo lahko povedalo kaj več šele takrat, ko bodo res na vpogled vsi preostali dokumenti in ko bo bolj določeno pojasnjeno, kako je ob tem ravnal Churchill.

Prevod in priredba B. Ž. J.

Rudolf Hess je bil ob času svojega spektakularnega odhoda v Anglijo po rangi drugi človek v Nemčiji.

Petinštirideseta obletnica partizanskega letališča

v Loški dolini

Letos bo v juliju minilo 45 let, kar je bilo na Nadleškem in Podcerkavškem polju v Loški dolini, zgrajeno prvo partizansko letališče na osvobojenem ozemlju Slovenije.

Glavni štab NOV in PO Slovenije je spomladi leta 1944. pravilno ocenil, da se bo NOB v poletnih mesecih na ozemlju Slovenije razmahnil. Ob tem je sklenil, da bi bilo potrebno neke na osvobojenem ozemlju zgraditi zasilno letališče. S pomočjo letališča bi zavezniki lahko pošiljali partizanskim enotam v Sloveniji večjo vojaško pomoč, v partizanske bolnišnice, katere so bile takrat že organizirane v Italiji, pa bi odvažali težje ranjence. Nalogo za zgraditev letališča sta od generalporočnika Jake Avšiča, namestnika komandanta GŠ NOV in POS, dobila Stane Oberstar in Vinko Drobnič.

Predno sta sprejela novo dolžnost, sta bila Stane Oberstar in Vinko Drobnič na dolžnosti komandanta in političnega komisarja spuščališča, najprej v Borovcu, na to v Belih Vodah in nazadnje v Loškem Potoku. Na teh mestih so zavezniki spomladi in v začetku poletja leta 1944. spuščali vojaško pomoč partizanom v Sloveniji.

Od domačinov v Loški dolini sta izvedela, da sta na Nadleškem polju pred drugo svetovno vojno pristali dve letali in da bi mogoče prav to polje ustrezalo pogojem zasilnega letališča. Po pregledu terena sta zadovoljno ugotovila, da Nadleško in Podcerkavško polje popolnoma ustrežata vsem pogojem za pristanje letal.

Odbori ljudske oblasti v Loški dolini so na njuno zahtevo takoj organizirali mobilizacijo potrebnega števila prebivalcev in jih podelili v delovne enote. Med njimi je bilo največ ženske mladine. Mobilizirano je bilo tudi nekaj volovskih zapreg, za dovoz in odvoz zemlje, kame-nja, grmovja in raznega drugega materiala. Dobra organizacija, velik delovni zagon in lepi dnevi so pripomogli, da je delo na izgradnji letališča dobro napredovalo. Delo je bilo končano 21. julija.

Pristajanje prvih dveh zavezniških transportnih letal

Pristajanja prvih dveh letal na Nadleškem polju se dobro spominjam. Pred štirinajstimi dnevi sem z bratom Bojanom, Božidarjem Marušičem in Ferdinandom Tršarjem pobegnil iz taborišča v partizane. Še vedno smo se nahajali pri komandi Notranjskega odreda v Starem trgu in čakali razporeditev v čete. Od borcev Notranjskega odreda smo kmalu po prihodu v partizane izvedeli, da se z druge strani hriba Ulovke, ki se dviga z jugozahodne strani Starrega trga, gradi partizansko letališče. Tej za tisti las neverjetni novici skoraj nismo mogli verjeti. Pa je vse to bilo le res.

21. junija se je po Starem trgu med borci razširila novica, da bosta ponoči pristali prvi dve zavezniški transportni letali. Tisto noč nobeden izmed nas ni hotel iti spat. Sedeli smo pred hišami in kolzoli, hodili po cesti gor in dol ter čakali na ta veliki trenutek.

Bila je lepa in tiha poletna noč, brez oblakov. Če se prav spominjam, je bilo okoli 9. ure zvečer, ko smo naenkrat zaslišali v smeri Babnega Polja grmenje motorjev letal. Vsi smo začeli gledati v nebo. Kmalu smo na svetlem zvezdnem nebu zagledali obrise letala, na katerem sta na koncu kril goreli signalni lučki rdeče in zelene barve. Ne dolgo za prvimi se je pojavilo še eno letalo. Preleteli sta Stari trg in Križno goro, napravili obrat in se spustili na zasilno letališče na Nadleškem polju.

Na letališču so z ene in druge strani delovne skupine še za dne pripravile grmade drv in vejevja. Te je osebje letališča zažgalo, čim so zaslišali grmenje letal in ko je bila vzpostavljena radijska zveza med komando letališča in letaloma. Na ta način je bila pilotom pokazana smer spuščanja na letališče.

Letali sta pripeljali razni vojaški in sanitetni material, v Italijo v partizanske bolnice v Bariju pa sta odpeljali 47 ranjencev in 8 rešenih Angloameričanov.

Obratovanje letališča od 21. julija do 9. septembra

Pristajanje zavezniških transportnih letal se je za prvimi pristajanjem nadaljevalo skoraj do sredine septembra, če so to vremenske razmere in ostali pogoji dovoljevali. Zadnjikrat so letala pristala 9. septembra 1944. Tisto noč so pristala štiri transportna letala, ki so poleg raznega vojaškega materiala pripeljala za zavezniško osebje na letališču tudi terensko vozilo in precejšnje količine bencina zanj. V Italijo pa so odpeljali 72 ranjencev, 6 Angloameričanov in 2 partizana.

Od 21. julija do 9. septembra so zavezniška letala štiri najstkrat pristala na Nadleškem letališču. Vsega skupaj je pristalo 37 transportnih letal. V omenjenem obdobju so letala pripeljala v Loško dolino precejšnje količine vojaškega in sanitetnega materiala, 32 Angloameričanov in 8 partizanov. V Italijo pa so odpeljala 583 ranjencev, 84 Angloameričanov, 5 Francozov in 11 partizanov.

Ranjenci, ki so bili z letali pripeljeni v Italijo, niso bili samo iz enot VII. korpusa, temveč tudi iz enot IX. korpusa in iz partizanskih enot Gorskega Kotarja. Evakuacijo težkih ranjencev iz enot IX. korpusa, ki so se zdravili v partizanskih bolnišnicah Franja in Pavla na Primorskem, so izvršile Gradnikova, Prešernova in Vojkova brigada. Ta legendarni transport težkih ranjencev iz Primorske na Notranjsko je bil izvršen v obdobju od 13. do 20. avgusta 1944.

Neposredno zavarovanje letališča je do 27. julija izvrševala Gubčeva brigada, od omenjenega dne dalje pa

Ljubljanska brigada. Posredno zavarovanje letališča je poleg svojih osnovnih nalog izvrševal Notranjski odred s svojimi bataljoni.

Ves čas obstoja letališča je bil njegov komandant Stane Oberstar, politični komisar pa Vinko Drobnič.

1. septembra se je v Loški dolini na Nadleškem letališču zgodil pomemben dogodek, o katerem so se potem partizani še dolgo časa menili med seboj. Tega dne je sredi belega dneva na Nadleškem letališču pristal zavezniški lovec »spitfire«. Iz njega je stopil poveljnik zavezniškega sredozemskega letalstva. Visoki zavezniški poveljnik si je ogledal letališče in ga pohvalil. Noč s 1. na 2. september je visoki zavezniški oficir prepal v svobodni Loški dolini. Drugi dan se je s svojim letalom dvignil in si v nizkem letu, med gozdnimi vrhovi Notranjske in Gorskega Kotarja, poiskal varno pot proti morju in naprej proti Italiji.

Dejstvo, da je poveljnik zavezniškega sredozemskega letalstva pristal s svojim letalom na Nadleškem letališču in prepal eno noč v Loški dolini, dovolj jasno govori o visokem priznanju, ki ga je na ta način izrazil partizanskim enotam in še posebno komandi letališča. V naši zgodovini NOB na Slovenskem je bil to verjetno enkratno.

Napad domobrancev na Loško dolino

Partizansko letališče na Nadleškem polju je z njegovim obratovanjem postajalo vse večji trn v domobranski peti. Vsak dan obratovanja letališča je jezil domobranksko propagando. Ta je na vsa usta trobila, da ni res, da zavezniški pošiljajo vojaško pomoč partizanom. To svojo laž pa niso mogli dolgo časa skrivati, saj so zavezniška letala pristajala na partizanskem letališču v Loški dolini tako rekoč pred njihovimi nosovi. Rakek, v katerem je bil v ti-

Odbor skupnosti borcev Notranjskega odreda in Franci Strle, pooblaščen raziskovalec bojne poti NO, že tretje leto organizirano in intenzivno zbirajo zgodovinsko gradivo o bojni poti Notranjskega odreda. V zvezi s to nalogo odbor skupnosti borcev NO zanima o omenjeni nogometni tekmi tole: Kdo je dal idejo za nogometno tekmo? Kakšna je bila sestava moštva in sodnijske trojke? V kakšnih dresih sta nastopili ekipe? Kje so bili nabavljeni dresi in nogometna žoga? Ali kdo poseduje kakšne fotografije nogometne tekme? V katerem časovnem obdobju je morala biti tekma prekinjena?

Poleg odgovorov na omenjena vprašanja bo odbor vesel tudi vseh drugih podatkov o omenjeni nogometni tekmi. Odbor skupnosti borcev NO prosi vse borce, ki imajo kakršnekoli špomske podatke ali fotografije o omenjeni nogometni tekmi, da jih pošljejo na naslov: **Mitja Tollazzi, 61370 Logatec, Tržaška 32.** Odbor se obvezuje, da bo vse prejete fotografije vrnil njihovim lastnikom.

stem obdobju nastanjen Rupnikov bataljon, je oddaljen od Nadleškega polja samo 17 km zračne linije, Velike Lašče, v katerih je bila tudi nastanjena večja domobrankska enota, pa so oddaljene 21 km.

Da bi prišli do zavezniške vojaške pomoči, namenjene partizanskim enotam, so domobranci organizirali za 10. september koncentrični napad na Loško dolino. Ta napad domobrancev pa je samo delno uspel in to predvsem zaradi tega, ker komandant VII. korpusa polkovnik Pero Popivoda ni ukrenil vsega, da bi zavaroval Loško dolino, čeprav je bil o premikih domobrantskih kolon pravočasno obveščen. Napad domobrancev ni uspel tudi zaradi tega, ker sta koloni domobrancev iz Rakeka in Ilirske Bistrice z napadom na Loško dolino zakasnili.

Partizansko letališče v Loški dolini je bilo pripravljeno za pristajanje letal po 10. septembru. Deževno vreme pa je od sredine septembra dalje tako močno zmežčalo teren, da letališče ni bilo več varno za pristajanje.

Nogometna tekma na letališču ni bila odigrana do konca

V obdobju delovanja partizanskega letališča se je zgodil na Nadleškem polju še en, za tisti čas pomemben dogodek. Na partizanskem letališču je bila v začetku avgusta 1944. oddigrana nogometna tekma in to med ekipama Notranjskega odreda in Ljubljanske brigade. Ker je med tekmo nad igrišče priletelo sovražno

letalo in ga bombardiralo, je morala biti nogometna tekma prekinjena in to pri rezultatu 4 : 1 za Ljubljansko brigado.

Omenjene nogometne tekme se še vedno spominjam, čeprav le v posredni zvezi. V tistem času sem bil z bratom Bojanom borec 3. čete, 2. bataljona Notranjskega odreda.

Na eni izmed popoldanskih političnih ur nam je politični komisar naše 3. čete Jože Pogarčar - Dušan povedal, da je bila na letališču v Loški dolini odigrana nogometna tekma med ekipama Notranjskega odreda in Ljubljanske brigade. Povedal nam je tudi ostale podatke o tej nogometni tekmi in kako je končala. Po končani politični uri smo borci v četi med seboj živo komentirali ta dogodek. Spominjam se, da nas vodstvo ekipe Ljubljanske brigade ni prav nič presenetilo. Vedeli smo, da je v Ljubljanski brigadi veliko število Ljubljancev in da je med njimi tudi veliko število športnikov.

Delovanje partizanskega letališča v Loški dolini, pristajanje zavezniških letal s tovorom vojaškega materiala in odvažanje ranjencev v partizanske bolnice v Italijo ter organiziranje nogometne tekme med dvema partizanskima enotama, vse to je imelo na nas borce Notranjskega odreda močan moralni vpliv. V vseh teh dejstvih smo videli, da bo kmalu konec vojne. Nobeden izmed nas pa takrat ni niti slutil, da so nas glavni boji šele čakali, prav tako naporni zimski marši, neprestani boji z domobranci, velike žrtve in težki porazi ter končna zmaga spomladi 1945.

Mitja Tollazzi

Janez Stergar

Vprašanja razvoja Osvobodilne fronte za Slovensko Koroško v času NOB (1942 – maj 1945)

Če bi pisali o vojaški plati koroške NOB, bi bilo potrebno kaj več povedati o ustanovitvi 1. koroškega partizanskega bataljona med 27. marcem in 1. aprilom 1943 v Koprivni, o njegovem uspešnem napadu na Mežico 3. aprila 1943, o prihodu čete tridesetih mož z gorenjske strani v Rož konec aprila ter o vpadu v Bistrico v Rožu 17. – 18. 5. 1943, kjer sta Koroški vod in 3. četa 2. bataljona Gorenjskega odreda uničila vrsto industrijskih naprav in osvobodila več deset sovjetskih ujetnikov. Tako pa nas o politični plati razmaha OF na Koroškem spomladi 1943 zanima bolj razdvojenost narodnoosvobodilnega gibanja na zahodni in vzhodni del.

Ob že omenjenem obstoju Koroškega okrožja (pod Zaucerjevim vodstvom) pri PK KPS za Štajersko je deloval tudi Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko in Koroško. Tudi po liniji OF je obstajal Pokrajinski

odbor (ali pokrajinsko poverjeništv IO OF za Gorenjsko in Koroško. Gorenjska je nesporno nudila koroškemu NOB veliko pomoč, »provala« marca in aprila 1943 na Jesenicah pa se je prav zaradi tega raztegnila tudi »na Koroško« in tja do Leobna. Od pomladi do jeseni 1943 lahko sledimo živahni razpravi in korespondenci o »jurisdikciji« nad Koroško. Edvard Kardelj je menil, naj bi bila meja med obema partijskima pokrajinskima komitejema cesta Jezersko-Velikovec. Ker so Štajerci reklamirali vso Koroško zase, so Gorenjci v pismu CK-ju 14. septembra 1943 zapisali: »Mi smo drugačnega mnenja. Za ta del Koroške bo dosti boljše, če pripada k nam. To vam mi lahko že vnaprej povemo. Mi imamo danes dovolj kadra za Gorenjsko in ga bomo v kratkem poslali čimveč na Koroško, dočim štajerski PK še za svoj PK nima najpotrebnejših kadrov«. V času teh razprav je v vojaškem pogledu tako na štajerskem kot na gorenjskem sek-

torju prišlo do velikih sprememb, do ustanavljanja in reorganiziranja koroških enot.

V organiziranju OF pa za pomlad in poletje 1943 velja opozoriti na ustanavljanje prvih odborov množičnih organizacij (npr. Slovenske protifašistične ženske zveze aprila v Lobniku nad Železno Kaplo), na belopeško ali »smrekovsko« konferenco političnih in vojaških voditeljev NOB 12. – 13. maja (koroško okrožje so razdelili v rajone), reorganizacijo koroškega okrožja OF, ki je spadalo pod POOF za severno Slovenijo (avgusta), na zahodu pa na postavitev rajonskega komiteja z dobrim ducatom krajevnih narodnoosvobodilnih odborov, z odborom SPŽZ=AFŽ in s počasnim prodiranjem med delavstvo. V literaturi najdemo tudi osamljen podatek o tem, da je bil Pokrajinski odbor OF za slovensko Koroško osnovan že proti koncu marca 1943, dokončno pa oblikovan marca 1944; za prvi podatek ne poznamo virov, za drugega pa bomo v nadaljevanju prikazali nekaj drugačno sliko. Po kapitulaciji Italije je koroška NOB dosegla eno izmed pomembnih stopenj svojega razvoja z izvolitvijo Pavla Zaucerja Matjaža v SNOO.

V tednih viharnega jesenskega razmaha NOB pa se je sekretar CK KPS Franc Leskošek Luka, ki je bil tedaj na osvobojenem Primorskem, samostojno odločil za nekaj smelih potez. Odrazile so se tako, da je

Škerl je v svoji razpravi dvakrat poročal o nastajanju PO OF za (Slovensko) Koroško. Že poleti 1943 so delali načrte za sestavo koroškega PO OF pri gorenjskem poverjeništvu IO OF. Le nekaj dni po prihodu skupine pod Primožičevim in Pirjevčevim vodstvom na Koroško so se začela vrstiti poročila o snovanju PO OF, v katerega so poleg Pirjevca prišli še Stane Bizjak Kosta, Karel Prušnik Gašper, Franc Primožič Marko, Urh Olipic Peter, Janez Weiss in Matija Verdnh Tomaž. Po Škerlu se ponavlja oznaka, češ da naj bi bil to šele »nekak« PO OF: »Proti koncu leta 1943 je že nastal nekaj pokrajinski odbor OF za slovensko Koroško, katerega jedro je bilo v Rožu, toda prave, trdne enotnosti kljub prav takrat vzpostavljeni zvezi med vzhodnim in zahodnim delom še ni bilo. Posebno vzhodni del, ki je bil prav za prav jedro partizanskega gibanja na Koroškem, ki se je naslanjalo na Štajersko, je dolgo hodil bolj svojo pot.«

operativni štab Glavnega štaba NOV in POS za zahodno Slovenijo ustanovil Koroški partizanski odred s komandantom Francem Primožičem Markom in s komisarjem Dušanom Pirjevcem Ahacem; v odred naj bi se vključile vse partizanske enote na Koro-

Angleški letalec v Semiču

Med vojno, leta 1944 je pri Bukovčevih v Semiču več mesecev živel angleški pilot Džoni, katerega smo poznali vsi Semičani in ga imeli za svojega. Domača hči Mima mu je kuhala, prala in skrbela zanj. Vračal se je z bombardiranja Nemčije, nad Avstrijo pa je njegovo letalo zadela granata in začel je izgubljati višino. K sreči je imel na »šimi-robčku« narisano zemljevid Evrope z navodilom, naj v primeru poškodbe letala poskuša pristati v jugoslovanskih gozdovih, kjer vladajo Titovi partizani.

Džoni je preletel avstrijsko-jugoslovansko mejo in skočil iz letala. Imel je smolo: ko je odskočil, se je odlomilo krilo letala in mu odsekalo nogo nad kolenom. Kmečke ženske, ki so ga našle, so bile dovolj prisebne, da se jim je

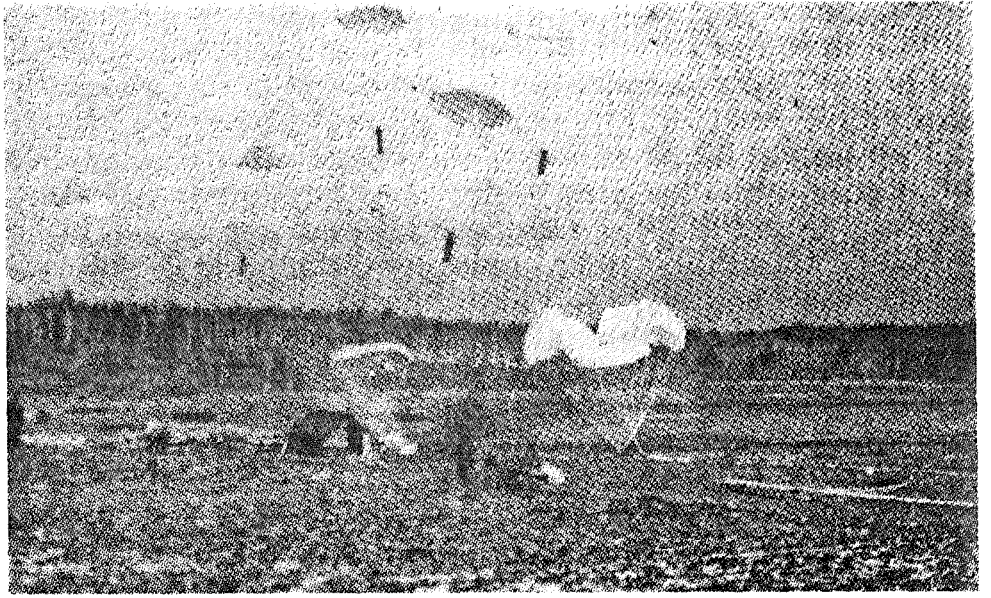
posrečilo zaustaviti kri. Hitro so poiskale partizane, ki so ga takoj odpeljali v partizansko bolnico. Ko si je opomogel, so ga poslali v Semič, v Bukovčevo hišo, kjer je bila pred vojno gostilna in mesarija, po italijanski kapitulaciji pa je bila pri njih tudi kuhinja za prehodne ranjence, ki jo je vodila najstarejša hči Francika. Skrb za Džonija pa sta prevzeli Mima in Iva, mlajši Bukovčevi hčerki; glavni komendant čez vse gospodinjstvo pa je bila Bukovčeva mama, zelo skrbna, dobra in delovna ženska, toda že precej v letih.

V Semiču je bilo takrat veliko zavezniških pilotov, ki so stanovali pri Petranovih in tam čakali na letalo, ki jih bo iz Krasinca prepeljalo v njihovo bazo v Italijo. Včasih sta dva pilota prišla Džonija

pod pazduho ali pa se ju je držal za rame in je po eni nogi priskakal k nam na Krč, kjer smo imeli gostilno. Tako se je včasih zbralo pri nas tudi po 40 zavezniških pilotov. Opazil sem, da se Amerikanci in Angleži niso preveč »obražali« med seboj. Džoni mi je razlagal, da so Amerikanci »hohštaplerji« in nekateri so se res tako obnašali. Džoni je bil bledega in milega obraza. Bogve če še živi? Bukovčevim se po vojni ni nič oglasil!

Pri Žuničevih, pri Dajčbirtu, po domače pri Majevi Albini, pa je bila med vojno etapna kuhinja za vse partizane, ki so prihajali v Belo krajino iz kočevske strani. Menda ni partizana, ki ne bi poznal te etapne kuhinje! Jedi so večkrat kuhali neslane, toda želodci so le bili polni.

Pri Dajčbirtu so bila sicer

Zavezniška letala so spuščala vojaško blago v velikih aluminijastih kontejnerjih – Spuščanje blaga 27. decembra 1944 pri Črnomlju

vrata v Belo krajino. Partizani so to deželico radi obiskali in obljubljali, kako bodo po

osvoboditvi Belokranjce ujkali; a so dejansko kmetje in obrtniki po osvoboditvi dobili

krepko po grbači. Tudi tako je življenje!

Franc Derganc

Žarko Žbogar

Na svoji zemlji

Prispevek za kroniko o življenju v vojni na severnem Primorskem

3

To pa je plačal z glavom – v gozdu Osojnica. Toda ne glede na omenjeni dogodek se je dogajalo tudi marsikaj drugega, kar je nedvomno kazalo na prisotnost partizanov. Recimo odhod prvega Banjškarja v partizane – Alojza Žbogarja-Slavka, ki je dezertiral iz italijanske vojske.

Kljub vsemu pa so se domači z menoj še vedno sli skrivavnice, dokler nisem povsem po naključju zvedel za svojo organizacijo in organizatorje OF na Banjšicah.

Sestanek v naši hiši

Nekega zimskega večera oziroma noči, ko se je očim vrnil iz sestanka OF pri Tabrih, se je začel z mano pogovarjati v kuhinji. Tam sem si jaz pozimi večkrat uredil ležišče kar za štedilnikom, na toplem, ker je bila spalnica zelo mrzla. Misleč, da spim, sta se menila tudi o tem, da bo prihodnji sestanek OF pri nas in kako bi to pred menoj prikrila. Tudi, če sem prej že zadremal, sem se potem čisto prebudil in niti premakniti si

nisem upal, da ju ne bi vznemiril ali preslišal kakšno besedo. Pogovarjala sta se dolgo, ker je bila mati zelo radovedna in je hotela vse zvedeti. Tako sem zvedel vse tudi jaz in to me je tako vznemirilo, da sem potem še dolgo razmišljal. Zjutraj sem zato zelo težko vstal.

Potem so se dogodki tako hitro vrstili in se je dogajalo toliko novih in zanimivih stvari, da vsega nisem mogel dojemati. Bilo je zvečer 6. decembra 1942. leta, ko je bil pri nas doma prvič sestanek OF, na katerega so prišli tudi partizanski borci. Mene so poslali h Kovačevim z izgovorom, da bova tam skupaj miklavževala s prijateljem Mirkom in da naj pri njem tudi prespim.

Toda pri Kovačevih je bil cel direndaj. Tu so na veliko kuhali in pekli in vse to so nekam nosili. Niso delale le domače (Kovačeve) ženske, ampak tudi nekatere druge iz vasi. Danes se spominjam le še Slavke (Ramondove). Iz vsega, kar mi je bilo že prd tem znano o partizanskem gi-

banju, mi ni bilo težko ugotoviti, kaj se dogaja in zakaj so me poslali od doma h Kovačevim. Naslednje jutro, ko sem se vrnil domov, sem takoj opazil, da je bilo čez noč v hiši večje število ljudi, zato sem se samo nasmihal brezuspešnemu trudu, da bi mi to prikrili. Mati in očim sta seveda to opazila in sta se nato z menoj resno, kot z odraslim človekom, odkrito pogovorila. Le nekaj dni za tem sta mi namenoma omogočila, da sem se v hiši prvič srečal s partizani, med katerimi je bil tudi neki Dušan, po vojni mesar v Novi Gorici.

Po tem pogovoru in srečanju z borci mi niso nič več prikrivali. Nasprotno, zaupali so mi celo lažje naloge – prenašanje raznih sporočil vaškim aktivistom OF. Največkrat sem moral biti na straži oziroma na opazovanju v času, ko so se v hiši sestali aktivisti ali pa so bili pri nas posamezni borci – kurirji.

Naša hiša je bila bolj na obronku vasi, zato so vanjo pogosto prihajali kurirji tudi podnevi. Takrat sem bil vselej

na opazovanju. V hiši je bilo tudi nekako skladišče ali zbirališče nabrane hrane za borce in še marsikaj, zato je bilo, posebno v večernih urah, v hiši kar veliko »obiskovalcev«. Toda, ko se je stemnilo, so po potrebi vedno postavili na stražo pripadnike vaše zaščite. Moje »delo« se je ob nastopu teme nehalo. To je trajalo vse do februarja 1943, ko smo opazili, da se ponoči pogosto okrog naše hiše motajo vojaške patrulje iz Bat. Postajali smo vse bolj previdni.

Kljub temu pa bi nas nekega popoldneva skoraj presenetili med tem, ko sta bila v hiši partizan-kurir Petreček in domačin aktivist Jožef Žbogar (Avčen), na mizi pa neki dokumenti in partizanski časopisi. Tudi takrat so me poslali na opazovanje. Zadnji hip, kajti hiši se je bližala karabinijska patrulja, oddaljena le še kakih 300 metrov. Stekel sem v hišo in vse se je srečno končalo. Ko so prišli karabinjerci v hišo, niso nič opazili.

Preiskava, ki se je srečno končala

Po tem sestanku na Miklavževu 1942. leta je bil potem pri nas vsaj še eden podoben, nekako množičen sestanek. Tokrat niso prišli samo aktivisti, (takih je bilo več) temveč tudi vsi sodelavci in

privrženci OF. Aktivisti so se pri nas kar pogosto sestajali med seboj in z borci – vse do dne oziroma noči, ko so po krivdi enega izmed stražarjev vaše zaščite skorajda prisestili dva borca, ki sta prišla na pogovor in po razne podatke k očimu. Le prisebnosti in vestnosti drugega stražarja Alojza Fabjana, ki je opazil oziroma slišal prihajati močnejšo italijansko pataruljo, se gre zahvaliti, da ni bilo hujših posledic. Borca sta se pravčasno neopazno umaknila v gozd. Stražarja, ki je zamenjal svojo dolžnost, bi to skoraj stalo glave.

Italijani so ga presenetili. Uspelo mu je pobegniti, vendar tako nerodno, da so bili prepričani, da se je skril v naši hiši. Začeli so obstreljevati hišo in pri tem ranili vola in kravo. Vdrli so v hišo in med hišno preiskavo še nekaj pokradli, nato aretirali očima in ga odpeljali s seboj z obtožbo, da je bil on tisti, ki je bežal pred njimi. K sreči med hišno preiskavo niso ničesar našli, kar bi nas bremenilo. Očim pa jim je nato v postojanki dokazal, da vsekakor ni bil on tisti, katerega so hoteli ujeti in na katerega so streljali. Zato so ga še isti popoldan izpustili domov. To je olajšalo tudi položaj nevestnega stražarja, ki je zaradi malomarnega vedenja bil za vse kriv.

(se bo nadaljevalo)

škem. Že po odhodu štaba in moštva iz Cerknega proti Gorenjski je Glavni štab odločitev popravil v toliko, naj se to jedro imenuje Zapadnokoroški odred, enote vzhodno od ceste Jezersko-Velikovec pa naj oblikujejo Vzhodnokoroški odred in še ostanejo pod vodstvom 4. operativne cone. 16. oktobra 1943 je CK KPS postavil Pokrajinski komite KPS za Koroško s sekretarjem Dušanom Pirjevcem Ahacem na čelu; obe vzhodnokoroški partijski okrožji je iz PK KPS za severno Slovenijo prenesel v pristojnost novega koroškega pokrajinskega komiteja. Pirjavec je dobil tudi nalogo, da predlaga člane za Pokrajinski odbor OF za Slovensko Koroško, od sekretarja Leskoška pa še kar rahlo nacionalistične in pokroviteljske direktive za dogovore o sodelovanju s KPA.

Zaradi nekoordiniranosti in slabih zvez med različnimi organi realizacija omenjenih (in še nekaterih neomenjenih) odločitev ni bila enostavna in ni potekala kar po načelu »rečeno – storjeno«. Politični in vojaški voditelji na vzhodnem Koroškem še do konca leta niso verjeli, da je vest o vzpostavitvi vodstva na zahodu resnična. O tem imamo niz pričevanj in poročil; Prušnik se spominja, da so prinašalca ukaza o podreditvi novemu Pokrajinskemu komiteju in štabu sprva hoteli kar likvidirati kot spretnega gestapovskega agenta.

Po stari slovenski navadi je novo koroško politično vodstvo na začetku tudi pograjalo »oportunistem in sektaštvu tovarišev, ki so

Tudi sredi vojne so bila poletja in tudi takrat so morali Holarjevi iz Lobnika kljub številnim drugim nalogam poprijeti za grablje.

pred nami delali na tem terenu«, saj naj bi bili v OF vključevali le osebne znance in »najbolj zanesljive« domačine. Hitro pa se je

pohvalilo z množičnim širjenjem odborov OF in Delavske enotnosti, s krepitvijo organizacij KPS, kamor naj bi se po dogovoru s predstavniki KPA vključili vsi komunisti na južnem Koroškem, vključno s Celovcem, a verjetno brez Beljaka. Tudi na Koroško se je razširila »avnojska kampanja«⁹⁵. V začetku leta 1944 pa je vprašanje bodočih meja postalo poudarjeno aktualno še zaradi prihoda zavezniških vojaških misij, od katerih se je britanska skupina »Clowder« nekaj pozneje med koroškimi partizani posebej zanimala za možnosti razširitve protinacističnega boja v notranjost Avstrije. Vendar v tej raziskavi odnosi z avstrijskim odporniškim gibanjem in zavezniki niso v središču naše pozornosti, zato le opozarjamo na ta (vsaj v prvem desetletju po vojni še zelo pomemben) aspekt koroške NOB.⁹⁶ Dodajmo le še Kidričevo oznako stanja na Koroškem v začetku leta 1944: »Na Koroškem je s partijsko organizacijo še mizerija, širilo pa se je doslej gibanje OF. Dobili so zvezo z neko grupo KPA, ki se zdi sicer prava, nima pa zveze s CK KPA. Tudi na Koroškem so nujno potrebni kadri in vse kaže, da se začnajo tudi naši angleški zavezniki še posebej zanimati za Koroško in Avstrijo. So pa velike težave z zvezami.«

(nadaljevanje prihodnjič)

Gradčani na izletu

Za dolgo nam bo ostal v spominu letošnji četrtek, 27. aprila. Odbor gradaških upokojencev je organiziral kratek izlet in družabno srečanje za praznik ustanovitve OF. Povabili so staro in mlado...

Z avtobusom smo se počasi vozili po partizanski magistrali do Baze 20. Vse zbrane v avtobusu je prijazno pozdravil predsednik upokojenskega društva, Tone Pezdirc. Tajnica DU pa nam je lepo in

zbrano še enkrat prebrala svo zgodovino kočevskega Roga. Marico Lozarjevo smo poslušali tiho in spoštljivo. Vživali smo se v vse tisto, kar se je tam dogajalo, takrat, ko smo bili mi še mladi. Z neko čudno grenkobo v srcu smo se zamislili v tisto roško bolnico, ki se je v njej zdravil in tam tudi umrl moj najdržajši brat.

Obhodili smo vse roške znamenitosti in se vrnili do avtobusa. Ves čas smo spoštljivo molčali. Tokrat ni bilo

nobenemu do vicev ali sme-ha. Vozili smo se do mesta Kočevje. Tam je bil zopet krajši odmor in malica. Vozili smo se dalje do Starega trga ob Kolpi in po kratkem ogledu teh krajev nadaljevali pot do Bistrice pri Črnomlju.

V Bistrici pa smo si dali duška. Po kosilu smo nadomestili vse molčanje in resnejše vzdušje. Marsikdo bo rad pomnil lepo in veselo razpoloženje v tamkajšnjem domačem gostišču. Na misel mi je prihajalo, da smo tudi nekoč zaplesali in peli, kadar so

minile tiste težke ure med okupacijo...

Srečanje je bilo nepozabno. Razšli smo se dobre volje. Da bi nas služilo zdravje vsaj še malo časa! Med izletniki nas je bilo največ nekdanjih kmečkih borcev. Vsi že v letih. Pa še vedno primemo za vsako delo in nikoli ne stavkamo. Kmet se dobro zaveda, da od vsega tega, kaj se dogaja, ni kruha. S pridnim delom, drug z drugim z roko v roki, stari in mladi in le z doro voljo se rešujejo težave in krize...

Marija Nemanič

Soglašamo s stališči slovenskega borčevskega vodstva

V aprilu smo borci občine Vrhnika na redni letni skupščini pregledali svoje delo v minulemu letu ter sprejeli program – do volilne skupščine, ki bo v prihodnjem letu. Čeprav je poprečna starost zelo visoka in je med nami že veliko težje bolnih, ugotavljamo, da smo še vedno aktivni v vsem družbenopolitičnem življenju v občini. Krajevne organizacije borcev pa se aktivno vključujejo v reševanje problemov v svojih krajevnih skupnostih.

Pri reševanju naših zdravstvenih težav nimamo problemov. Za naše zdravje skrbijo v dispanzerju za borce dr.

Helena Rožman-Drašlerjeva, za težave z zobmi pa dr. Markovičeva. Zadovoljni smo tako z obema zdravnicama, kakor tudi z ostalim osebjem, ki je vključeno v zdravstveno varstvo borcev.

Zelo dobre odnose imamo tudi z vrhniško organizacijo. Borci se udeležujemo vseh prireditev ob njihovih pomembnejših dogajanjih v vojašnicah. Obiskujemo vojake pred republiškimi in državnimi prazniki. Predstavnika vojašnic sta se udeležila tudi naše skupščine ter izrazila zadovoljstvo nad dosedanjim sodelovanjem in zaželela, da bi še dolgo lahko sode-

lovali tako uspešno kakor doslej.

Borci na svojem zboru nismo mogli mimo dogodkov, ki pretresajo našo domovino. Odločno podpiramo našo slovensko borčevsko organizacijo pri njeni podpori slovenskega političnega vodstva, kakor tudi delovanje in stališča naših delagatov v zvezni borčevski organizaciji.

Prav tako soglašamo s stališči, ki jih je oblikoval republiški odbor ZZB NOV Slovenije o prenovi SZDL, z nestranskim političnim pluralizmom za prevladanje sedanje politične, gospodarske in moralne krize in ohran-

njanje avnojske skupnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Pri sprejemanju naloga za prihodnje obdobje smo med ostalimi sprejeli tudi zbiranje denarja za pomoč pri obnovi bolnice Franje. Doslej smo zbrali in odposlali 1.612.500 din, kar so zbrale tri organizacije, in sicer mestna organizacija Vrhnika s KS Sinja gorica 1.220.500 din in dve manjši KO ZB NOV Drenov grič 198.000 din in Log 194.000 din (občinska organizacija 535 članov). Zbiranje ni zaključeno in poteka še naprej v teh, kakor tudi v ostalih KO ZB NOV v naši občini.

Valentina Fefer

Zaslužnim priznanja

V ilirskobistriškem domu JLA so po svoje proslavili dan Osvobodilne fronte in majske praznike. O pomenu OF je zbranim spregovoril sekretar SZDL iz Ilirske Bistrice Vojko Maglica, priznanja OF pa je podelil predsednik SZDL Jadran Možina. Poleg štirih posameznikov je prejel priznanje tudi mladinski odsek planinskega društva Snežnik. Ob tej priložnosti so podelili tudi srebrne znake sindikata, ki so jih prejeli sindikalisti iz delovnih organizacij. V kulturnem programu so sodelovali MPZ Dragotin Kette, dekliški pevski zbor in člani kulturnega društva Ilirska Bistrica.

Besedilo in foto: Petar Nikolić

Proslava na Ljubelju

Vsako leto smo, prvo ali drugo soboto v juniju, proslavljali dan internirancev na Ljubelju. Vse krajevne in občinske organizacije ZZB NOV Slovenije so ta dan vključile v svoje programe dela. Nekdanji interniranci vseh fašističnih koncentracijskih taborišč iz Slovenije so se tega dne srečali na Ljubelju in obujali spomine na težke dni svoje mladosti.

Iz leta v leto pa se število internirancev zmanjšuje. Pred nami je še nekaj let proslavljanja. Potem pa bodo morali to spominsko slovesnost nadaljevati mladi, ker smo jih od vsega začetka vključevali v to srečanje.

Ljubelj je edino koncentracijsko taborišče na Slovenskem, ki je bilo ustanovljeno junija 1943. leta. Takrat so pripeljali iz koncentracijskega taborišča Mauthausen 330 internirancev, da bi pravčasno dogradili predor pod Karavankami. Največ je bilo Francozov, Poljakov in Rusov. Potem so po vrsti prihajali transporti tako, da je bilo

v taborišču celó 1300 internirancev. Pozneje se je število internirancev zaradi smrti in ubijanja zmanjšalo. Povprečno stanje je bilo okrog 900 internirancev.

To taborišče je bilo podružnica velikega KL Mauthausen, kjer je umrlo blizu 12500 Jugoslovancev. Organizirano je bilo po sistemu osnovnega taborišča. Interniranci so delali najtežja fizična dela. Bilo je več poskusov pobega, a je le 24 uspelo pobegniti in se priključiti gorenjskim partizanom. O trpljenju internirancev so največ napisali Francozi, ki so bili najštevilnejši. Pri nas pa je inž. Janko Tišler zbral več sto strani gradiva o tem zloglasnem taborišču.

Slovenski interniranci so si izbrali Ljubelj za svoja vsakoletna srečanja. Dolga leta je v začetku junija prihajalo na tisoče internirancev z mladino in pionirji iz vseh občin in zamejstva k spomeniku ljubeljskih žrtev. Tam so postavljene tudi spominske plošče vseh taborišč, kjer so

trpeli in umirali naši borci in sodelavci OF.

Položaj se je v zadnjih letih zelo poslabšal, predvsem v finančnem pogledu. Občinske SZDL in organizacije ZZB ne morejo več plačati prevoza internirancev in mladini na Ljubelj. Tudi Tržič ne zmore več pripravljati tako množičnih proslav zaradi finančnih in tehničnih ovir (še vedno neurejena okolica in parkirišče).

V dogovoru z občinsko konferenco SZDL in ZZB NOV Tržič je odločeno, da ostane druga sobota v juniju še naprej dan slovenskih internirancev, vendar v drugačni obliki.

Letos bo proslava 10. juni-

ja ob 10. uri pred spomenikom na Ljubelju. Program bo pripravila SZDL občine Ljubljana Šiška. Proslave se bodo udeležile delegacije vseh občin. V občinah, kjer pa so za letos že organizirali večjo udeležbo, naj se sami odločijo, v kakšnem številu bodo obiskali Ljubelj.

Proslava na Ljubelju bo še naprej vsako leto, toda oblika se bo prilagajala času in razmeram. Vsi, ki smo preživeli fašistična taborišča, ne moremo in ne smemo pozabiti svojih sotrpinov in dovoliti, da se še kdaj ponovi podobno gorje.

Komisija za bivše zapornike, internirance in izgnance, pri RO ZZB NOV Slovenije

Ob 45. obletnici zavzetja Žužemberka

Zamisel pripravljalnega odbora, kot je bilo napisano v vabilu, je bila dobra, žal pa je vsemu temu zagodlo vreme. Tako smo se nekdanji borci 15. divizije stisnili v tri prostore zadružne gostilne v Žužemberku. Predsedujoči odbora skupnosti je podal nekaj besed, nato pa predal odlikovanje in plaketo jurišnemu bataljonu te divizije. Priznanja pa so podelili tudi vsem, ki so na kakršenkoli način pripomogli k izdaji knjige 15 divizije. Poleg tovarne Djuro Salaj v Krškem je priznanje dobila tudi tovarna kartnega in dokumentarnega papirja Radeče.

Srečko Grašič

Pravna posvetovalnica

Povečanje pokojnine borcu NOV od leta 1944

Vprašanje: Bil sem vseskozi aktiven v delovnem razmerju, pa tudi v družbenopolitičnem življenju. Imel sem trdno voljo do dela in tudi zavest. Tako vse svoje življenje nisem imel niti dneva bolniške, saj sem vse morebitne težave premagoval v prostih dnevih ali dopustom. Z višino pokojnine, ki mi je bila oodmerjena, nisem zadovoljen. Za marec sem prejel 1.320.000 din, vem pa, da je marsikdo manj prispeval za enak ali pa višji znesek. Upoštevali so mi le 40 let delovne dobe kolikor je norma. Niti povišice nad 40 let dalje ni več. Vse se je uknilo. Ostalo je le še načelo, če več ustvarjaš in prespevaš – manj imaš. Bil sem na SPIZ-u, vendar so mi povedali, da je višina zneska odvisna le od osnove in tudi pokojninske dobe, ki pa jo imam dovolj.

Zanima me, ali laho kot borec od leta 1944 po kakšen določilo uveljavljam 30% povišanje. (borec NOV od marca 1944)

Vprašanje: V pokoj ste šli junija 1988. Stari ste 61 let, skupne pokojninske dobe imate 46 let, od tega 2 leti in 3 mesece posebne dobe. Borec NOV ste od marca 1944. Z višino odmerjene pokojnine niste zadovoljni. Zanima vas, ali lahko po kakšnem določilu uveljavite 30 odstotno povišanje kot borec od leta 1944. (M. O., Ribnica)

Odgovor: Znesek pokojnine, kot smo navedli že v eni prejšnjih števil in kot so vam povedali na SPIZ-u, je odvisen od pokojninske osnove, ki je izračunana na podlagi osebnih dohodkov oz. zavarovalnih osnov, doseženih od 1. 1. 1966 dalje, in od pokojninske dobe.

Glede povečanja za 30% kot borcu od leta 1944 pa vam moramo dati negativen odgovor. Po 55. členu Zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja bi se vam namreč znesek pokojnine, odmerjene po dopolnjeni pokojninski dobi, povečal le v primeru, če bi imeli nižjo pokojnino od 85% pokojninske osnove (in še v tem primeru sme znašati povečana pokojnina največ 85% pokojninske osnove).

Uveljavljanje dodatka za pomoč in postrežbo

Vprašanje: V začetku februarja 1988 ste bili na invalidski komisiji, ki vam je priznala 100% invalidnost kot civilnemu invalidu in o tem ste prejeli dokončno odločbo. Po tej oceni se vam je zdravje močno poslabšalo in vam je zato komisija SPIZ-a odobrila dodatek za pomoč in postrežbo za opravljanje večine življenjskih potreb. Zanima vas, ali lahko vložite ponovni zahtevek za dodatek za pomoč in postrežbo, ali pa morate čakati dve leti od zadnje dokočne odločbe, kakor je določeno po predpisih, ki veljajo za civilne invalide vojne. (K. M., Ljubljana)

Odgovor: Svetujemo vam, da stopite do svojega zdravnika, ki naj poda predlog za ponovno ocenitev potrebe po pomoči in postrežbe druge osebe za opravljanje vseh življenjskih potreb, ali pa zahtevek vložite sami pri pristojni enoti SPIZ-a.

Ponovna zahteva se lahko vloži po pravnomočnosti izdanega sklepa, če pride do spremembe pri zdravstvenem stanju. Predpisi SPIZ-a ne vsebujejo določbe, ki bi določala dve leti čakanja za ponovno vložitev zahteve.

Srečanje borcev NOV iz zamejstva

Štirinajstega srečanja borcev in aktivistov iz onstran meje se je nedavno tega v hotelu Sabotin v Solkanu udeležilo kar 130 udeležencev. Prišli so iz devetih sekcij goriškega področja. Večina teh borcev se je borila v 9. korpusu in drugih enotah NOV ali pa so bili aktivisti doma. Kot gostje so bili med njimi tudi borci NOV iz Nove Gorice, Šempetra in drugih krajev tostran meje.

Udeležence je prisrčno pozdravil predstavnik ANPI Ludvik Pregelj in izrazil željo po nadaljnjem prijateljstvu,

sožitju med narodi, miru in razumevanju med seboj. V imenu obč. Odbora ZZB NOV Nova Gorica je navzoče nagovoril in pozdravil predsednik Lojze Krpan, se zahvalil za povabilo in zaželel še več takih srečanj. Zbor je bil zares prisrčen in v pravem partizanskem duhu. Besede so tekale o bojih, padlih, umrlih, po vojni graditvi ter življenju vse do današnjih dni v zamejstvu in tudi pri nas. V prijetnem programu je nastopala pevka Eva Sršen.

L.K.

S seje predsedstva RK SZDL Slovenije

Čas privilegijev je minil

Predsedstvo RK SZDL Slovenije se je na nedavni seji lotilo že dolgo napovedane teme, to je sodelovanja in odnosov z JLA. V razpravi, ki je trajala več kot pet ur, je sodelovalo kar petindvajset razpravljalcev. Čeprav so imeli na voljo nekaj dokumentov, ki bi bili lahko izhodišče za njihovo razpravo, je večina obravnavala samo, zdaj že razvpito, Informacijo o bistvu, vzrokih in ocenah napadov na zasnovo SLO in posebej na JLA, ki jo je pripravila prejšnja vlada, pod vodstvom Branka Mikulića. Kot je dejal eden razpravljalcev, je bilo to zadnje dejanje; lahko bi rekli smrtni boj, da bi zadala čimbolj boleč udarec slovenski pomladi.

V uvodnih besedah je Jože Šteh poudaril, da so nas zadnje čase dogodki stalno prehi-

tevali. Vojaški svet je »ocenil« pojave kontrarevolucije v Sloveniji, nato je prišla analiza 200 člankov, pa proces proti četverici, primer Bogataj in informacija prejšnje zvezne vlade, ki je krona vseh teh dogajanj.

Željko Cigler je dejal, da je informacija enostranska in neobjektivna in da ne upošteva dejanskega sodelovanja z JLA. Oblikovali so jo ljudje od zunaj, ki nimajo podatkov in jim je to okolje tuje. Po njegovem mnenju pa ljubljanski proces še dodatno obremenjuje odnose med JLA in ljudmi. Menil je tudi, da so zahteve po obnovitvi procesa povsem upravičene.

Ciril Zlobec je menil, da je JLA stopila v civilno življenje, zato ne more pričakovati, da bodo ljudje imeli tabuj-

ski odnos do nje. S takim početjem mora armada sprejeti tudi civilno logiko preverjanja svojega delovanja.

Darja Lavtižar je opozorila ne govorce med ljudmi, češ da se vedno več naših vojakov vrača domov v krstah.

Viktor Žakelj je menil, da JLA mora končno napredovati. Po njegovem mnenju bi morala biti v Sloveniji vojaška akademija, da bi se čim več mladih odločalo za vojaške poklice, na njej pa bi se usposabljali tudi za civilne poklice. Predlagal je tudi, da bi ustanovili knjižnico, ki bi v jugoslovanski prostor uvrščala dela s slovensko vojaško mislijo. Tako naj bi zavračali tudi očitke, da smo Slovenci nevojaški narod.

Predsednik slovenske socialdemokratske zveze France Tomšič je zavrnil očitke, češ

da je neutemeljeno napadel JLA. Ob tem je zahteval, naj skupščina začne postopek za to, da bo v Sloveniji spet samostojno armadno območje.

Ivan Dolničar je dejal, da je v zadnjem času vse več odmirov od izvirne zasnove splošne ljudske obrambe. Do deformacij prihaja zaradi pretirane institucionalizacije in birokratizacije. Če v Beogradu govorijo o poskusih revizije SLO, potem gre v bistvu za državno in vojaško-tehnokratsko revizijo obrambne zasnove. Kar v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo označijo kot napad na JLA, je v bistvu le odpor proti takšni reviziji. Takšnih odporov pa je največ prav v Sloveniji in to je torej bistvo konfliktov.

Da pa razprava na predsedstvu RK SZDL ne bi bila le monolog, je poskrbel generalmajor Ivo Tominc. Ni se strinjal s trditvijo, da armada ni odprta za ustvarjalno kritiko. Bil pa je presenečen nad zahtevo, da naj bi avtorje in-

formacije klicali na odgovornost, ne da bi zahtevali tudi odgovornost tistih, ki so armado napadli. Ko je govoril o enakopravnosti slovenskega jezika v JLA, je poudaril, da je že opaziti uspeh. Prav tako se ni strinjal z oceno, da so med vojaki v JLA slabi odnosi, kot ni res, da bi se slovenski vojaki v večjem številu vračali domov v krstah.

Jože Smole je dejal, da se v naši republiki dosledno zavzemamo za uresničevanje izvirne zasnove SLO. Po njegovem mnenju smo za podružb-

ljanje obrambne zasnove in za demokratizacijo odnosov v armadi. Ker je to naša armada, nam ni vseeno, kakšna je.

Vsa dogajanja okoli armade, ki je imela več kot štirideset let privilegiran in monopolni položaj, poln tabujev in skrivnosti, kažejo, da se časi korenito spreminjajo, toda vsi se na žalost s tem ne morejo sprijazniti. Pa se bodo morali, kajti čas jih bo prejel ali slej prehitel. Dogajanja okoli nas so lep primer.

B. K.

Vojaki gradijo telefonsko omrežje

V zadnjih dveh letih so dobili nove telefonske priključke krajani Male in Velike Bukovice. V zaključni fazi je izgradnja telefonskega omrežja, ki bo omogočilo priključitev novih naročnikov v najmanjši vasi v KS, v Sozah. Telefonski priključek bo dobilo tudi črpališče na Kraljevem hribu in pregrada Mola. Pogoj za priključitev vasi Soze pa je zamenjava zračnega z zemeljskim telefonskim kablom, v vasi Koseze, dolgega 1000 metrov. Zemeljski kabel bo večje zmogljivosti in tako bo rešeno sedanje ozko grlo. Pri izgradnji tega pomembnega odseka – dosedaj je že položeno preko 6000 metrov zemeljskega kabla – so velik del prispevali tudi vojaki enote JLA, ki ji poveljuje Radovan Ristić iz Ilirske Bistrice (na sliki). Ti so, oziroma še bodo, opravili vsa dela, vredna preko 40.000.000 dinarjev.

P. Nikolić

Pred srečanjem ZRVS Jugoslavije »Bratstvo in enotnost«

Vsebina prilagojena trenutnemu položaju

Zveza rezervnih vojaških starešin Jugoslavije že vrsto let pripravi ob dnevu borca v eni izmed republik ali pokrajin srečanje predstavnikov svojih članov. Da pripravi srečanje, je tako letos na vrsti Hrvaška. Organizacijski odbor za pripravo 19. srečanja ZRVS Jugoslavije Bratstvo in enotnost že dela in znano je že, da bo sklepna slovesnost, ki je hkrati tudi osrednja prireditve ob 4. juliju, v mestu heroju, Zagrebu.

Cilj srečanja rezervnih starešin Jugoslavije je, da si izmenjajo izkušnje iz svojega dela, še posebej metode in vsebine delo pri usposabljanju svojih članov za naloge na področju SLO in DS, da se rezervni vojaški starešine iz drugih krajev naše države po-

drobneje seznani z družbenimi, kulturnimi in zgodovinskimi dogodki Hrvaške in Zagreba.

Vsebina srečanja pa je v veliki meri pogojena in določena s tem, da prispeva h krepitvi medsebojnega zupanja, enakopravnosti, solidarnosti in k razvijanju jugoslovanskega socialističnega patriotizma. Vsa dosedanja srečanja so imela nekatera skupna obeležja, vendar tudi določene posebnosti. To je prišlo še posebej do izraza na zadnjih štirih srečanjih, na Igmanu, v Kranju, na Mavrovu in na Divčbarah.

V okviru jugoslovanskega srečanja Bratstvo in enotnost potekajo zadnja štiri leta tudi okrogle mize, na katerih

obravnavajo določena aktualna vprašanja iz dela ZRVS. Organizatorji letošnjega srečanja pa so odločili, da ne bo ločene okrogle mize, ampak da se bodo zvezna delegacija, člani zveznega predsedstva ZRVS in gostje udeležili tematskih razprav, ki bodo potekale v občinah. Naslov te tematske razprave pa je Posodobitev vsebine, oblik in metod splošno vojaškega in strokovno vojaškega usposabljanja in izmenjava izkušenj pri delu organizacij ZRVS.

Letos bo srečanje trajalo dan manj, kot je bila navada. Tako naj bi intenzivirali delo, hkrati pa naj bi tudi precej zmanjšali stroške. Tako bodo delegacije iz posameznih republik in pokrajin prišle v ob-

čine-gostiteljice tretjega julija do 11.00, kjer si bodo ogledale kulturno-zgodovinske znanosti, nato pa bo tematska razprava. Četrtega julija zjutraj bodo delegacije odšle v Zagreb, kjer naj bi bile do 10.00, da bi si lahko ogledale razstavo orožja in oborožitve. Ob 11.30 pa se bo začela sklepna slovesnost.

Slovenska delegacija, ki naj bi štela približno 80 ljudi, bo predvidoma gost skupnosti občin Hrvaško Zagorje, v katerih so občine Krapina, Zabok, Kumrovec-Klanjec in Donja Stubica. Petindvajset članov slovenske delegacije, to pa so predstavniki ZRVS Ljubljane in RK ZRVS Slovenije, pa bodo gosti mesta Zagreb.

B. K.

Varovanje našega premoženja

Od 8. do 13. maja je bila v Ljubljani odprta razstava z naslovom Varovanje našega premoženja, ki jo je pripravil Domus ob pomoči republiškega sekretariata za notranje zadeve in uprav za notranje zadeve Ljubljana ter Maribor.

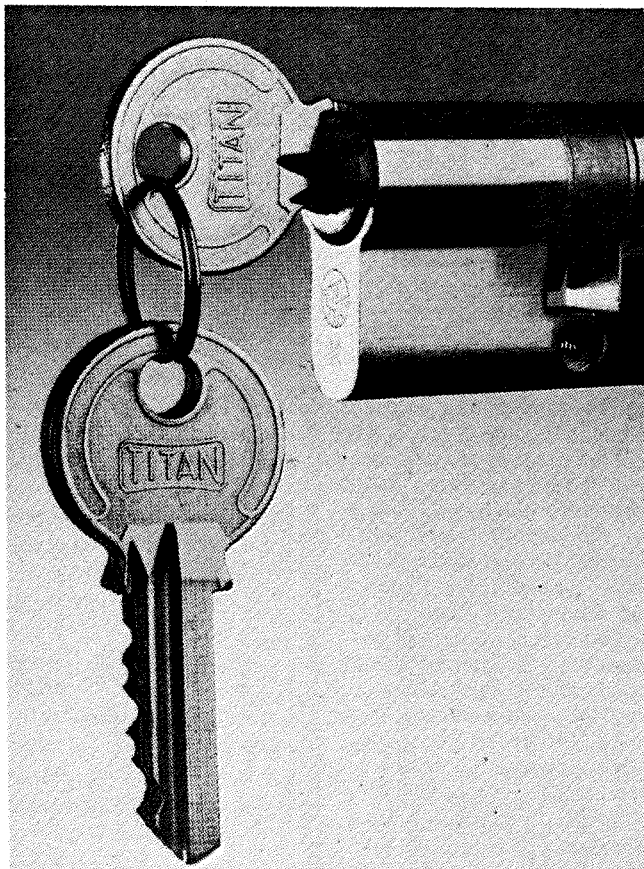
Kot pravi Janez Križaj v UNZ Ljubljana-mesto, je namen te razstave, ki je zdaj odprta v salonu Rotovž v Mariboru, pokazati ljudem možnosti varovanja stanovanj, stanovanjskih hiš, poslovnih zgradb in drugih objektov. Letos so tovrstno razstavo pripravili že drugič. Zanimanje ljudi za razstavo je zelo veliko in je preseglo vsa pričakovanja, vzrok za to pa je verjetno v tem, da lahko manjše alarmne sisteme na razstavi tudi kupijo. Če pa potrebujejo večje, se lahko s predstavniki proizvajalcev, ki so tudi na razstavi, dogovorijo o ogledu objekta, kjer se natančneje dogovorijo o željah in možnostih za alarmne naprave.

Janez Križaj je tudi povedal, da je lanska razstava delovala preventivno, saj se je število vlomov v stanovanje

in stanovanjske hiše zmanjšalo za dvajset odstotkov.

Podobno razstavo so marca

pripravili tudi v Kopru, kjer pa so jo nekoliko razširili, saj so poleg alarmnih naprav za

Cilindrični vložek K se ne razlikuje od navadnega vložka.

stanovanja in stanovanjske hiše pokazali tudi naprave, ki varujejo stanovanjske priključke in jahte.

Precej pozornosti na razstavi v Ljubljani in Mariboru sta pritegnila dva izdelka, in sicer vhodna vrata, ki jih izdeluje Lip Bled, in cilindrični vložek K Titana iz Kamnika.

Lipova vrata so primerna predvsem za novogradnje, saj bi vgraditev v starejši zgradbi zahtevala preveč denarja. Poleg tega, da ta vrata varujejo pred vlomom, pa varujejo tudi pred požarom. Narejena pa so tudi tako, da se po določenem času v njih aktivira posebna snov, ki neprodušno tesni in preprečuje prehod dima in ognja iz prostora v prostor.

Kamniški Titan pa je pokazal preprosto zadevo, in sicer cilindrični vložek, ki ga lahko vgradimo v vsako ključavnico. Narejen je tako, da sam sebe varuje pred vlomom. Skoraj popolnoma pa je varen, če poleg tega vložka v vrata vgradimo še dodatno ključavnico.

Povejmo še, da na tej razstavi sodeluje šestnajst družbenih in štirinajst zasebnih proizvajalcev.

B. K.

Ukrepi za uspešnejšo dejavnost

Na pobudo nekaterih rezervnih vojaških starešin iz vrst organizacije ZZB NOV in ZK je bila v začetku letošnjega leta sklicana razširjena seja predsedstva OK ZRVS Škofja Loka.

Na tej seji so obravnavali stanje in problematiko delovanja vseh organov OK ZRVS. Samokritično so ugotovili vzroke za slabo oceno dela ZRVS v lanskem letu. Zaradi nekaterih pomanjkljivosti v vodstvih ZRVS ni bilo na nobenem področju zadovoljive dejavnosti RVS. Zaradi slabe organiziranosti, kadrovske politike in neodgovornosti vodstva OK ZRVS in vodstev vseh 13 KO ZRVS v občini je bila zanemarjena skrb za uspešno dejavnost pri izvajanju programskih nalog ZRVS. Zaradi ugotovljenih razmer je predsedstvo OK ZRVS na območju občine. Zavzeli se bodo za okrepitev samostojnega delovanja v vseh KO ZRVS, poskrbeli bodo za nekatere kadrovske zamenjave, utrdili disciplino RVS in odgovornost vseh organov in vodstev OK ZRVS. Poskrbeli bodo za nove oblike dela pri uresničevanju letošnjega obsežnega programa dela, ki je bil obravnavan in sprejet na tej seji.

Sprejeti sklepi na omenjeni seji se že uresničujejo. V prvem letošnjem tromesečju so bile že redne letne konference v vseh KO ZRVS, na katerih so obravnavali program dela za letošnje leto in druge naloge ZRVS. Za vse rezervne vojaške starešine iz posameznih KO ZRVS so že bila organizirana kakovostna predavanja iz obveznega dela programa, in to v Škofji Loki, v Železnikih, v Gorenji vasi in v Žireh.

Predstavniki OK ZRVS so se že pogovarjali s predstavniki organov občine in DPO o tesnejšem sodelovanju v skupnih akcijah SLO in DS.

Potekajo priprave za sklic letne konference občinske organizacije ZRVS in za sklic drugega cikla predavanj po KO ZRVS, juniju pa načrtujejo preverjanje znanja rezervnih vojaških starešin v določenih centrih na območju občine.

S pravilno kadrovsko politiko in z večjo odgovornostjo je pričakovati, da se bo delovanje ZRVS v škofojloški občini v letošnjem letu okrepilo do boljših rezultatov v vseh aktivnostih.

Franc Galičič

Dve pobudi za vaše zdravo življenje

E 6 in E 7

Evropski pešpoti, ki poteka po slovenskem ozemlju, sta zanimivi ne le za strastne planince in gornike, ampak tudi za »navadne« potohodce, ki radi hodijo včasih malo navkreber, včasih pa čisto preprosto – po ravnem.

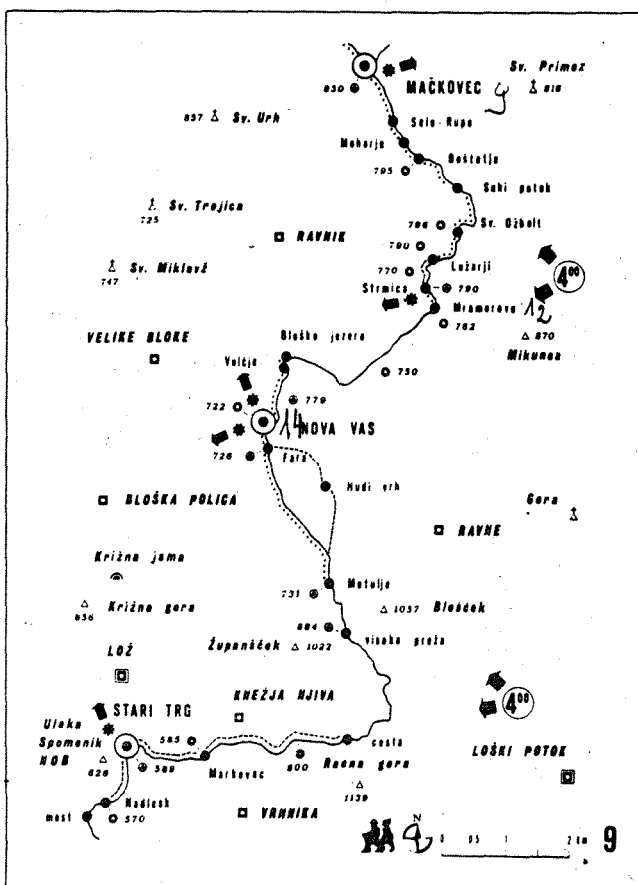
Danes vam želimo predstaviti dela dveh organiziranih in uveljavljenih evropskih pešpoti, katerih prva (E6) poteka v celotni turi od Baltika do Jadrana, druga (E7) pa od Atlantika do Črnega morja.

E 6, ali v slovenskem delu imenovana tudi Ciglarjeva pot od Drave do Jadrana se začne v Radljah ob Dravi, lahko pa jo začnete že na avstrijski strani v kraju Ivnik (Eibiswald), kjer se končuje avstrijski delež E6. Iz Radelj vas bo pot vodila na Pohorje (prek Malih Kop) v Mislinjsko dolino (ki jo prečkate med Turiško vasjo in Šmiklavžem). Potem se zopet dvignete na Razbor in jo mahnete prek Slemen in Lepih Njiv v Mozirje. Od tam pa naprej na Črto, s Črte se spustite na Motnik in se znajdete na štajersko-kranjski meji. Prestopite v Zasavje, se prek Trojan in Limbarske gore podate v Moravče, nato pa prek Miklavža in Save na Janče.

Kakor se pot dviga in pada, se spreminja tudi pokrajina. Zdaj popotnik vstopi v kraljestvo dolenskega krasa – prek Kucja in mimo Grosupljega do Taborske jame ter do goznate Medveje. Od tam lahko po daljši poti prek Želimeljske doline, soteske Iške, Krvave peči prispemo na Mačkovec, ali pa se po krajnjici približamo tja prek Turjaka. Potem je na vrsti Bloška planota, za njo Stari trg v Loški dolini, nato pa jo

je treba na poti do morja mahniti še skozi gozdno (in medvedje nevarno) območje Snežnika. Pot je spreljana mimo snežniškega gradu na Bičke laze in se tam spet razcepi na daljšo in krajšo varianto: prva vodi na Mašun in vrh Snežnika ter nato na Klansko polico, druga, krajša, pa je speljana prek Leskove (čisto deviške) doline. Potlej je tre-

terega teh doma) ne poznamo in predvsem, vodi nas skozi naravne predele, kjer še vedno šelestijo zdravi gozdovi, pa prek vrhov, ki niso na običajnih planinskih turnih poteh, nazadnje pa tudi skozi doline, kjer dandanes le redkoma še zakorači človeška noga. Zaradi popotniške narave te evropske pešpoti so se njeni načrtovalci izognili pre-

ba priti preko Gomanj na hrvaški meji v Klano, pa naprej v slikoviti Kastav, kjer je zapik za to pot – do morja pa le še urica hoda.

Ta pot, pravijo tisti, ki so jo prehodili, ni le lepa, prijetna. Je poučna, saj nas vodi skozi kraje, ki jih ne obiskujemo pogosto, ki jih morda (če nismo ravno v bližini ka-

velikim višinskim razlikam, prehoditi pa jo je mogoče zlagoma v 12–14 dneh.

Kot opremo na pot priporočajo upoštevanje letnih časov (zaradi oblačil), medtem ko je posebna planinska oprema nepotrebna. Seveda pa moramo svojim pohodnim sposobnostim in zmogljivo-

stim primerno poskrbeti, da bodo naša oblačila udobna in da nas ne dež ne neurje ne bosta presenetila.

Vsa pot je označena z markacijami iz rdečega kroga in rumene sredice, na tanjšem drevju pa utegnute najti tudi oznako iz dveh vzporednih rdečih prog. Od časa do časa najdemo tudi napis E6. Odcepi do prenočitvenih, razglednih in drugih pomembnejših točk so označeni z rumenim krogom in rdečo sredico, sem ter tja pa nas bodo na posamezne zanimivosti opozarjali tudi rumenordeči kačipoti. Ponekod (to gre zahvala gozdarjem) so urejena počivališča z mizicami in klopmi, medtem ko so stičišča poti opremljena tudi z narisanimi situacijskimi zemljevidi.

Pohodniki lahko za opravljeno pot prejmejo spominske značke, za to pa je treba prehoditi vso pot v eno ali drugo smer. O tem bodo seveda pričali na poti nabrani žigi z navedbami datumov. Seveda pa je mogoče pot opraviti v etapah po nekaj dni, kolikor nam pač dopušča čas.

Pot so pripravile številne gozdnogospodarske organizacije iz krajev, po katerih trasa poteka, pokroviteljstvo nad njo pa imata Planinska zveza Slovenije in Hrvaške.

Pomembno je prenočevanje na poti. Urejeno je tako, da lahko prenočite v planinskih domovih, gozdarskih hišah, hotelih, pri zasebnikih, na kmetijah in drugih objektih po poti, ki so vsi posebej označeni v popotnih knjižicah.

O poti E 7, ki teče od Soče pa do Sotle in je dolga 380 km, bomo pisali prihodnjič.

B.Ž.J.

Zdravnikovi nasveti

Preobčutljivostni odzivi telesa

(Sistemske alergijske reakcije)

Alergijska obolenja ali preobčutljivosti se pojavljajo kot odziv – reakcija – celotnega organizma ali pa tudi samo kakšnega njegovega dela.

Reakcije so lahko nenadne (akutne) ali pa kronične – bolj počasne, z dolgotrajnim potekom. Omenjene reakcije lahko povzročajo najrazličnejši povzročitelji, ki jih v tem primeru imenujemo antigeni. To so lahko: cvetni prah, navaden hišni prah, različne plesni, preje, dlake, strupi, določene vrste hrane, zdravil in še številne druge snovi. Neredko opazimo pri ljudeh občutljivost na eno samo snov, včasih pa tudi na različne snovi. Ena razlag za takšno odzivanje telesa na določene snovi je lahko nenormalen odziv našega avtonomnega živčnega sistema. Tukaj se kaže spomniti, da je avtonomni živčni sistem s svojo nenormalno odzivnostjo soudeležen pri nastanku vseh vrst preobčutljivostnih odzivov telesa.

Prava alergijska reakcija je tista, ki ima imunološke posredovalce (mediatorje) – n. pr. protitelesa ob ponovnem izpostavljanju antigenom. Prav v tem se razlikuje od enostranih kemičnih reakcij pri osebah s spremenjenim, okvarjenim ali na kakšen drug način nenormalno delujočim sistemom za sprejemanje kemičnih dražljajev (komoreceptorski sistem). Alergične reakcije moramo posebno razlikovati od neugodnih reakcij in odzivov, ki nastanejo zaradi psihološkega razburjenja, ki se pretirano eksponira ali pa zaradi predoziranja zdravil.

Imunološki dejavniki

Odkritih je že cela vrsta imunoloških dejavnikov, ki se nahajajo sredi preobčutljivostnih reakcij. Kadar se eden teh, imenovan I. G. E. antitelo, pričvrsti na mastne celice, veže na histamin kot anafilaktična snov s počasnim delovanjem, deluje kot kemični posrednik. Posredniki sploh delujejo na organe, kot so koža, sapnice... in so odgovorni za zunanje znake (manifestacije) alergične reakcije.

Atopične alergije

Atopične alergične reakcije so naravne oziroma spontane in jih beležimo pri desetih odstotkih prebivalstva z veliko družinsko odvisnostjo in povezavo. Določitev alergena pri bolnikih s takšno atopično alergijo je težka, ker se ne moremo popolnoma opreti na podatke, ki jih posreduje prizadeti in ki jih pokažejo kožni testi ali metode izključevanja nekaterih jedi oziroma hranil. Pogosto imamo pri bolnikih z atopično alergijo pozitivne kožne testne reakcije na številne alergene, čeprav pa je treba reči, da obstaja pri kožnih testih za določena zdravila že precej visoka stopnja zanesljivosti – niso pa ti testi primerni za testiranje alergenov iz hrane. Povečanje I. G. E. antiteles v serumu je značilno za atopične motnje, ni pa tipično. Tudi raven I. G. E. v serumu ni vedno sorazmerna s težavami, ki jih imajo bolniki. Atopične motnje izključujejo senokožno vročico (alergično vnetje nosne sluznice), atopično vnetje kože (alergični ekcem kože), alergično astmo in anafilaktične reakcije.

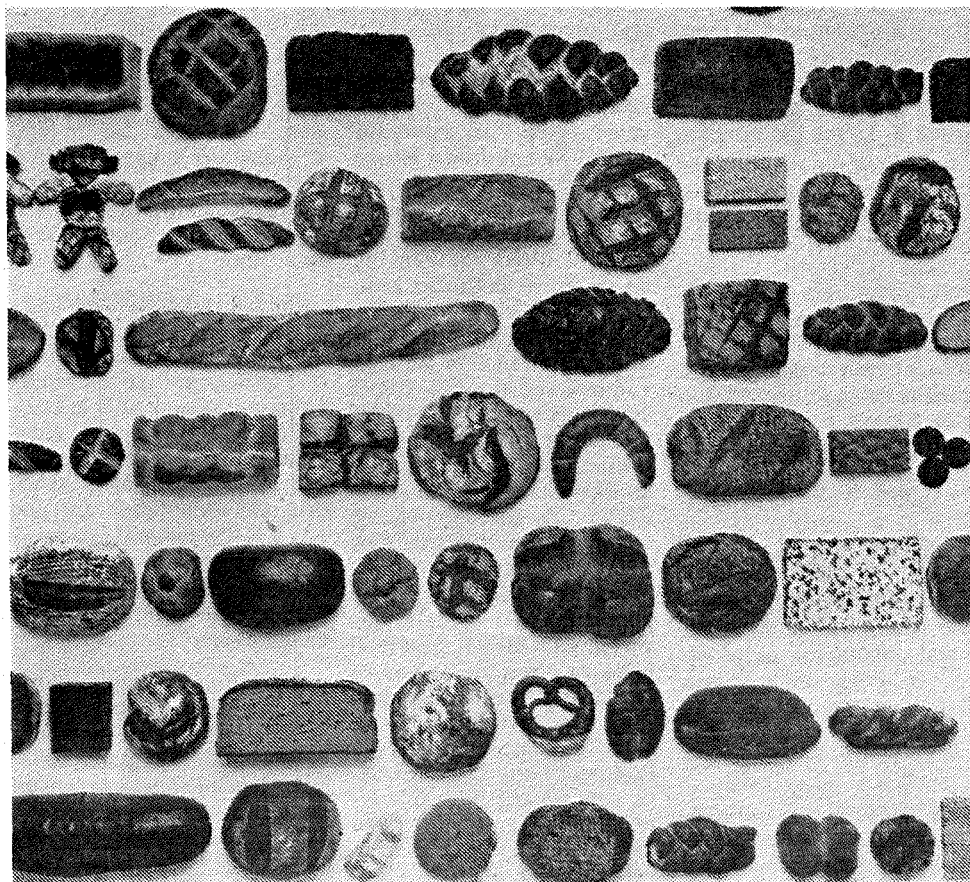
Zakasnele alergijske reakcije

Zakasnele preobčutljivostni odzivi nastanejo po daljšem času od trenutka izpostavljenosti alergenom. Takšne reakcije so pogosto posledica celične imunosti in vključujejo večino imunoloških mehanizmov. Takoimenovane T – bele krvničke iz krvne sestave reagirajo naravnost z antigenom in izzivajo ali pa kar povzročijo vnetje s svojo topljivo vsebino.

Takšne reakcije poznamo skoraj vsi, saj smo jih opazovali na koži svojih otrok, ki so bili testirani proti tuberkulozi. To je rdečkasta maroga na mestu cepljenja, ki nastane nekaj ur ali pa dan po testiranju. Omeniti je treba tudi pojem anergija: ta pojav se kaže kot posledica pomanjkanja ali pa kot izostanek imunskega odgovora telesa in lahko nastopi v nekaterih primerih ob izredni izčrpanosti organizma.

(nadaljevanje prihodnjič)

Se vam cedijo sline?

Pred dnevi, smo slišali, so v Škofji Loki organizirali tečaj za učenje peke kruha in obljubljali bodočim tečajnikom, da jih bodo naučili peke dvanajstih vrst kruha. Morda se bo kdo namrdnil, da peka res ni kakšno posebno delo ali znanje, pa ga lahko kaj hitro zavrnemo, da nima prav. Spomnimo se samo kakšnih domačih holandskih pekarn, kjer bi lahko naše babice našle več vrst kruha, ki so ga nekoč pekli tudi pri nas, pa danes o njih ni več ne duha ne sluha. Ali pa primorski rahli kruhi... Vsako početje zahteva svoje znanje in v času, ko nam vsem skupaj res ne gre več niti povprečno slabo, ampak že resno za nohte, bomo najbrž morali v vse skromnejšo domačo prehrano začeti vlagati več osebnega dela in truda, da ne bo preveč enolična, čeprav bo revnejša.

Če imate na zalogi več prostega časa, pa vam bo morda celo v zabavo speči katero izmed teh krušnih umetnij, ki so tukaj zbrane na fotografiji. Priporočljiva je uporaba vseh vrst moke – tudi mešane z otrobi. Še najmanj, pravijo poznavalci, je zdrav tako oprevani in težko prigrarani – bel kruh.

A. J.

Valvasorjevo leto

Tristo let Slave vojvodine Kranjske

Ker si o Valvasorjevem najpomembnejšem delu obetamo popolnejši zapis izpod peres poznavalcev, vam tokrat predstavljamo le delček iz Predhodnega poročila o življenju, veri in šegah Kranjcev iz Druge knjige Kratke topografije ali Krajepisa Kranjske.

»Za oblikovanje popolne sreče človeka ali dežele, kolikor je namreč v tem življenju dosegljiva, so potrebne različne lastnosti; zakaj kakor ličen in krasen gosposki vrt v različnih okraških, tako se blešči blaginja prebivalcev kake dežele v premnogih izvstnih cveticah, ki od njih nekatere lepšajo in krasijo telo, nekatere dušo, nekatere usodo ali srečo.

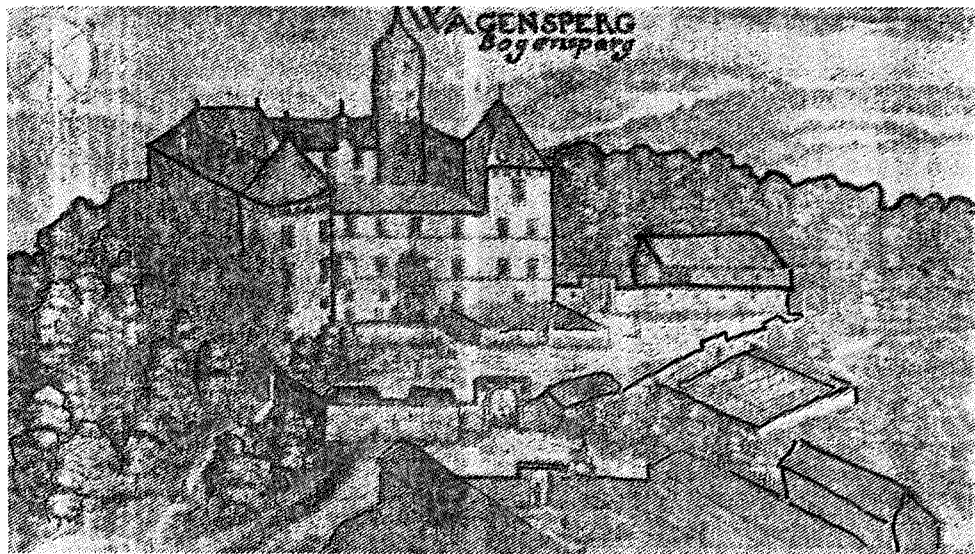
Najimenitnejše pa, s čimer se odlikuje tako ljudstvo, je krščanska vera, zakaj iz nje izvira jo ne le časne dobrote in blagoslovi, temveč tudi upanje večnega in nebeškega življenja; brez nje je najplemenitejša dežela samo lepo izrezljena podoba brez življenja ali lepo razvit človek brez oči ali brez notranjega razumskega vida.«

Valvasor pravi, da Kranjska njegovega časa po veri sicer prekaša vse poganske in mohamedanske narode, s čimer seveda misli pripadnost rimokatoliški cerkvi. Pri tem pa ne pozabi omeniti Uskokov in Vlahov, prebivalcev med Metliko in Novim mestom, tako imenovanih starovercev.

Hvalo o delavnosti tega ljudstva poje tako moškim kot ženskam, poudarja njihovo vztrajnost in vzdržljivost v vsakršnih vremenskih pogojih. Omenja njihove skrajno skromne spalne navade (na trdih posteljah, brez blazin). Za hrano pravi, da je slaba in pičila, le poredkoma poboljšana z mesom. Pravi celo, da bi jih glede tega lahko imeli celo za Pitagorove učenke, če bi ne bilo fiziola, ki da je njihova najboljša jed.

Nadvse zanimiva je opomba o vojaški spretnosti tega ljudstva. Označuje jih kot hitronoge in neutrudne, kadar kličeta boben in trobenta. »Prav radi se nameč preživljajo kot vojak, tako da jih vsako leto samo v mestu Ljubljani gre služiti po več sto rimskemu cesarju, španskemu kralju (ki nabira skoraj vsako leto po Kranjskem) in tudi Benečanom.« Tako odkriva današnjemu Slovincu nekatere že kar malo zakrnele ali pozabljene vrline in dodaja, da je Slovenec tega početja zmožen predvsem zato, ker se doma v mirnem času dan za dnem bojuje s trdim življenjem, čeravno brez orožja.

Glede številčnosti kranjskega ljudstva Valvasor meni, da ni nič čudnega, da odhaja toliko mož na vojske, saj da je doma ljudstva, na pretek, celo na Krasu, kjer pogled na pokrajino nudi le golo sivo kamenje.

Z očmi današnjega Slovence se moremo precej potruditi, da si pričramo spoznanje o dejstvu, da se je v Valvasorjevih časih prišlo s Kranjskega v komanj treh urah hoda že na turško stran. Zato so njegovi podatki vse polni omemb obmejnih trdnjav in podatkov, o bojih Kranjcev s Turki.

Ob tem omenja številno plemstvo, ki da mora streči obrambnim ciljem proti močnemu sovražniku. Dežela, je zapisal, šteje precej mest, trgov

in vasi – natančneje 21 mest, 36 trgov. 254 gradov in več kot 4000 vasi, poleg brezštevilnih posamičnih pristav in kmetij.

Splošni jezik označi za kranjski (slovenski, op. p.) in dodaja, da je v rabi poleg tega tudi ilirski, vendar nekoliko skvarjen in ne povsem čist. Omenja še hrvaški, slavonski in dalmatinski, posebej kočevski, istrski, italijanski, furlanski in nemški jezik. Ob vsem naštevanju še ne pozabi povedati, da vse plemstvo govori nemško,

malo po kranjsko in tudi italijansko; medtem ko je na sodiščih in tudi v uradovanju nasploh v rabi nemščina.

Vrsto živopisnih opisov namenja narodnim nošam Kranjcev, posebej Kočevcev, Uskokov in Hrvatov, pa celo Rečanov in Dalmatincev. Opisuje tudi istrsko nošo in oblačila Kraševcev, za plemstvo pa pripomni, da se drži francoske mode.

Kranjsko zameji v trikotnik, ki meri v dolžino od vzhoda proti zahodu 30 nemških milj, v širino »od polnoči proti poldnev« pa 25 nemških milj. »Proti polnoči ima strašno visoko gorovje, vendar takoj pod njim najimenitnejše trate za živino...« Opisuje številna obdelana polja na ravninah in planotah ter hvali rodovitnost kranjske zemlje, ki da daje tudi po dve žetvi na leto. Za vreme pravi, da vselej v gorah sneži, kadar po dolinah dežuje in da so v teh krajih včasih hude nevihte z bliskanjem in grmenjem. Omenja pa tudi slasnost kranjskega sadja, razvito živinorejo, znamenite kraške koline, razpaseno divjad po bujnih gozdovih, reke, polne vsakovrstnih rib ter številna rudna bogastva v kranjskih hribih.

Svojo ljubezen do domovine pa Valvasor izrazi posebej z opisi številnih redkosti, ki da so še bolj privlačna zato, ker so strnjena v eni sami deželi, na tako majhnem, pa tako raznolikem prostoru...

Malokdo ve, da je bil slovenski baron in polihistor Janez Vajkard Valvasor od leta 1687 član angleškega Kraljevskega društva. Bolj znano je, da je pisal, tiskal in izdal za slovensko kulturo pomembna dela, med njimi topografijo Koroške in Kranjske ter obširen zgodovinski, geografski in etnološki opis »Die Ehre des Herzogthums Crain« (Slava vojvodine Kranjske). Letnica izda le-te je 1689 – torej natanko pred tristoletni leti. Pri nastajanju tega dela je sodelovalo veliko sodelavcev, med katerimi tudi E. Francisci in Petar Vitezovič. V prvem zvezku je Valvasor objavil tudi slavilno pesem v slovenščini Zaščitno vošejne ter Kranjske dežele, ki jo je spesnil eden redkih v slovenščini pišočih baročnih piscev, jezuit Franc Sizenheim Zizenčeli.

★ ★ ★

Janez Vajkard Valvasor se je rodil v Ljubljani leta 1641, njegova mati je bila baronica Ana Marija iz stare kranjske plemiške rodbine Rauberjev (izhajajoče s Krumperka pri Domžalah). Šolal se je pri ljubljanskih jezuitih, po tedanji plemeniški navadi pa si je nadaljnje znanje nabiral in ga izpopolnjeval na potovanjih po tujini in tudi v vojaški službi. Tako se je v letih 1663–1664 kot prostovoljec udeležil avstrijsko-turške vojne, sodeloval je tudi v spopadih pod vrhovnim poveljstvom grofa Nikolaja Zrinskega. Nato je štirinajst let potoval po tujini – predvsem po Nemčiji, Angliji, Dansk

in Franciji. Zanimala ga je narava in vse njene posebnosti, nič manj alkimija, pa tudi literatura. Njegov značaj se je sicer odlikoval po veliki vedoželjnosti, zdravi presoji, odločnosti in veliki ljubezni do domače zemlje.

Zato se je tudi odločil tujcem predstaviti Kranjsko v sliki in besedi. To je tudi uresničil – potem ko se je bil poročil z Ano Rosino Graffenweger pl. Graffenu, s katero sta kupila gradove oziroma gospostva Bogenšperk in Črni potok. Njegova študijska knjižnica je z leti vsebovala nekaj tisoč knjig in zelo bogato grafično zbirko, kar kaže, da je bil mož res izobražen in več kot samo predstavnik svojega časa.

Za udejanjanje vseh njegovih knjižnih načrtov je bila potrebna bakroreznica, ki jo je tudi na svoje stroške postavil leta 1678. In v katero je začel izdajati pokrajinska albuma in druga ilustrirana dela. V pravega zemljepisca, etnografa in zgodovinarja pa se je razvil v najpomembnejšem delu Slavi vojvodine Kranjske, pisano sicer v nemščini, objavljano pa v 15 knjigah, okrašenimi s 533 bakrorezi.

Za vse književne načrte je Valvasorju zmanjkalo časa, predvsem pa denarja. Iz preostanka imetja je kupil hišo v Krškem (meščansko zgradbo v mestnem središču) in v njej osamljeno preživel zadnja leta življenja. Umrl je menda septembra ali oktobra 1693, le domneva pa je tudi njegov grob v družinski grobnici v grajski kapeli v Mediji.

Kmalu izide pri Borcu zbirka zgodb Jožeta Dularja

Na drugi strani Krke

V razponu od »starih« v nove čase

Tokrat vam predstavljamo drobec iz izbora osmih zgodb Jožeta Dularja, ki bodo kmalu izšle v knjigi založbe Borec. Izbor obsega Dularjeve prozne tekste, ki segajo v zgodovinski čas ilirskih provinc in vojskovanja s Francozi. Razpnejo se v čas pred razsulo stare Jugoslavije ter nazadnje v čas partizansčine in druge svetovne vojne. Čutiti je vseskozi, da Dularja privlači zgodovinski element in seganje v ljudsko doživljanje najrazličnejših človeških ujm, ki so divjale prek Evrope.

To pa je zapis žalostne zgodbe o žalostni poti v februarju 1947. leta

5. februarja

Potrkal je na vrata vogalne sobe starega gradu, v katerem so se v tistem času stiskali okrajno sodišče, zemljiška knjiga, dijaški internat in razredi nižje gimnazije.

»Nekdo trka!« je reklo nekaj učencev tam pri vratih.

»Slišim,« je odvrnil profesor, vtaknil redovalni list v knjigo, jo zaprl in stopil proti vratom.

Trknilo je še enkrat. Kratko, nestrpno.

Ko je odprl vrata, je stala na hodniku ravnateljica.

»Brat vam je umrl. Pravkar so sporočili. Moje sožalje!« je rekla s pridruženim glasom in mu stisnila roko.

Hotel je stopiti v razred.

»Ni treba. Domov pojdite.

Čakajo vas. Bom že sama...« Ni se vrnil v razred, ki je medtem zašumel, pa takoj utihnil, ko je ravnateljica stopila noter. Sam je s knjigo v roki obstal pred vrati.

»Torej je konec!« je dahnil mračno in stopil po hodniku. V zbornici si je nataknil galoše, si oblekel plašč in poiskal roka-vice.

Zunaj, v gornji veži, sta se srečala s hišnico. Nič mu ni rekla, ne on nji. Nato je odšel po stopnicah, resen, odsoten. Pred gradom je zagazil v sneg in se spustil proti trgu.

Šel je vzdolž grajskega vrta s starima lipama in mogočnim kostanjem na njegovem vogalu, mimo težke hrastove klopi, na kateri sta poleti v senci posedala stari Gangl in upokojeni šolski nadzornik Barle, pa je bila zdaj vsa visoko zasnežena. Sneg se je vrtinčil izpod sivega neba in

mrenil pogled na hiše onkraj trga, na velik napis Prva doljenjska posojilnica, ki se je vlekel čez celo pročelje, na Cancenberk tam zadaj. Ljudi skoraj ni bilo; le redki je po opravih rinil po slabo spluženi cesti.

Stopal je počasi, na ozki stezi mu je v galošah spodsavalo. Potem je na koncu trga zavil na Gornji trg in stopil v hišo, ki jo je pravkar obiskala žalost.

»Ponj boš moral,« je rekla svakinja, vsa v solzah. »Sporočili smo Milošu. Skupaj bosta šla.«

Stali so brez besed. Temna slutnja, ki naj bi jim zakrila grozo, ki so jo morda neke vsak dan pričakovali, se je uresničila. Prezgodaj, veliko prezgodaj.

»Ni vredno, da bi šla že danes. Vlak še ne vozi čez most. Čez Gorjance bo treba. Avtobus pa pelje šele jutri.«

Te prometne zveze! In povrh še sneg. Kar naprej pada.

»Mislim, da bodo v Zagrebu že Natoličevi vse uredili. Pepca in njen mož. Sicer pa... domov naj ga dajo,« je rekla tašča in v obeh so se ji spet zasvetile solze.

Vsi so stali nemočni. Svakinja se je naslonila materi na ramo in skupaj sta jokali. Pridušeno, krčevito.

Jeličin oče je stiskal ugaslo pipo v drgetajočih rokah.

»Saj nič ne pomaga,« je rekel ubito in tudi sam komaj zadrževal solze.

Mimo okna so plesale snežinke. Vrtinčile so se čez mesto v globel Obrha, iz katere so štrleli vrhovi visokih jagnedov. Vrane so se kot črne krpe nosile nad njimi.

6. februarja

Z Milošem sta z drugimi potniki vred stala na metliških Dragah in čakala na avtobus. Na edinega, ki bo ta dan odpeljal v Novo mesto in naprej v Ljubljano. Bilo je še pred peto uro zjutraj in skozi sivo temo – neke za težkimi oblaki je morala biti luna – je še vedno snežilo.

Avtobusna postaja je bila pod Fuxovim kostanjem in tam so prestopali in mencial ljudje v visokem snegu. Spoznavali so se le po glasu, kajti na kako

cestno svetilko tistikrat ni bilo misliti. Le če je kdo prižgal cigareto, so z očmi švignili po najbližjih.

Potem se je zasvetilo podstrešno okno v ulici, ki je držala na trg.

»Ko bi vsaj pri Makarju prižgali,« je nekdo tiho zdihtil in se ozrl proti gostišču. »Človek bi skočil na kozarček.«

»Prileglo bi se, kaj?« je odgovoril drugi. »Sicer pa bi medtem avtobus lahko ušel.«

»Če bo sploh prirnil do nas,« je oni zaskrbljeno odgovoril. »Zamudo bo imel.«

»Kajpak, v tem snegu!«

Ljudje so molčali in se potrpežljivo prestopali. Oni je uganil. Avtobusa še precej časa ni bilo. Slednjič je le priropotal pod kostanj.

Čakajoči so se zaleteli proti vratom. Seveda! Edini avtobus! Če se ti ne posreči zrinuti vanj, si za ta dan opelel.

»Počasi! Eden za drugim! Vsi boste prišli noter!... Kartel!...« je oblastno rekel šofer, ko je odprl vrata in se stegnil po oguljeno torbo. Potem jo je odprl, oslinil prst in začel trgati listke, počasi, svečano, kot bi delil obhajilo. Imel je pač v rokah ljudi in avtobus. Vedel je: brez njega tu ne gre!

Potem so se ljudje zdrenjali

v vozilo. Jožetu se je na sedežu nekoliko odmaknil starejši fant. Miloš je stal.

»Da sva le notri,« je ta rekel, ko se je avtobus odtrgal izpod kostanja. Motor je spet zahropel v nespluženo cesto in pričel vleči težki tovor. Počasi, umirjeno. Vendar šlo je. Skozi Trnovce, Suhor in Hrast proti temnim Gorjancem. Pravzaprav belim, zasneženim. Potem ko je spotoma pobral še nekaj premraženih potnikov.

V Novem mestu so obstali pod kostanji na robu nekdanjega parka. Jože in Miloš sta bila spet v snegu. Treba je bilo znova čakati na drug avtobus, ki naj odpelje proti Brežicam in Zagrebu. Spet zamuda, spet nestrpno pomikanje sem in tja. Pa tu je bila vsaj električna luč, ki je brlela na visokem zidu davkarije. Stopila sta v restavracijo in naročila čaj. Ne, tega pa ni. Ni še kukarice. – Morda konjak!

Nekaj ljudi je stalo okoli točilne mize in srkalo žgano pijačo. Nekdo je odprl torbo in pričel prigrizovati kruh in kurje bedro.

Visoka, zelena pločevinasta peč v kotu se je dimila in premogov dim je polnil lokal. Vendar je bilo tu kar dobro. Vsaj na suhem in na gorkem so.

Franc Tratnik

Rojen je bil leta 1919 v Sovri pri Žireh. Kot italijanski državljani je moral služiti italijansko vojsko. Leta 1944 je prišel k angleški zavezniški vojski in se s 5. prekomorsko brigado vrnil v Jugoslavijo. Od njega smo se poslovali februarja na žirovskem pokopališču.

Leopold Gradišnik

Na borovniškem pokopališču smo se poslovali od Leopolda Gradišnika iz Dola pri Borovnici, kjer se je tudi leta 1912. rodil. Vključil se je v napredno delavsko gibanje in postal član delavske prosvetnega društva Vzajemnost že pred drugo svetovno vojno. Decembra 1941 je bil aretiran in odpeljan na ljubljansko policijo, kjer so ga mučili. Obsojen je bil na do smrti, leta 1944 pa se je vrnil domov. Takoj se je vključil v delo NOV in delal do osvoboditve. Za elo med NOV je prejel dve državni odlikovanji.

Franc Krašna

V Ajdovščini je februarja umrl petinosemdesletni Franc Krašna, ki se je rodil v Budanjah. Za NOB je aktivno in organizirano delal od 1942. leta. Bil je v zaporu in v internaciji v Celovcu in v Rimu. Za aktivno in organizirano delo je prejel več odlikovanj.

Alojz Markon

Novembra lani smo se v Apačah pri Gornji Radgoni poslovali od Alojza Markona, rojenega leta 1904 v Podhosti na Dolenjskem. Za NOB je začel delati že leta 1941, leta 1942 je bil aretiran in zaprt v novomeških zaporih, junija 1943 pa je bil odpeljan v taborišče v Italijo. Marca 1944 mu je uspelo pobegniti in se priključil Prešernovi brigadi. Leta 1945 je bil demobiliziran s činom poročnika. Prejel je več vojaških in drugih odlikovanj in priznanj.

Viktor Kravanja

V Trenti je aprila umrl Viktor Kravanja. Rojen je bil leta 1925. Leta 1943 je bil odpeljan na Sardinijo, v kazenski delavski bataljon. Za cilje NOB je delal od oktobra 1943 do osvoboditve. Kot član skoja in mladine je aktivno in organizirano deloval najprej na terenu, od avgusta 1944 je bil borec Briško-beneškega oddelka in Rezijanskega bataljona. Po vrnitvi iz JLA se je vključil v izgradnjo planinske postojanke Pogachnikovega doma na Kriških podih. V trentarskih gorah je aktivno in požrtvovalno sodeloval v mnogih akcijah kot goski vodnik, gorski reševalec in graditelj številnih gorskih poti. Za delo med NOB in po njej je prejel številna vojna in poveljna odlikovanja.

Franc Možina

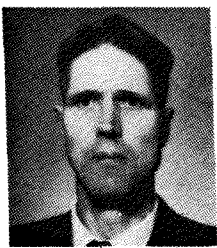
Na števanskem pokopališču pri Postojni smo se februarja poslovali od borca prekomorca Franca Možina, rojenega leta 1913. V začetku vojne je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Leta 1943 so ga na Siciliji zajeli zvezniki in kot ujetnika poslali v Afriko. Konec leta 1943 se je priključil prvi letalski četi. Za zasluge je bil večkrat odlikovan.

Stanko Grl

Aprila smo se na Prevaljah poslovali od Stanke Grla, rojenega leta 1928 v kraju Snežnik. Z NOB je začel sodelovati junija 1943, od junija do decembra 1944 je bil zaprt v ljubljanskih zaporih, nato pa je odšel v partizane. Za zasluge je bil večkrat odlikovan.

Anka Krošelj

Lani smo se na brežiškem pokopališču poslovali od Anke Krošelj, rojene leta 1926 v Dečnih selih. Okupator jo je z družino preganjal iz rojstne hiše. Da se je izognila taborišču, je pobegnila v sosednjo vas, kjer se je seznanila s prvimi aktivisti. Prenašala je pošto, zbirala hrano in oblačila in aktivno delala v mladinski organizaciji.

Jože Glažar

Januarja smo se borci in krajsani na pokopališču v Slavini pri Postojni poslovali od borca prekomorca Jožeta Glažarja, rojenega leta 1910. Leta 1942 je bil mobiliziran v italijansko vojsko in 1943. se je Gravini priključil 3. prekomorski brigadi. Za svojo borbeno pot je prejel dve vojaški odlikovanji.

Leopolda Strlič

V šestindevetdesetem letu je 1. aprila v Žireh umrla Leopolda Strlič. Rojeana je bila v vasi Spodnji Vrsnik. Leta 1943 je izgubila dva sinova, ki sta bila prvoborca NOV. Od nje smo se poslovali na žirovskem pokopališču.

Alojz Bole

V Slavini pri Postojni smo se marca poslovali od Alojza Boleta, rojenega leta 1923 v Slavini. Leta 1942 je bil vpoklican v italijansko vojsko in poslan na otok Krf. Po razpadu italijanske vojske so ga zajeli Nemci in odpeljali v ujetništvo. Po vojni se je vrnil domov in se vključil v obnovo porušene domovine.

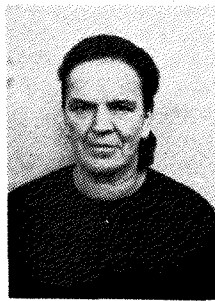
Ivan Mavrič

Januarja smo se na pokopališču v Podcerkvi v Loški dolini poslovali od Ivana Mavriča, rojenega leta 1898. Ob vdoru okupatorja je začel materialno in organizirano delati za OF, za NOG pa je aktivno deloval na terenu od jeseni 1941. leta. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in z medaljo zaslug za narod.

Aleksander Silič

V 81. letu starosti je umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 in predvojni član KP Italije Aleksander Silič.

V organizirano delo OF se je vključil leta 1941. Do vstopa v NOV, septembra 1942, je bil predsednik odbora OF v Biljah, kasneje pa borec v 3. bataljonu Gradnikove brigade, sekretar partijske celice v zaščitni četi 31. divizije ter referent za propagando v Gradnikovi brigadi. Po vojni je bil družbenopolitično aktiven v Biljah in član sveta občine Nova Gorica.

Katarina Šimenc

V petinosemdesetem letu je umrla Katarina Šimenc iz Medvoda. Za NOG je začela delati jeseni 1942. leta, bila je kurirka aktivistka na terenu Senčice, Medvod in Studenčice.

Jože Harapin

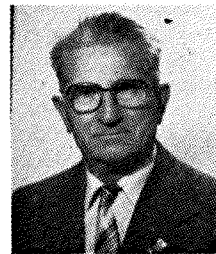
Rojen je bil leta 1922 v naselju Šedem nad Senovim. Med partizane je šel kmalu in bil konec 1943. leta nekaj mesecev zaprt v Brežicah oziroma Mariboru. Bil je borec 10. SNOUB Ljubljanske brigade. Še posebno se je izkazal kot izreden mitraljezec, za kar je bil tudi dvakrat odlikovan. Pokopan je na Senovem.

Ludvik Mele

Leta 1942 se je vključil v NOG in aktivno delal do konca vojne. Po vojni je nadaljeval aktivistično delo pri obnovi domovine. Rojen je bil leta 1928 v Želšah.

Marija Urbas

Lani je v petinosemdesetem letu umrla Marija Urbas. Med vojno je kljub veliki družini pomagala NOG. Njen tedanji dom je prenekatere mu borcu nudil toplo zavetje. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Miško Bizjak

Rodil se je leta 1909 v vasi Buče na Kozjanskem. V Zagrebu se je izučil za mizarja. Ob okupaciji domovine ga je KPH zadržala, da vzdržuje zveze med partizanskimi kurirji. Zaradi tega je bil decembra 1941 izdan, aretiran in odpeljan v zagrebške zapore in po nekaj mesecih odpeljan v Jasenovac. Leta 1943 je po naključju prišel iz zapore in se priključil Moslovačkim odredom, kjer je bil do konca vojne. Od njega smo se poslovali novembra lani v Brežicah.

Avgust Poženel

Na Rakeku smo se lani poslovali od Avgusta Poženela. Rojen je bil leta 1923. Kot simpatizerja OF ga je okupator poslal na prisilno delo v Avstrijo. Po vojni se je vrnil domov in aktivno sodeloval pri obnovi domovine.

Marija Markon

V petinosemdesetem letu je umrla Marija Markon iz Apač. Leta 1942 je bila internirana v Dachau, kjer je bila do konca vojne.

Marija Kumprej

V Javoru pri Črni je umrla Marija Kumprej. Zaradi sodelovanja s partizani je bila aretirana in zaprta po raznih zaporih do konca vojne. Pokopana je na pokopališču v Mežici.

Edvard Likar

Na ajdovskem pokopališču smo se poslovali od devetinosemdesetletnega Edvarda Likarja. V NOV je bil od septembra 1943. leta borec Kosovelove brigade. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Karel Štruc

Na Prevaljah smo se sprila poslovali od osmdesetletnega Karla Štruca. Bil je borec Koroških odredov in Sercejeve brigade. Med svojimi odlikovanji je imel tudi medaljo za hrabrost.

V letu 1988 so umrli člani ZB NOV Rogaška Slatina:

Leopold Pobežin, borec Kozjanskega oddelka, Rudolf Špoljar, borec Kozjanskega oddelka, dr. Milan Istenič, borec druge brigade VDV in Janko Bastašič, aktivist na območju Žumberaka.

Krajevna organizacija ZB NOV Smlednik sporoča, da so v letu 1988 in v začetku 1989. leta umrli njeni člani:

Kati Petrc, rojena leta 1908, Francka Potočnik, rojena leta 1913, Ana Grabec, rojena leta 1906 in Tone Bizjak, rojen leta 1920.

Obrambni dan

Spim, počasi se prebujam. Površen pogled na uro – pol sedmih. Skočim k oknu. Ne dežuje! Hura!! Imeli bomo obrambni dan.

Zajtrk. Hitro spijem mleko, pojem dva kosa kruha, se umijem, uredim in grem – v šolo. Kako čudovit občutek, da sem enkrat lahko brez torbe!

V šoli. Razdelili smo se v skupine. Vodja naše skupine je bil Matej. Najprej smo reševali teste iz civilne zaščite, prometa in drugih snovi, potem smo pa šli v biologijsko učilnico in reševali teste iz prve pomoči. Nato pa v telovadnico, kjer smo si ogledali razstavo orožja.

Malica. »Mihaela, zdaj bomo pa streljali,« me opomni Tanja. »Vem, vem,« odgovorim. Spogledamo se in nasmejimo, saj je jasno, da se nam bodo dečki smejali.

»Bravo Mihaela, dobro streljaš, dobila si 18 točk, bila si druga najboljša v naši skupini,« me je pohvalil Matej.

»Joj, zdaj je pa na vrsti orientacijski tek,« zamijavka Jožica. In res. Dobili smo zemljevid, na njem je bila začrtana pot, po kateri moramo teči in označene kontrolne točke z nalogami. Vso pot moramo preteči v 80 minutah.

»Ha, lepa reč, zdaj je začelo pa še deževati,« se oglasi Tona. »Mokri bomo kot cuciki,« doda Monika. In krenemo na pot. V začetku je šlo kar hitro. Po hribu pa je Dušan najbolj zaostajal.

»Dušan, pospeši korak,« zapiska Tona, »saj vidiš, da nam je druga skupina za petami!«

»Utihni,« ga zavrne Dušan.

Prva kontrolna točka. Z nabiralnika prepišemo številko. Tečemo dalje. Globoko zajemamo sapo, najbolj pa Dušan, ki vse bolj zaostaja. Druga kontrolna točka. Matej je prepisal naslov hiše, mi pa smo tekli naprej. Hitro nas je dohitel. Tretja kontrolna točka. Dež je ponehal. Kljub

temu pa smo premočeni do kože.

»Sedaj pa spet na hrib,« zartarna Dušan. »Te bomo pač vlekli,« predlagam. Res, šlo je hitreje. Četrta kontrolna točka nas je mučila. Napisati bi morali »hišno številko stare hiše«. Lepa reč. Stojiš sredi naselja, pa vohaj, katera hiša je prava. Tako smo dohiti sedmi razred, ki se je znašel pred istim problemom. Seveda nam tovarišica ni hotela povedati rešitve. Potem smo le ugotovili, da tista hiša sploh nima hišne številke. Monika, Matej in Tona so ostali tam in spraševali sosedo po naslovu, mi smo pa šli naprej. Kmalu so nas dohiti in tako smo prišli pravočasno na cilj. Tovarišica je seštelala točke.

»Ej, moja skupina, smo na drugem mestu! B razred nas je prehitel le za eno točko,« zavriska Matej.

»Vidiš, Duško, saj se je splačalo, da smo te vlekli,« smo se nasmejale ...

MIHAELA REPINA

8. a
O. Š. Kerenčičevih, Pesnica

Otrokove pravice na mednarodni sceni

S tovarišico Olgo Vipotnikovo sva se pogovarjali o delu komisije pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije, ki se ukvarja s številnimi vprašanji s področja otrokovih pravic. S temi vprašanji so se začeli intenzivneje srečevati prav v času, ko je začelo družbi kot celoti iti vse slabše, saj so na vseh koncih in krajih začenjali priškrnjati sredstva prav na področjih, ki so za razvoj otrok in mladih najpomembnejša.

Lani pa je bila pripravljena tudi prva delovna verzija predloga za mednarodno konvencijo o otrokovih pravicah, pri katere besedilu so sodelovale številne mednarodne nevladne organizacije pod okriljem ali v sodelovanju z organizacijo združenih narodov, tudi naša država je bila povabljen, da jo sprejme.

Res je sicer, da ena konvencija o otroških pravicah v svetu že obstaja, a je še iz predvojnih dni, je zastarela in ne omenja cele vrste novih problemov, ki tarejo vse otroke sveta v današnjih razmerah. Novi predlog pa ima 54 členov in pristopa k otrokovim pravicam z novimi vsebinami in sodobnejšim odnosom. Kajti, tako so v pripombah dopolnili Američani in še mnogi drugi, gre predvsem za osebno integriteto otrok, pravico do osebne dostojanstva, samozavešnosti, nenazadnje pa tudi zasebnosti in drugih temeljnih pravic, ki veljajo za širše človekove pravice sploh. Naši aktivisti na tem področju se zavedajo, da je na svetu vsaj v večji meri boj za osvobodjanje narodov že izbojevan, zato pa ostaja področje človekovih – in v tem primeru otrokovih – pravic še vedno nepreorana njiva. Našim, slovenskim predlogom so v veliki meri pomagala strokovna mnenja in izsledki psihologov in sociologov o otrocih in njihovih stiskah v našem okolju. Tako so lahko izoblikovali nekatere relevantne predloge v smeri zahtev po višji ravni obravnavanja otrok v družbi, konkretno pa so predlagali tudi, naj bi postalo leto poročniškega dopusta za matere z dojenčki pravilo tudi v drugih deželah (tudi v drugih predelih Jugoslavije), ker ne gre le za potrebo matere po oddihu in počitku, ampak tudi za močno psihično potrebo otroka po tesnem stiku z materjo – vsaj v najnežnejšem obdobju življenja.

B. Ž. J.

Mama Lucija

Mama Lucija je bila moja prababica. Tako ime smo ji dali dopisniki. Bila je zelo prijazna. Vsi v vasi so jo imeli radi. Imela je menda deset otrok. Vseh ne poznam, vem pa, da je eden padel v vojni. Rada gledam njene fotografije, med njimi sem našla fotografijo pradedka, ki je na hrbtu v vreči nesel moko v mlin. Imela je pestro življenje. Trdo je delala na njivah, pomagala borcem med vojno, zadnje čase pa je bila njena edina zabava, da je prišla na prireditev ali pa vsako nedeljo v cerkev. Zelo se je razveselila otrok, ki smo jo obiskovali za praznike. Takrat je prekrizala roke na prsih in se nam smehljala. Slišala je slabo, saj je imela za sabo že osem križev. Naenkrat je zbolela in morala je v bolnišnico. Kmalu po tem je letos umrla. Na pokopališču so se od nje poslovili tudi naši dopisniki, ki so ji namesto cvetja na grob povedali nekaj pesmi. Pogrešam njeno tiho hojo in njen nasmeh.

DARJA CVELFER 4. r. Stranice

Pomladanska:

Oj fantje, oj fantje

Bila sem učenka,
5. a razreda,
fante sem rada pogledala,
vsakega s svoje strani.

Pogledala sem prvega,
prav všeč mi je bil,
spraševala sem ga prav vse,
a brez besed je bil.

Oj fantje, oj fantje, kako ste sramežljivi,
oj fantje, oj fantje, pogledajte punce si,
oj fantje, oj fantje, kaj z vami sploh še bo,
me punce zapeljive na prvo smo oko.

Drugi je imel črne lase,
modre oči, postav okej,
v oči prav nežno pogledal mi je,
a jaz pa, punca nabrita,
sem rekla mu ne.

METKA ROZMAN,
6. a, OŠ 3. bat. VDV Vitanje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Kako pa kaj Valvasor?

No, smo spet pri isti temi, boste rekli. Kakor pri urah zgodovine. Zakaj pa ne? Ker je že tako lepa trstota obletnica od izida slavne Slave vojvodine Kranjske, vas moramo malo pobarati, kaj o tem veste. Ali se kaj pogovarjate s svojimi učitelji o Valvasorju? Ta mož, ki mu gre velika zasluga za to, da je opisal številne slovenske kraje, navade, zgodovinske podatke o dogodkih, ki bi sicer utonili v pozabo, je zagotovo napisal kaj tudi o vašem kraju. Mi v uredništvu bi bili nadvse veseli, če bi nam vi o tem kaj napisali. Tako bomo vsi skupaj izvedeli malo več o tem, kaj vse si v šoli zapomnite, pa tudi, kaj znate sami pobrskati med podatki v knjigah.

Pozdrav,
Bojana

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJA

Pomladni dnevi

Pomlad ... najlepši čas, kaj pravite? Vsak je povsem nov, svež kot pomladno jutro, kot pomladni vetrič, ki narahlo pihlja. Zemlja, drevesa, vsaka travna bilka, živali vse se prebudi iz dolgega spanca, kajti želi si novih moči, dni in energije. Prav tako tudi vsak izmed nas želi v nov, topel svet obdan z zelenjem in cvetjem. Ko opazuje naravo v prvih pomladnih dneh, si ji kar nevoščljiv, toliko novih podob jo obdaja. Vsa zimska sivina in zaspano megljeni dnevi postanejo čedalje prijetnejši, zabavni in polni dogodivščin. Samo, če znaš pomladni svet dobro opazovati, boš videl na tisoče sprememb, ki jih narava podarja prav nam – ljudem. Vsak trenutek lahko opaziš kaj zanimivega.

Vsak, ki zna dobro opazovati in občuti močno moč pomladi, postane vesel, razpoložen, poln ljubezni; tisti, ki tega ne zna, ostane žalosten in ga obdaja sivina ...

ALENKA BRAČIČ

Smrt vojnam – življenje miru!

»Ali smo svobodni in brezskrbni?« se vpraša otrok. Strah nas je vojne, ki lahko izbruhne. Mi hočemo mir, svobodo in ljubezen. Želimo si vedro, razigrano in veselo mladost. Če bi mi vodili državo, bi mogoče

Izlet v zameno za tekmovanje

Če za kaj tekmuješ, potem moraš lepo po vrsti: najprej za bronasto, potem srebrno in nato zlato priznanje. Tako sem jaz začela s tekmovanjem iz matematike. Letos sem tekmovala za srebrno priznanje. Za naš trud, ki smo ga vložili v nalogo, pa smo tako rekoč »v zameno« odšli na izlet.

Ta izlet smo izkoristili 24. 4. in odšli z avtobusom, katerega smo zasedli učenci – tekmovalci iz vse konjske občine. Odpeljali smo se v Rogaško Slatino, kajti najprej smo si ogledali steklarino, v kateri izdelujejo razne oblike glaževine. Videli smo cel postopek izdelave. Nato pa smo se napotili v park, ki se razprostira pri hotelih zdravilišča. Tudi posladek v slaščičarni nam ni niti slučajno skočil iz programa.

Po kratkem sprehodu pa smo se zopet skobacali na avtobus in se odpeljali v tovarno KORS, toda v njej ni bilo časa za ogled, ker bi bilo delo v tovarni preveč moteno. Zato pa smo se odpeljali v Slov. Konjice in od tam domov.

Izlet mi je bil všeč, pa čeprav tokrat nisem bila z razredom, s katerim preživljam šolske dni.

ALENKE BRAČIČ, 7. b
OŠ 3. bat. VDV Vitanje

Kako smo preživeli prvomajske praznike?

Med prazniki smo odšli na morje v Maredo. Med potjo sva se z bratom v avtu igrala. Prvi dan in noč je močno deževalo, zato sem zelo slabo spala. Dopoldne smo se sprehajali ob obali, popoldne pa kartali. Naslednji dan smo se odpravili kopat v Novigrad. Med potjo nazaj domov smo se ustavili še pri znanjih in se z njimi povzpeli na Nanos.

ANA DRAKSLER

Z bratrance Lukom in Jakom smo zbirali denar za meso. Hoteli smo peči čevapčice. Starši so nam dali prostovoljne prispevke. Z denarjem smo se odpravili k mesarju in kupili zmleto meso. Ostalo nam je še dovolj denarja, zato smo kupili še pijačo, prtičke in palčke za ražnjiče. Stara mama nam je namreč dala še svinjsko meso zanje. Pripravili smo dobro pojedino in vsi so nas pohvalili.

ELENA HRIBERNIK

Vse dneve sem igral tenis s prijateljem Klemnom v Lescah. Predstavljala sva si, da sva slavna igralca. Jaz sem bil slabši igralec in sem vselej izgubil. Upam, da bom prihodnjič imel več sreče v igri z njim.

MIHA ERJAVEC

Bil sem bil pri teti in najbolj sem užival v hlevu. S teto sva nalili toplo vodo v posodo in se odpravila h kravam. Z njo sva jim umila vimena, zatem zavezale repa k stegnu, da naju ne bi med molžo teple. Kravo je potem pomolžla teta, jaz pa sem jo z zanimanjem opazoval. Kravam sem nanosil seno, pokidal gnoj in nastlal steljo. Najbolj všeč mi je bila telička Miška, v katero sem se zaljubil. Še ponoči nisem mogel spati, saj sem venomer mislil le nanjo.

MARTIN VOGA

Druge otroke v vasi sem videl, kako so nabirali polže. Tudi jaz sem se v petek s psom odpravil po polže, da se jih potem prodal. Za kilogram polžev sem dobil 8000 dinarjev. Ko sem hodil ob potoku, sem zaradi nerodnosti tudi padel vanj. Bil sem ves moker, zato je bilo za ta dan nabiranja polžev konec.

JURE GORŠE

V nedeljo je močno pihal veter. Prijatelja sem prepračil, da je šel z menoj k bajerju spuščat jadralnico. Zaradi močnega vetra je lepo drsela po vodi. Na koncu se nama je zarila v blato, a sva jo srečno potegnili ven.

ALEŠ FENDE

Z očetom sva šla v gozd sekati drva. V avto sva naložila potrebno orodje in se odpeljala. Ko sva prispela, sva morala še v strm hrib. Nato sva začela delati. Oče je žagal, jaz pa sem klestil veje. Ko sva se utrudila, sva pomalicala. Nato sva požagala in oklestila še precej drevja. Ko je bilo že pozno, sva se vrnila domov.

BOŠTJAN GUČEK

V soboto smo po vasi zbirali butare in gume za prvomajski kres. Nabrali smo tudi poln traktor smrekovih in bukovih vej. Ko smo peljali gume po klancu na hrib, se je ena skotalila v dolino in z Romanom sva jo šla iskat. Kres je bil visok okoli pet metrov, okoli njega pa se je zbralo veliko ljudi. Gledali smo tudi kresove po drugih hribih. Ob ognju smo tudi peli.

ROBI DREVENŠEK
vsi učenci 5. b in c
OŠ Matija Valjavec
Predvor

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.